

ББИА

БЪЛГАРСКА БИБЛИОТЕЧНО-ИНФОРМАЦИОННА АСОЦИАЦИЯ

**ПОТРЕБНОСТИТЕ НА
ИНФОРМАЦИОННОТО
ОБЩЕСТВО И БИБЛИОТЕКИТЕ:
ХАРМОНИЯ ИЛИ КОНФЛИКТ?**

Доклади от
XXI Национална конференция на ББИА
Благоевград, 9 – 10 юни 2011 г.

София, 2012

Книгата се издава в рамките на проект
„Напредък и устойчиво развитие на библиотечния сектор в България”
на Българската библиотечно-информационна асоциация
с финансовата подкрепа на фондация „Америка за България”.

Публикуваните доклади са без редакторска намеса

ISBN 978-954-9837-21-6

**Българската библиотечно-информационна асоциация благодари на
Регионалната библиотека „Димитър Талев“ – Благоевград
за оказаното съдействие при организирането на конференцията**

НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ”

Каталогизация в публикацията

Потребностите на информационното общество и библиотеките: хармония или конфликт? : доклади от XXI национална конференция на ББИА, Благоевград, 9–10 юни 2011 г. – София : Бълг. библиотечно-информ. асоц., 2011.

ISBN 978-954-9837-21-6

021(063)
316.324:681.3(063)

1. Библиотеки – роля и значение – конференции
2. Информационно общество – конференции

СЪДЪРЖАНИЕ

Библиотеката в обществената среда в условията на информационното общество

<i>Красимира Александрова</i> . Застъпничество в условия на криза	5
<i>Теодора Стоянова</i> . Библиотечни пространства и потребителски очаквания. Резултати от едно допитване	12
<i>Юлия Савова</i> . Библиотеките като „трето място” в живота на съвременния човек и предизвикателствата в България	15
<i>Стефка Илиева</i> . Обучението на гражданите в начални компютърни знания - хармония или конфликт между учителя и обучаемите	23
<i>Румяна Йовева</i> . Лято в библиотеката - една неочаквана ваканция	25
<i>Анелия Мутафчиева-Христова</i> . Библиотеката – естествен физически център на социално-културен живот и социалните мрежи в Интернет – активен обединител на онлайн социален живот	29
<i>Соня Иванова</i> . Библиотеките - демократични центрове на информационното общество . . .	32

Библиотечните услуги и потребителите в информационното общество

<i>Иван Александров, Мария Златева</i> . Нови аспекти в услугите на РНБ “Петко Рачев Славейков”	36
<i>Кристиана Димчева, Радка Калчева</i> . Знаците на паметта и различните културни модели	42
<i>Росица Тодорова</i> . Изкуството в библиотеката - младият творец в Б-пространството	46
<i>Анна Попова</i> . Кодекс на ББИА на специализираната библиотечна услуга Междубиблиотечно заемане	49
<i>Мила Миронова</i> . Потребителите и техните нови потребности в информационното общество	53
<i>Люба Деветакова</i> . Съвременната библиотека през погледа на потребителите	56
<i>Николай Поппетров</i> . Конфигурацията потребител – библиотека – услуги	63

Достъпът до библиотечни и информационни ресурси в информационното общество

<i>Антоанета Тотоманова, Александра Дипчикова</i> . Промените в системите за организация на знанието – предизвикателство към българската библиотечна общност	68
--	----

<i>Надя Карачоджукова.</i> Споделената каталогизация - нов организационен модел за България	78
<i>Надежда Груева.</i> Представяне на „Дигитална библиотека Стара Загора“ в Европейска и възможности за включване на други библиотеки	84
<i>Ганчо Ганчев.</i> Онлайн списания vs. библиотеки	89
<i>Антоанета Преславска.</i> Библиотечното образование и Wikipedia: хармония или конфликт?	94
<i>Камелия Конева.</i> Развитието на системата от електронни ресурси и услуги на Столичната библиотека в съвременната информационна среда	103

Промени в библиотеките и библиотечната професия в информационното общество

<i>Анета Дончева.</i> Наложителни промени в структурата на Националната библиотека в информационното общество	109
<i>Ваня Илиева, Гургана Мартинова.</i> Ти гониш!	117
<i>Персида Рафаилова.</i> Нови структурни и управленски модели на библиотеките в информационното общество	124
<i>Рени Велкова, Пролет Димитрова, Даниела Цветкова.</i> Съвременен модел на организация на библиотечно-информационното обслужване в училищната библиотека	133
<i>Искра Шишкова.</i> Проблеми, състояние и дейности на училищните библиотеки в Благоевград	139
<i>Гургана Георгиева.</i> Програма за обучение по информационна грамотност в Американския университет в България	144
<i>Красимира Папазова.</i> Библиотекотекната и издателската дейност на ББИА – очаквания и прогнози	148
<i>Евгения Русинова.</i> Осмисляне на промените	172

БИБЛИОТЕКАТА В ОБЩЕСТВЕНАТА СРЕДА В УСЛОВИЯТА НА ИНФОРМАЦИОННОТО ОБЩЕСТВО

Застъпничество в условия на криза

Красимира Александрова

От началото на 2009 г. официално се заговори за начало на световната финансово-икономическа криза. Учени и политици от цял свят правеха прогнози, анализи и коментари за причините, проявленията и евентуалния изход от кризата. Редица правителства предприеха държавнически мерки за ограничаване на последиците от кризата с надеждата, тя да бъде овладяна. През настоящата 2011 г. краят на кризата все още е в сферата на добрите пожелания.

Съдбата на българските библиотеки в условията на “Втората световна депресия”, сравнявана с тази от края на 20-те и началото на 30-те години на XX век, е противоречива и трудна. Неблагоприятните финансови тенденции са трайни и влияят зле върху визията на библиотеките.

В Отворено писмо от 25 ноември 2010 г. до министър-председателя Бойко Борисов от председателите на ББИА, Асоциация “Българска книга” и други съюзни организации се казва: “Библиотеките са засегнати най-сериозно от финансовата криза и са напълно лишени от адекватно финансиране за изпълнение на основните си дейности. Единствено средствата за библиотеките в бюджета на МК са 100% редуцирани. Въпреки дадените обещания и през тази година не бе възстановена програмата на Министерството на културата “Българските библиотеки – съвременни центрове за четене и информираност”, финансираща проекти за покупката на нови издания за библиотечните фондове. Не се изпълняват разпоредбите на чл. 61, т. 2 от Закона за обществените библиотеки и не се отпускат средства за регионални дейности на регионалните библиотеки. В нарушение на сроковете, определени в същия закон, не са приети предвидените поднормативни документи по §3. ал. 1 от Преходните и Заключителни разпоредби. Стандартът за финансиране на делегираните държавни дейности за библиотеките тази година е намален с 20%.”.

Към изброените констатации могат да се добавят и други тревожни тенденции:

➤ През 2010 г. обществените библиотеки се оказаха в критичния минимум на оцеляването.

➤ През 2007 г. и 2008 г. 18% от библиотеките не са закупили нито една нова книга.

➤ През 2009 г. и 2010 г. почти 90% от библиотеките не са купували нови издания.

Антикризисните мерки, които бяха предприети в повечето обществени библиотеки, могат да се определят по-скоро като дейности за оцеляване, а не като възможности за изход от ситуацията – намалено работно време, неплатен отпуск на библиотекари и служители, стопиране на стопанските разходи, вътрешни размествания и реструктуриране на дейностите с цел намаляване на разходите за издръжка, спиране на покупките на нови книги и драстично ограничаване на абонамента на периодични издания.

През есента на 2010 г. проведохме анкетно проучване сред читателите на шуменската библиотека, свързано с интереса към четенето и предпочитаните форми за получаване на информация. При анализа на анкетираните (над 300) читатели се установи повишаване на интереса към книгите и възможностите на обществената библиотека в предоставяне на безплатен интернет.

Изводи от проучването:

- българинът в условията на криза се завръща към книгата;
- безработицата и неплатежоспособността на населението са фактор, който в условията на тежка икономическа криза регистрира повишен интерес към библиотечните услуги и възможностите за информационно осигуряване на населението;
- 73% от читателите желаят да заемат по-голям брой книги за дома;
- за 47% от читателите единственото развлечение, което могат да си позволят през почивните дни и отпуските, е заемането на книги от библиотеката.

Като потвърждение на направените обобщения е и анкетата на bTV от 24 май 2011 г. Изводите са сходни и до голяма степен се припокриват, като се има предвид, че времевата разлика между двете проучвания е около осем месеца. И в националното проучване по-голяма част от българите все още предпочитат да заемат книги от библиотеката вместо да си ги купуват. Не е особено изненадващо, че четенето се оказва скъпо удоволствие у нас, коментират потребители, взели участие в анкетата. Близко 44% от запитаните са посочили библиотеката като източник на четива, а с 10% по-малко са тези, които посещават книжарниците. 8% от участниците са се пренасочили към онлайн четенето, а близо 15% споделят, че не четат.

Проблемите в организацията на библиотечната дейност са свързани преди всичко с лошото финансиране на библиотеките и с невъзможността библиотеките да се възползват от положителните нагласи на потребителите за привличане и задържане на интереса им

към книгите. Последствията от кризата са дълготрайни и видими за обществото. Парадоксално е, че голяма част от българските граждани, изрядни данъкоплатци, са лишени от достъп до нови книги и информация в библиотеките, от модерни библиотечни услуги.

По различни поводи в ежедневието, “подсладено” от кризата, всяка организация неизбежно осъзнава факта, че всичко зависи само и единствено от нея. Естествено е промените в организацията на обществената библиотека да са резултат от влиянието на външната среда. Новата гледна точка за нея е свързана с трансформационни промени в поведението и визията ѝ - от “какво” предлага библиотеката – в “как” библиотеката може да промени живота на всеки в общността. В преосмислянето на мисията ѝ, както и иницирането на нови дейности, е шансът на съвременната обществена библиотека да продължи да бъде актуална за общността.

Библиотечното застъпничество е форма на ефективен диалог, при който две или повече страни работят съвместно за намиране на общо разбиране по даден проблем и за неговото решаване. То е дейност, насочена към обществена и институционална промяна, водеща до политики, практики и програми в подкрепа на интересите на библиотеките и техните ползватели на местно ниво. Застъпничеството е и публично пледиране в защита на или с препоръка да се подкрепят идеите и дейността на една или друга група или организация. Чрез него библиотеките могат да се обърнат към обществеността и институциите, за да споделят идеи и да предложат нови решения и възможности за подобряване на ефективността в работата си. Застъпничеството е инструмент за промяна, свързана със:

- “обръщане” на гледната точка;
- създаване на обществена подкрепа;
- осигуряване на финансиране.

Застъпничеството предполага осъществяване на дейности, които влияят върху процеса на провеждане на политики за развитие на местните общности чрез библиотеките. Специфика на библиотечното застъпничество:

- основните цели на библиотеката;
- дългосрочна програма за създаване на обществен интерес и осъзнаване ролята на библиотеките;
- възпитаване в обществото на отзивчивост към потребностите на библиотеката.

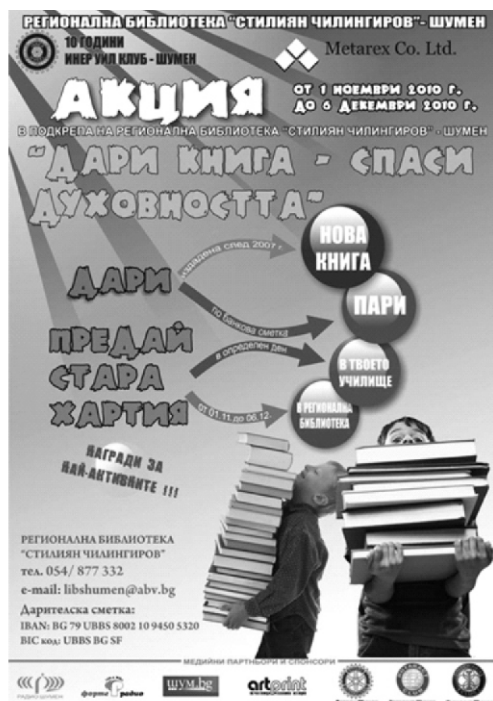
През годините сме се ангажирали с разработване и прилагане на различни по съдържание модели на библиотечно застъпничество, но никога не се е залагало на него като на форма за оцеляване.

Регионалната библиотека “Стилиян Чилингиров“ в Шумен е разпознаваема и с

утвърден имидж на успешен културен институт в града. Икономическата криза и произтичащите от нея безработица, финансови затруднения и фалити на малкия и средния бизнес, негативните нагласи в общността, както и масовите акции за застъпничество в други сфери на живота, се оказаха голямо предизвикателство при провеждането на застъпническа кампания в подкрепа на библиотеката. Кампанията ни успя, защото се организира и реализира съвместно с представители на местната общност. Библиотеката е с утвърден имидж на успешен културен институт в града и когато в телевизионни и радиопредавания, както и в лични разговори, обществеността беше запозната с финансовите и затруднения, реакцията беше естествена и положителна.

Стратегията на застъпническата кампания включваше:

- план за действие: комуникационна стратегия, аудитория, ресурси, срокове, PR;
- определяне на конкретна цел - осигуряване на средства за книги и периодика;
- формулиране на категорично и ясно послание: “Дари книга – спаси духовността!”;
- времетраене - от 1 ноември, Ден на народните будители, до 6 декември, Ден на дарителя.

Възможностите за включване в кампанията бяха различни:

- даряване на парични средства по сметка или в дарителска кутия в библиотеката;
- предаване на хартия за вторични суровини в библиотеката, в училищата или в пунктовете на фирма “Metarex”;
- даряване на книги, издадени след 2007 г.

За успеха при организиране на застъпнически кампании в партньорство е определящо формулирането на ясни отговори на въпроси като: На кого разчита библиотеката? Кой

взема решенията? Кой има интерес от библиотеката? Кой е заинтересован от развитието на библиотеката?

С посланието: „Обръщаме се към Вас като наши съмишленици в общата кауза, наречена духовност. Ние всички знаем, че тя, духовността, е първостепенен фактор за съществуването на живота, човешкия живот, който отвъд хляба и преди всичко, е живот на човешкия дух. Вярваме в подкрепата на нашата кауза, защото българинът е дълбоко духовен човек, който познава и брани непреходните ценности. Вярваме и във Вашата съпричастност и воля да подпомогнете усилията ни да съхраним създаваното книжовно богатство.“ се обрнахме към нашите партньори, които подкрепиха кампанията, а именно - Инер Уил клуб, Metarex Co. Ltd, Радио Шумен, Форте Радио, Шум.bg, Artprint, Ротари Шумен и Ротаракт Шумен.

Кампанията стартира с пресконференция на 29 октомври 2010 г. в Заседателната зала на Регионалната библиотека “Стилиян Чилингиров” и бе отразена по Дарик Радио – Шумен, Радио Шумен, вестник Шуменска зоря, вестник Топ новини, както и в сайта на библиотеката. През първата седмица двадесет и пет дарители се отзоваха на призива “Дари книга – спаси духовността!”. Дарителските постъпления в библиотеката за периода 1 - 5 ноември бяха 168 тома книги и 95 лв. за закупуване на литература. Освен книги и парични средства, налице бяха и първите постъпления на хартия за вторични суровини.

И през втората седмица на кампанията “Дари книга – спаси духовността!”, не намалю загрижеността на шуменци към тяхната библиотека. Дарителите за периода 8-12 ноември бяха 17, а постъпилите книги – 221 тома. Успешно продължи и акцията за събиране на вторични суровини на импровизираните пунктове на двата входа на библиотеката. Продължиха да постъпват и парични дарения.

През третата седмица отчетохме още 26 тома книги от 34 дарители постъпили в Регионалната библиотека “Стилиян Чилингиров”. В кампанията се включиха и Обединената школа по изкуствата “Анастас Стоянов” и Второ основно училище “Д-р Петър Берон”, които предадоха в полза на библиотеката съответно 400 кг и 196 кг хартия за вторични суровини. Паричните постъпления от събраните и предадени от библиотеката вторични суровини бяха 297 лв. В подкрепа на дарителската акция се обявиха редакциите на в. “Капитал”, в. “Доктор”, сп. “Математика плюс”, сп. “Автоматика и информатика” и сп. “Икономика”, които поеха ангажимент за безплатен абонамент на периодичните издания за библиотеката, както и фирма “Индекс” ООД, която осигури абонамента на руските списания “Миша”, “Радио” и “Сабрина”.

През четвъртата седмица 87 тома книги постъпиха в библиотеката от 17 дарители. Сред тях бяха Издателски център “Боян Пенев” и издателствата “Сиела” и “Изток-Запад”. Петко Петков – член на Обществения съвет към РБ “Стилиян Чилингиров” направи

абонамент на сп. “National Geographic” и “NG Kids”.

През последната седмица на кампанията “Дари книга – спаси духовността!” 211 тома книги от 20 дарители постъпиха в библиотеката. Сред дарителите на библиотеката в този период, освен частни лица и представители на бизнес средите, бяха и Областната управа – Шумен в лицето на областния управител Димитър Александров, Кметът на Община Шумен – Красимир Костов, издателствата “Булхерба” и “Фют”, както и Народната библиотека “Св. Св. Кирил и Методий”. Продължи и предаването в полза на библиотеката на хартия за вторични суровини – инициатива, в която отново активно се включиха училища, фирми и частни лица.

В резултат на кампанията “Дари книга – спаси духовността!” се събраха общо 18 047,71 лв. от 203 дарители (147 физически лица и 56 юридически лица), които осигуриха за библиотеката:

- 1 091 тома книги на стойност 10 016,62 лв.
- абонамент на 13 периодични издания на стойност 743 лв.
- парични постъпления по сметка на стойност 5 564,81 лв.
- 1 723,28 лв. от събраните и предадени 13 256 кг вторични суровини.

Съмишленици и партньори, които подкрепиха кампанията:

- Регионален инспекторат по образованието – Шумен;
- ръководствата на 13 училища в града, ангажирани с организирането на пунктове за събиране на хартия за вторични суровини;
- медии, ангажирани с разгласата на дейностите, целите и отчитането на резултатите от кампанията: в. “Шуменска заря”, Радио Шумен, Форте радио – Шумен, Дарик радио – Шумен, Телевизия Шумен, електронен вестник на Шумен ШУМ.БГ, електронен сайт “Аз чета”;
- граждани;
- местна власт – Община Шумен;
- държавна власт – Областна управа – Шумен;
- частен бизнес;
- културни институти – Регионален исторически музей, Художествена галерия “Елена Карамихайлова”, ДКТ “Васил Друмев”;
- обществени организации;
- издателства.

В заключение може да се формулират следните изводи:

1. Прогресът се нуждае от библиотеки, а библиотеките – от застъпници. Осъзнатата

необходимост от присъствието на библиотеката в културното пространство на града предопредели успеха на кампанията.

2. Толерантните и устойчивите в годините партньорски взаимоотношения на библиотеката с различни структури в местната общност са залог за доверие, съпричастност и подкрепа в кризисни моменти.

3. Застъпничеството може да е съпътстваща практика за подпомагане на обществените библиотеки, но при условие че българската държава провежда устойчива политика на приоритетно подпомагане на културата и в частност на библиотеките.

Библиотечни пространства и потребителски очаквания. Резултати от едно допитване

Теодора Стоянова

През март 2011 г. Регионалната библиотека “Любен Каравелов” – Русе организира допитване сред своите читатели, за да разбере дали са доволни от пространствата, обособени за различни дейности и какво още биха желали да има в библиотеката. Колективните очаквания на нашите потребители и удовлетворението им са в основата на разсъжденията върху качеството на обществените услуги. Това допитване имаше за цел да установи кои функции на библиотеката са най-предпочитани от потребителите ѝ. Ако ние мислим за библиотеката като за “храм на неформалното образование, стълб на демокрацията, пазител на идентичността и свободата на изразяването и всички тези цели преминават през културата”¹, потребностите на информационното общество и неговите членове, които идват при нас, за да потребят някаква услуга, подсказват посоката на развитие на институцията.

Изводите от проучването са направени въз основа на 66 попълнени анкети от читатели под и над 14 години, което представлява около 1,5% от общия брой на читателите. Анкетите бяха предоставяни на потребители във всички обслужващи отдели, а в Детския отдел – и на родители, чиито деца са наши читатели, тъй като сметохме, че родителите имат право на мнение и могат да ни дадат интересни посоки за размисъл.

Могат да бъдат очертани няколко основни тенденции. Библиотеката е място за получаване на информация и за социални контакти. В по-малка степен тя се определя като място за културни прояви, поради липсата на обособено помещение за тези цели. Очевидно библиотеката изпълнява с приоритет социалната си роля за сметка на културната. Липсата на обособено пространство за културни прояви потребителите отбелязват като недостатък на библиотеката.

През последните няколко години читалнята на библиотеката се превърна в своеобразна агора поради голямата си площ и започна да съвместява различни дейности – традиционно четене, ползване на интернет, включително и от деца, отдел „Изкуство“, Световна банка, Американски шелф. Причината за това пространствено решение е в невъзможността някои помещения да се използват пълноценно поради аварийното им състояние.

Ползването на интернет според 20% от анкетирания трябва да става в обособено за тази цел помещение, извън помещенията за традиционно четене. Немалка част считат, че децата трябва да разполагат със собствена компютърна зала поради спецификата на

¹ Martel Marie D. La bibliothèque publique: le modèle québécois.

<http://bibliomancienne.wordpress.com/2010/04/30/la-bibliotheque-publique-le-modele-quebecois/>

възрастта им. Съчетаването на дейности и събирането на различни отдели в едно помещение не се одобрява, тъй като се счита, че в тези случаи функционалността на отделите страда. В този смисъл потребителите предлагат ползването на периодика да се осъществява в отделно помещение, слушането на музика в отдел „Изкуство“ също да бъде изолирано, както и да се предвиди пространство за мултимедия.

Отделни потребители споделят, че организацията на помещенията не им дава достатъчно лично пространство и по този начин нарушава личния им комфорт при продължително ползване. Читателите настояват за кафене, бюфет или поне кафе-автомат, за по-добра хигиена, за топлина през зимата, за добра вентилация и звукоизолация, за достатъчно осветление. Физическият комфорт на потребителите, особено при продължителен престой се оказва решаващ фактор за тяхното потребителско поведение и те споделят, че в момента, в който се почувстват физически некомфортно, предпочитат да прекратят престоя си. Във връзка с тези техни потребности някои анкетирани предлагат да се създаде възможност за четене в градината и място за пушене.

По отношение на културната дейност на библиотеката читателите споделят, че биха се радвали на пространство за художествени изложби и място за срещи. Независимо, че в момента библиотеката предлага вариант за експониране на художествени творби, очевидно потребителите желаят друг тип пространствена организация, която предполага и оживен социален контакт.

В анкетата включихме и въпрос, свързан с децата и нагласата на техните родители по отношение на институцията. Очертават се категоричните очаквания, че библиотеката следва да предлага редовни, а не спорадични групови занимания за деца под различна форма. От библиотеката се очаква да предлага допълващи образоването дейности и в този смисъл се натовазва с изцяло образователни функции. Това очакване от библиотечната институция е доста ласкателно. Очевидно родителите припознават библиотеката като сериозен и надежден партньор в образованието, и в същото време институция, на която те се доверяват да поверят децата си. Тези резултати от допитването показват, че темата на тазгодишната библиотечна седмица и нейните цели са актуални и отговарят на потребителските нагласи. В отговор на тези потребности ще положим усилия новоизграденият обучителен център да предлага възможности за продължаващо образование не само на професионалната колегия, но и на потребителите.

Като основен извод от допитването ясно се очертава приоритетната роля на библиотеката като място за общуване с книгите. Потребителите оценяват усилията на институцията да преодолява обективните трудности в изпълнението на основните си функции (информационна, социална, културна), релевантни на изискванията на читателите. От нас се очаква да образуваме, да сме място за срещи и общуване и да предоставяме за ползване значителен брой компютри и периферия на свободен достъп. В

името на този променен фокус, читателите ни изискват реорганизация на пространствата и промяна в приоритетите на институцията. Очевидно авторитетът на библиотеката и доверието, с което тя се ползва, карат потребителите ни да очакват да отговорим на техните потребности в множество посоки. При използването на библиотеката, читателите рядко имат възможност да ни сравняват с други библиотеки. Обичайната съпоставка е с други културни институти, които те посещават. Те сравняват условията за потребяване на нашите услуги, с условията, които им се предоставят другаде, например театър, художествена галерия, опера. Състоянието на културните институти е изключително показателно за отношението на общините и държавата към тях, като в някои случаи то поставя под въпрос самото им съществуване.

Преди време имах възможност да посетя библиотеката в Улм, една от новите немски библиотеки, построени в Бавария. При обиколката директорът на библиотеката спомена, че креслата, които се използват за четене на периодика, са дизайнерски и спомена една доста шокираща цена. За мен, като човек от Източна Европа, подобни разточителства изглеждат доста смущаващи. Когато наивно попитах какъв е смисълът от това, директорът отговори, че библиотеката изпълнява обществена функция и в този смисъл е огледало на държавата.

Мястото на библиотеките в информационното общество е ясно дефинирано. Потребителските нагласи също. Сборът от интересите на отделните ни потребители формира общия интерес на обществото. След подобен обмен на идеи и очаквания можем да вярваме, че нагласите на потребителите и възможностите на институцията ще се срещнат в името на обществената хармония.

Библиотеките като „трето място” в живота на съвременния човек и предизвикателствата в България

Юлия Савова

Концепцията за библиотеката като „трето място” в живота на съвременното общество все още е слабо разпространена в България. В същото време в чуждестранната библиотековедска литература и особено в САЩ и някои западноевропейски страни публикациите по този проблем са многобройни и изследванията просто „процъфтяват”. През последните години на конгресите на IFLA постоянно се презентират практически постижения в това направление (напр. на конгреса в Милано през 2009 г. – централната библиотека в датския град Йоринг (Hjørring)).

Независимо от това, в действителност е налице една достатъчно използвана концепция, която обаче остава слабо документирана. Затова е интересно каква е същността на тази концепция и какво определя нейната приложимост по отношение на библиотеките? Това е важно, тъй като приложението ѝ в библиотечния свят буди известни противоречия. Трябва да сме наясно, че тя води до известна качествена промяна на основни мисии на библиотеката. Защото отдавна е ясно, че във връзка с бурното развитие на интернет и диверсификация на ползването, библиотеките изпитват криза на идентичността и търсят начини да рedefинират своите мисии.

В този смисъл моделът на библиотеката като „трето място” в живота на съвременния човек до голяма степен характеризира новите сгради, строени специално за такива нужди. Те се превръщат в основни жизнени и културни центрове за различните общности, които обединяват своите ползватели около културни и социални проекти, предлагайки разнообразни нови услуги. В случая смело се използват типични техники на маркетинга и този тип обществени институции заемат позиции и в комерсиалния свят. Поради това някои изследователи поставят въпроса дали все още можем да говорим за библиотеки? Ще разширим въпросите с още няколко, а именно: Какви са теоретичните основи на тази концепция и на създадения вече модел? Какво е бъдещето на тези институции? И накрая – какви са възможностите за развитие на този модел в България?

Най-напред накратко ще бъде характеризирана концепцията. Понятието „трето място” е въведено в началото на 80^{-те} години на 20^{-ти} век от Рей Олденбърг (Ray Oldenburg), почетен професор по градска социология в университета на Пенсакола във Флорида. Третото място се различава от първото – семейната среда и второто – работата. То се възприема като допълнителна част, посветена на социалния живот на общността и се отнася към тези пространства, където индивидите се срещат, събират и общуват неформално².

²Oldenburg, Ray. The Great Good Place : Cafés, Coffee Shop, Community Centers, Beauty Parlors, General Stores, Bars, Hangouts and How They Get You Through the Day. New York. Paragon House. 1989.

Олденбург особено акцентира върху необходимостта от такива места и вижда техния залез след края на Втората световна война, дошъл с навлизането на автомобилите в живота на американците и развитието на „пипалообразни“ както той ги нарича, предградия без истински епицентър. Автомобилът започва да управлява живота и да отдалечава хората един от друг. Новите градски конфигурации постепенно изтласкват старите социални ритуали (с участието на църквата, пазарите и т.н.). Индивидуализираният начин на живот води до отслабване на социалните връзки.

Като основни класически „трети места“ Олденбург разглежда старата италианска “piazza”, английските “pubs”, парковете, германските “biergarten” и др. и идентифицира кафенетата като основни такива места в съвременния живот. И в други случаи кафенетата са разглеждани в този аспект. Така например, някои ги свързват (напр. George Steiner) с гръцката агога или римския форум³. В европейски контекст те участват във формирането на същността на европейската култура.

Червената нишка в библиотеката Йоринг, Дания

Олденбург обобщава основните характеристики на „трето място“ по следния начин:

1. Неутрално пространство, изпълнено с виталност. Третото място трябва да представлява неутрално пространство, което благоприятства за осъществяване на неформални отношения между членовете на общността, като предоставя

³ Steiner, George. Une certaine idée de l'Europe. Actes Sud. 2005.

възможности за осъществяване на срещи, различни от тези в частната или професионалната среда. Тези пространства действат като социален нивелир, където всички индивиди са равни. По принцип обкръжаващата среда е витална, отличаваща се с отвореност, любопитство и уважение към другия. Третото място трябва да бъде достъпно, т.е. с продължително работно време и удобно местоположение.

2. Място с постоянни посетители. Третото място улеснява социалните контакти. Там човек може да отиде спонтанно и със сигурност да си намери компания, при това заобиколен от постоянни посетители. Отношенията се характеризират с простота и откритост. Индивидът може да остане много по-дълго отколкото на други места (напр. търговски обекти и др.)

3. Като у дома... Третите места са гостоприемни. Гостоприемството, което се чувства, създава домашна атмосфера. Пет елемента характеризират третото място по отношение на приликата с домашната обстановка, често предлагайки по-интересно обкръжение. Първият е свързан с възможността за физическо установяване на индивидите, около което се развива техния ежедневен живот и което ги свързва с общността, като създава у тях чувство на принадлежност. Ползвателите са тези, които изграждат третото място и които го правят повече или по-малко интересно. В новото пространство се регенерира социалната връзка. То е едно от редките места, където индивидът може да бъде самият себе си. Човешката топлина и жизнерадост обогатяват неговата атмосфера.

4. Социален универсализъм. В третите места човек извлича множество ползи. Тези места гарантират новости и предлагат възможности за натрупване на необикновен опит. Привличайки напълно различни индивиди, те увеличават възможностите за срещи и генерират форма на „социален универсализъм”. Място за срещи на различни, понякога коренно противоположни личности, те предлагат по-различна перспектива по отношение на живота. Третото място улеснява по-неформалните и случайните начини на приобщаване.

5. Подходящо място за дебати. Третите места са натоварени с политическа функция. Те поощряват разпространението на демократичното съзнание като предлагат подходяща рамка за обмяна на мнения и публични дебати. В тази връзка Олденбург припомня ролята на таверните в американската история, отворени за цялото население, където конфронтацията на идеи и позиции създава колективни мнения.

Какво е приложението на тази концепция по отношение на библиотеките?

В своите произведения Олденбург не включва библиотеките в списъка на „третите места”. Един друг социолог обаче, Robert Putnam (Робърт Пътнам) прави това на базата на

една библиотека в Чикаго , в която той вижда ново „трето място” с пространство, вибриращо от дейности и активна и отговорна част от общността бореща се за промени.

Това в никакъв случай не е изолирано мнение. Други социолози, урбанисти и библиотековеди също развиват тази идея. Британският историк на библиотеките Алистър Блек (Alistair Black) смята, че в своето историческо развитие библиотеките винаги са съществували като „трето място”. Както другите места, където човек може да ходи всеки ден, да почива и сваля напрежението, като например кафенета, книжарници, таверни..., библиотеките исторически са развили качества, характерни за „третите места”. Те представляват неутрални непретенциозни места, където социалните различия се изтриват. В много случаи могат да предложат комфортни, достъпни пространства, където разговорите са възможни (в определени граници). Обкръжението е добронамерено. Посещават се от постоянни посетители и за много от тях са втори дом, където се развличат и успокояват от ежедневиия стрес.

И според други библиотековеди (напр. Kate Meyrick) библиотеката покрива всички критерии за „трето място“.⁵ Днес тя се променя и поставя стръв с присъединяването на кафенетата в своето пространство като увеличава социалните си граници и се превръща в основно „трето място”, което е крайъгълен камък в живота на обществото.

Някои се съмняват в ролята на библиотеката като „трето място”, доколкото разговорите не са основна част от нейната дейност, а отношенията между ползвателите се различават от отношенията между посетителите в кафенетата и местата за спорт.

Новият вид библиотеки, разполагащи със съответни сгради, отговарят обаче и на изискванията за разговори. Специфичният вътрешен климат на библиотеките в съчетание с обществения им характер ги определят като уникални места в живота на града или селището.

Холандският журналист и философ Michael Zeeman (Михаел Земан) смята, че библиотеките са част от последните обществени места в постмодерните ни общества, които великодушно предлагат възможности за социално смесване (социален микс) и срещи между хора от различни социални прослойки. Нещо, което не може да се случи в много от местата, традиционно считани за трети. Например, идеализираната визия на Олденбърг за парижките бистра вече не е актуална.

Интересна е политическата роля на библиотеките като „трето място”. В действителност, ако индивидите обменят помежду се само по няколко думи, то библиотеката не би представлявала истинско място за демократични дебати и разговори. Обаче, шведският библиотековед Magnus Tortensson (Магнус Тортенсон) смята, че

⁴Putnam, Robert et al. Better together. Restoring the American Community / R. Putnam; D. Feldstein; D. Cohen. Simon & Schuster. 2003.

⁵Alistair, Black. Socially controlled space or public sphere third place? Adult reading room in early British public libraries // Working for five star libraries: international perspectives on a century of public library advocacy and development. To mark 100 years of the Public Library Association in the Netherlands. The Hague. Netherlands Public Library Association. 2008. p. 27-41

библиотеките имат категоричен принос за демократизирането на обществото. Защото като място за срещи и обмен на мнения, те предлагат безплатни услуги и създават възможности за участие на отделните индивиди в обществения живот.⁶

Библиотека ОВА, Амстердам

Въпреки някои вариации по отношение на оригиналната матрица, идеята за библиотеката като „трето място” намира плодотворен израз при новата генерация от библиотеки (основно във Великобритания, Холандия, Дания ...). Даже някои от типичните характеристики на „трети места” в случая са по-ярки. (ОВА Amsterdam, DOK – Delft). Концепцията е развита до рядко достигани от обществени места пропорции. Освен всичко друго, библиотеките прибавят към концепцията на Олденбърг и още нещо – те се превръщат в „културни трети места” предлагащи различни пътища към културата.

Основни характеристики на библиотеките като „трето място“

Във времето на дематериализация на носителите и появата или даже възцаряването, според някои на цифровите библиотеки, библиотеката „трето място” се нуждае от физическо присъствие, т.е. от сграда. За да бъдат привлечени различни публики, новите библиотеки рedefинират архитектурната семантика и скъсват окончателно с

⁶ Tortensson, Magnus. Public libraries on democracy in Sweden – a historical view // Working for five star libraries: international perspectives on a century of public library advocacy and development. To mark 100 years of the Public Library Association in the Netherlands. The Hague. Netherlands Public Library Association. 2008. p. 85-100.

библиотеките паметници на познанието. Като пример могат да се посочат лондонските Idea Stores със специфичния си дизайн.

Обзавеждането на пространствата е в зависимост от различните практики на библиотеката: тихи зони граничат с пространства за неформална дейност, със зали за събрания и кафенета. Такова зонироване позволява много различни начини на ползване да съществуват в рамките на едно място.

Библиотеката се превръща в място за експерименти и открития

Библиотеката „трето място“ предлага на своите ползватели различни начини да „живеят заедно“. Както се изразява бившият британски министър на културата Andy Burnham (Анди Бърнъм) те действат като пространства “Facebook 3D” или връзка между “My Space” с “Our Space”. Те служат за „реставриране“ на общностната идентичност. Най-често тези библиотеки са разположени на удобни и посещавани места – например търговски артерии, център на града, имат работно време с голяма продължителност и предлагат разнообразни услуги, за да привличат голям брой ползватели.

Физическият и човешкият комфорт, свързан с по-продължителното присъствие в библиотеката, изисква нови социални навици и възможности – разговори между посетителите, телефонни разговори, места за хранене и т.н. Кафенетата в библиотеките се превръщат в основни места на социализацията.

Има ли смущаващи неща в концепцията за библиотеката като „трето място“?

Разбира се. Тези нови структури напълно променят традиционния модел на библиотеката и търсят своето място, състезавайки се с индустрията за забавления и културни продукти в момент, когато съществува свръхпредлагане. Те използват маркетингови стратегии, които са характерни за търговския свят. Тяхната архитектура е вдъхновена от търговските центрове (огромни остъклени пространства, ескалатори, екрани ...). Такива са Idea Stores – първата библиотечна верига в света, такива са и Discovery Center – в Южна Англия. Ползвателят е и клиент.

По подобие на англосаксонските книжарници и Starbucks библиотеката предлага един друг имидж, базиран върху социалните връзки, общността, разбирателството. Библиотеките „трето място“ се стремят да предложат стил на живот. В случая, става въпрос ползвателят да бъде воден към културата по различни пътища. Новите библиотеки са полиморфни. Можем да си зададем въпроса – няма ли те да продадат своята душа и да забравят за първата си и основна мисия – разпространението на четенето и книгите? Дали не поемат много роли и мисии? Трябва обаче да си припомним, че тези институции са

създадени да обслужват нуждите на ползвателите и че именно между техните стени културната демократизация намира истинското си място. Както казват в библиотеката в Delft (Делфт) – „Нашата най-хубава колекция са хората”. А Michel Melot (Мишел Мело) пише „...Библиотеката трябва да има много читатели и различни други предназначения, освен обикновеното четене. Библиотеката съществува заради обществото, което обслужва”.⁷

Кафене в Idea Store Bow, Лондон

Моделът на библиотеката като „трето място” разкрива хоризонт от възможности, където социалните и културните мисии се съчетават много по-тясно. Безспорно, този модел има бъдеще. След Северна Америка, Великобритания, Северните страни и други европейски държави се насочват към този модел. Например във Франция в момента се строят две библиотеки на базата на тази концепция (в Angoulême и Thionville).

Исторически, българските обществени библиотеки винаги са били място за социални контакти. Например, читалищните библиотеки още при своето зараждане се оформят като своеобразно „трето място” в живота на българина. Възникнали след училищните библиотеки, които у нас са първите общодостъпни библиотеки, в много случаи са приемници на техните фондове и наследяват обществените им функции. Читалищните библиотеки са място за четене, срещи, разисквания. Помещавали се в голямата стая на местното училище, в наети кафенета или в частни къщи. Помещенията на читалищните библиотеки се украсявали с ликовите на славянските просветители Св. Св. Кирил и Методий и с патриотични картини. Обикновено голямата стая била свързана с по-малка, където варели кафе. В случая са налице основни характеристики на библиотеката като „трето място”.

И в момента българските библиотеки предлагат разнообразни дейности. Българските библиотеки са отворени за новости. Моделът библиотеката като „трето

⁷ Melot, Michel. La sagesse du bibliothécaire. Paris. L'œil neuf éditions. 2004..

място” има бъдеще у нас. Проблемът е, че освен новите технологии са необходими нови сгради с нови архитектурни решения и вътрешно обзавеждане. Необходима е и заинтересованост от страна на държавата и общините. Българското общество се нуждае от библиотеки „трето място”.

Обучението на гражданите в начални компютърни знания - хармония или конфликт между учителя и обучаемите

Стефка Илиева

Компютрите и интернет са мощни ресурси, които създават възможности за подобряване на социалното и икономическото благосъстояние. Обществената библиотека е тази, която е призвана да осъществява безплатен достъп до компютрите и интернет и да предлага безплатно обучение за ползването им. Всеки гражданин, благодарение на услужливите библиотекари, знаещи как да намерят точната информация, чувства вече силата на знанието и информацията, на социалните контакти, осъществявани в обществените библиотеки в България. Запазвайки най-доброто от традициите си и популяризирайки духовни ценности чрез книгите и четенето, обществената библиотека след включването си в проекта “Глоб@лни библиотеки - България” привлича вниманието на гражданите.

От средата на месец февруари 2011 г., в учебния център на Народната библиотека „Иван Вазов” - Пловдив, открит по Програмата „ Глоб@лни библиотеки - България”, след обява на сайта на библиотеката стартира обучение на граждани в два модула по два дни: „Работа с компютър. Програмата за текстообработка Word” и „Интернет за начинаещи”. Телевизионните репортажи за обученията, излъчени в два последователни дни в две телевизии - БТВ и БНТ, провокираха огромен интерес към инициативата на Народна библиотека „Иван Вазов” - Пловдив. Досега са сформирани 8 групи, всяка от 10 души, като всяка група изучава двата модула на обучение. Курсистите се запознават с устройството на компютъра, начални знания за създаване на файлове и папки и работа с документи. Във втория модул те изучават възможностите на търсачката Google, търсят информация по интересувачи ги теми, разглеждат информационни портали като www.dir.bg, правния портал www.lex.bg, www.gbg.bg, сайтове за намиране на работа, български информационни ресурси в интернет от всички области на човешката дейност.

Гражданите придобиват начални знания за основните комуникации, осъществявани чрез интернет като електронна поща, скайп и фейсбук. С помощта на учителя те си създават и самостоятелен профил в безплатната поща www.abv.bg. Обучението включва представяне на сайта на Народната библиотека „Иван Вазов” Пловдив, разходка из библиотеката и запознаване с правилата за ползване на компютрите, осигурени от Програма „Глоб@лни библиотеки - България”.

Методиката на преподаване на началните компютърни знания е съобразена с принципите на обучение на възрастни. Образованието на пълнолетните граждани,

тяхното обучение е предмет на андрогогиката. Професионалното усъвършенстване на знанията и уменията на възрастните, формирането на нагласи за активно учене е немислимо без познаването на принципните разлики между обучението на деца и обучението на възрастни.

Възрастните имат разнообразен професионален опит. Те идват на обучението с множество предварителни нагласи, предварителни примери и изисквания. Част от тях, предимно висшистите, изискват от учителя повече теория и дефиниции на основните понятия. Това тяхно изискване ни принуди да подготвим повече писмени учебни материали на хартиен носител, за да се ксерокопират от участниците в обученията. База за нашите учебни презентации бяха двете части на „Наръчник за обучение по ИКТ“ на Програма „Глоб@лни библиотеки - България”.

Гражданите, със средно образование, възприемат учебния материал по-бързо, ориентирани са по-практично, искат веднага да приложат на практика наученото и не задават въпроси, свързани с теорията или с етимологията на компютърните термини и услугите на интернет. Стремешът на учителя при провеждането на обучението е да се постигне баланс между теорията и практиката, за да не се стигне до тесен прагматизъм.

Възрастните учат тогава, когато сами решат да научат или направят нещо и тази самостоятелност на избора им определя и по-голямата мотивация да си тръгнат от курсовете с конкретни знания, които да подобрят живота им. Обучаемите са мотивирани да учат от вътрешни причини като: собствено развитие, признание, качество на живот или придобиване на уважение от околните. Те са концентрирани върху приложението на знанията в живота и очакват конкретни резултати от този процес.

За да установим истинските причини, подтикнали гражданите да се запишат на курсовете провеждаме анкети с всяка група. Анкетите са две: начална и заключителна. В началната анкета получаваме отговор на следните въпроси: какъв е социалният профил на обучаемите, защо се включват в обучението, от каква практическа информация се нуждаят и ползват ли услугите на някакъв вид библиотека, имат ли у дома компютър.

В заключителната анкета обучаемите изразяват впечатленията си от проведения курс и предлагат препоръки за бъдещите обучения.

Така само чрез активното присъствие на новите информационни технологии библиотеката ще запази своето място и значение в информатизиращото се общество.

Лято в библиотеката - една неочаквана ваканция

Румяна Йовева

Живеем във век, в който сме свидетели на нов вид общуване, различно от традиционното. Вече имаме и нови форми на представяне на книгата, с игрови моменти и други неща, които завладяват младия човек. Споделяйки опыта ни в работата с децата и тийнейджърите, ще разкажа случващото се във Варненската регионална библиотека "Пенчо Славейков": как работим по стимулиране и мотивация на детското четене, как се опитваме да създадем и предоставим пространство и подкрепа за изява и развиване на талантите у децата.

Накратко за нас. Детски и Средношколски комплекс е пространство за срещи и общуване на децата и тийнейджърите с книгата. Фондът надхвърля 180 000 тома разнообразна литература и над 100 заглавия от периодичния печат, има и самостоятелни места за работа в Интернет.

Някои нови идеи при представянето на книгата и четенето :

- “Ваканция в библиотеката” и подсказаната от децата “Стая на приказките”.
- Да четем заедно – едно различно удоволствие”.
- “Книги”, създадени от децата в творческите работилници към библиотеката.

Тези наши *нови идеи* при представянето на книгата превърнаха отдела в приказно пространство, където участниците могат да пътешестват във времето и да намерят своите герои и приятели. Доби се усещане за неповторимост на събитието в отзивите на читателите. Създаде се оригинална и различна атмосфера на четене, а животът с книгите в библиотеката се прие като личен опит и преживяване на общността.

“*Ваканция в библиотеката*” е една от идеите, която стимулира интереса на децата към книгата, като я популяризира по нестандартен начин. Тя предоставя възможност за изява на младите хора и ги ангажира с творчески дейности. А участниците се научават да работят в екип, в който споделят, развиват и усъвършенстват идеите си. Така читателите обогатяват културата си и се приобщават към ценностите и традициите ни. В помощ на децата, освен библиотекарите, са и по-големите читатели на отдела, доброволци от различни варненски училища.

Инициативата “Ваканция в библиотеката” или нашето “горещо лято” събра в библиотеката и “*Мултикултурната вселена*” - летуващите деца от “Другата България” на гости на баба и дядо. Деца от различни етноси ни гостуваха, заедно с деца от различни занимални (частни и общински).

“Ваканция в библиотеката” или нашето “Горещо лято» - епизод 4 (четвърти модул) се различаваше от предишните лета. Изгради се собствен игрови модел от участници и създатели, получи се онова “опитомяване на лисицата” от “Малкият принц” на Екзюпери, в което далечните светове стават близки и любими, или когато всяко дете споделя с друго личните си преживявания. А реализацията на инициативата в няколко стъпки изглежда така: всеки ден от 10 до 13 ч. се организират занимания с деца, които обичат да четат и творят. Всеки ден е различен и темата за импровизация - също. Какво ще бъде утрешното приключение се избира в края на заниманията. Обявява се за всички, желаещи да се включат с плакати на входа на отдела и във Фейсбук.

На разположение на малките ни читатели са залите в библиотеката с най-новите енциклопедии, списания, книги от нашумели писатели и др. Помагаме на малките участници да откриват интересна информация в справочниците, съчетана с тази в Интернет. При нас децата научават повече за космоса, океана, динозаврите, пиратите, екологията, религиите по света, самолетите, дирижаблите и много други полезни неща.

Отново оживяват приказките на известни наши и чуждестранни разказвачи. Пътешестваме чрез книгите в различни страни и градове. Освен, че четат заедно, децата могат и да творят – да рисуват, моделират, апликират и споделят впечатленията си с други деца. Малките ни читатели пристигат в библиотеката, за да направят своето откритие сред книгите. Изживяват и съпреживяват това, споделяйки в читателската общност. А по-големите деца-доброволци избират предметните символи, които въвеждат участниците в темата и занятията. Мотото ни бе: “Всяка щура идея при нас е осъществима, когато сме заедно”. Книгите съпътстват лятото, но “Ваканцията” е времето, в което децата творят света по свой избор. Те сътворяват едно истинско преживяване в прекрасния свят на книгите.

“Ваканция в библиотеката” се оказа една проява, намерила приложение с този игрови модел в “*Стаята на приказките*”. Нашата приказна стая е осъществено желание на участниците от “Лято в библиотеката”. Те пожелаха да има място, където всички читатели да имат възможност да откриват своите любими книги и герои. И наистина “Стая на приказките” оживя с измайсторените от децата любими герои (нарисувани или апликирани). А мотото ни: “Всяка щура идея при нас е осъществима, когато сме заедно” - провокира децата да завършим “щурото лято” и да посрещнем новата учебна година с Карнавал на приказни герои. Всеки участник се облече като своя любим приказен герой с дрехи или подобие на такива, от различни книжни и некнижни материали, изработени собственооръчно или с малко помощ от родители и приятели от “Ваканцията”. Продължаваме идеята на децата от “Лято в библиотеката” с други техни желания – да споделяме четива за Великден и Коледа в Детския и Средношколския комплекс, по време на ваканцията им.

“Да четем заедно – едно различно удоволствие” е също идея, подсказана от децата. Представят се страници от любима книга. Авторът и заглавието на книгата са предложени от децата. Участниците са на различна възраст и от различни училища. Гостите са подходящо избрани и свързани с разглежданата книга. А изненадата е винаги свързана с посланието, което носи тя. Желанието ни е да четем заедно с интересни личности страници от любими книги, с доказана художествена стойност, които ни правят по-мъдри и по-добри.

Изборът на книгата, предложена от децата, не е случаен и се оказва, че винаги е свързан с определено преживяване. “Ние, врабчетата” на Йордан Радичков бе първата, с която започнахме да четем заедно. В началото на учебната година първокласниците бяха посрещнати с надпис на дъската: “Здравейте, врабчета!” Повечето деца носят свои лични екземпляри, а в библиотеката намират най-различни издания от любимата книга. Водещата ги изненадва всеки път и разказва интересни и любопитни истории и факти от живота на авторите. Четенето е винаги вдъхновено, всяко дете е избрало любим откъс, а други са подготвили и диалози. Някои от децата идват костюмирани като герои от предложената книга. През цялото време четат с удоволствие като на места драматизират историите. А накрая се провежда дефиле на изработените от децата и родителите костюми. Гостите са подходящо избрани и свързани с разглежданата книга. Те дават на децата хубави и полезни съвети от своя опит. Досега са гостували артист-кукловод, писател, водолаз, художник. Оживени и въодушевени, накрая всички участници получават подарък-изненада, свързан с посланието на всяка книга : флагчета с надпис “Бъди невероятен!” - девизът на Радичков, апликирана картичка с красив текст от “Пук”, речно камъче с весело изображение и други. Всяка среща е различна и времето никога не стига.

Представяне на “книги”, създадени от децата, в библиотеката

Библиотеката дава и други възможности, в които децата да осъществят своите идеи. В творческите работилници към Детския и Средношколския комплекс възникна идеята за “книгите”, изработени от участниците. Това са ученици от 11 до 17 години, притежаващи литературни заложби, оригинално мислене и обичащи да четат. Децата проявиха интерес към нашата покана да творят в библиотеката и сами избраха имената на работилниците. А дейността им е свързана с всички инициативи на библиотеката.

В клуб “Сетива” се създаде “книга”, в която участниците събраха свои творби и с помощта на родителите им тя бе оформена и издадена. Децата от клуб “Пъстър вятър” работиха над “Книга за книгата” в своята “Скриптория”. А петокласниците от СОУ “Св. Климент Охридски” направиха “книга”, в която всяко дете представи себе си със своята любима книга. Всички те избраха библиотеката, за да ги представят и предоставят за

колекцията на отдел “Редки и ценни сбирки”.

Оригиналността на “Ваканция в библиотеката” се дължи на доброволците, чието участие има силно въздействие върху малките читатели. В тази насока работим активно с Дирекция “Младежки дейности”, включват се ученици от горните класове, избрали библиотеката като място за интересни преживявания и за осъществяване на идеите си.

В последните години проявяват интерес към нашата “Ваканция” и личности от представителни институции – известна журналистка и драматург, доброволец от Корпуса на мира и др. Някои от тях научават за идеите ни от уебстраницата на библиотеката и от Фейсбук, другото място, където се случват виртуално нашите инициативи. Там всеки може да предложи идея, да коментира събитие и да сподели мисли със съмишленици. Ще посоча няколко отзива в социалните мрежи – Фейсбук и личните блогове на майки: “Чудният свят на книгите оживява, когато ръцете препускат през страниците, а сетивата ни жадно поемат всяка среща на героите със света на неизвестното, невиджаното, случващото се за първи път приключение...”.

И още: “Книгите са съкровище. Друго съкровище са децата. А каква магическа смес се получава, когато на едно място се съберат деца и книги? Съкровищница или остров на съкровищата? С много любов и готовност за приключения в началото на отлитания месец започна инициативата на Детския и Средношколския комплекс към Регионална библиотека “Пенчо Славейков”- Варна - “Ваканция в библиотеката”.

Всяка сутрин деца-доброволци и малчуганите-читатели на библиотеката се отправят на пътешествие в далечни земи, в страшни времена. Темите и книжките се определят съвсем демократично от децата – по тяхно желание, а любезните служители на библиотеката с факирска бързина и ловкост откриват необходимата научна и художествена литература в помощ на вълшебните разходки.

Децата четат кратки текстове по темата, целта на задачката е по-големите да помагат на по-малките, като всички заедно са в ролята на изследователи на неизвестни факти по различни, любопитни въпроси... Шарен свят и шарени мисли завладяват малките читатели... Занималната понякога е като зоопарк, защото децата играят игри, попълват приказни кръстословици, измислят малки етюдчета, историйки върху прочетеното. Има случаи, когато към основния фенклуб от 10-15 деца се присъединяват и деца от летни занимални, защото в библиотеката сред книгите и детското четене, приказките придобиват плът...”.

Така библиотеката се оказва предпочитано място и притегателен център за осъществяване на различни инициативи, подсказани от читателите. Нашето лято е различно, така мислим, че ще бъде и през следващите “Ваканции”.

Библиотеката – естествен физически център на социално-културен живот и социалните мрежи в Интернет – активен обединител на онлайн социален живот

Анелия Мутафчиева-Христова

Библиотеките през XXI век вече не са, каквото са били в недалечното минало. Извървяхме и продължаваме да вървим по пътя на непрекъсната трансформация и обновяване на същността и ролята на библиотечната институция. В България този трансформационен процес започна през първите години на демократични промени в цялото общество. Той е част от цялостния процес на промяна - икономическа, естетическа, емоционална, морална и т.н. за всички групи в българското общество.

Трансформацията на първо място бе свързана с бързото развитие на информационните технологии. Те започнаха да навлизат в библиотеките по всички възможни начини – чрез дарения, реализация на европейски проекти, чрез активната роля на самите библиотеки за осигуряване на компютри, нов софтуер и програми за библиотекари и ползватели. Традиционната роля на библиотеките като място преди всичко за съхранение на библиотечни колекции и осигуряване достъп на читателите до тях, отстъпи първото място и продължи да се развива редом с другата главна библиотечна функция – търсещата и справочно-информационната.

Обособяването на информационни центрове в повечето български библиотеки или превръщането им в такива като цяло, превърна библиотеката в едно от 4-те най-приоритетни и естествено желани „места за отиване” в местните общности – области, общини, градове, селища, отделни групи с различен социален живот. Библиотеката е място демократично, достъпно и защитено – услугите са безплатни или доста по-евтини, всеки е радушно приет независимо от неговата социална, религиозна, образователна и т.н. принадлежност.

Библиотеката е културно-информационен институт – тя осигурява достъп до новите и интересни заглавия от българската и чуждестранната литература не само в традиционния книжен вид, но и достъп до електронни книги, интернет-книжарници, културни новини в света, в страната, в местния регион. Естествено е вече в библиотеката да получите информация какви са възможностите за търсене на работа по интернет, кои са уебсайтовете, които ви насочват към това и как да попълните и изпратите нужните документи за кандидатстване. В библиотеката намирате съмишленици, ползватели на библиотечни услуги, които имат сходни с вашите проблеми или се интересуват от същите литературни теми за четене и дискусии също като вас самите.

За всички възрасти читатели в библиотеката винаги може да се намери по нещо подходящо – например за учениците ежегодно се изготвят препоръчителни списъци с литературата, пряко свързана с учебния процес в началното и средното образование в България. Академичната младеж винаги може да получи съдействие в своите разработки, ако не като конкретни заглавия за директно ползване, то като препоръчителни списъци на български и интересующите я чужди езици, заемане на липсващата литература от други библиотеки в страната и чужбина чрез услугата междубиблиотечно заемане.

Едновременно в българските библиотеки се случват непрекъснато интересни културни събития – представяне на нови книги на местни автори и творци с национално значение, творчески конкурси – литературни, художествени, етнографски; камерни концерти на млади изпълнители от общността, арт-изяви на хора в неравностойно положение, изложби, камерни театрални постановки на детски и ученически групи, дискусии сред различни участници по актуални и конфликтни проблеми на съвременността.

Във връзка с тези новаторски роли на библиотеката днес е засилващата се роля на Доброволчеството като дело и приключение в света и конкретно в страната ни. Почти при всяка библиотека – особено читалищна, градска и регионална, съществуват естествено обособени с времето доброволчески групи. Членовете им са на различна възраст, но споделят еднакъв ентузиазъм към ролята на библиотеката и собствения си принос за нейното добруване и просперитет. Тук се появява и първият паралел между библиотеката като такава и интернет-социалната мрежа – продукт на новото глобално информационно общество.

Интернет е асоциативна и бързо развиваща се среда – обединява личности, свързващи се по определен общ приоритет за всеки от тях поотделно – еднакви религиозни възгледи, споделяне на еднакъв литературен или естетически вкус, принадлежност към арт-течение във всяка област на изкуството, развиване на общ бизнес и т.н.

Социалните мрежи в интернет са демократични и общодостъпни. Единственото условие е да си активен ползвател, съмишленик и по възможност, генератор на нови идеи, полезни за всички участници и симпатизанти. Тези характеристики превръщат онлайн социалните мрежи в центрове за живот в интернет на най-различни групи от хора, които общуват активно, набират информация и варианти за нейното приложение в тяхното физическо битие. Достатъчно е да спомена само Facebook като световен феномен и www.dir.bg като популярна социална мрежа в българското интернет пространство, за да илюстрирам ролята на социалните мрежи в глобалното информационно общество.

Библиотеката не само представлява обединителен физически център на живота на местните общности. Тя е мястото, където ще ви насочат към социалните мрежи, ще ви

покажат отделните им характеристики, ще ви помогнат да „се включите” в подходящата за вас. Същевременно вие ще сте сред защитената среда на самата библиотека, ще ви бъде уютно, интересно, информационно ограмотяващо и насочващо, а накрая бихте могли да си тръгнете и с чудесна книга за четене вечер в леглото или под светлината на нощната лампа в любимото ви кресло.

Нали е чудесна всяка една от тези възможности! Драги читатели, ползватели, компютърни манияци, деца и родители, баби и внучета – МОЛЯ, ЗАПОВЯДАЙТЕ В БИБЛИОТЕКАТА ДНЕС И СЕГА!

Библиотеките – демократични центрове на информационното общество

Соня Иванова

Библиотеките са културни информационни центрове. Те са духовни огнища за хората от векове, възпитават ги в общочовешки ценности и идеи. Събират, съхраняват и разпространяват знанието на народите и информацията от древността и до днес. Информационната култура е била нужна и в далечното минало и сега.

Българските библиотеки опазват културното наследство на България. Обединяват съвременните информационни потоци и вековните традиции на културата ни. Библиотеките са социални институти и компетентни посредници в огромното информационно поле. В ХХI век библиотеките съчетават традиционните си дейности и участват в информационната революция. Четенето е необходимо за развитието на всяка личност и за демокрацията като цяло. От читатели хората се превърнаха в потребители на информация.

Библиотеките предоставят на потребителите си равни възможности за достъп до информацията, която им е необходима. Осъществявайки съвременната си мисия и функции библиотеките заемат достойно място в изграждането на съвременното информационно общество. Те са най-широко разпространените културни институции и са значим фактор за духовното развитие на нацията. Подпомагат образованието и самообразованието с ресурсите и услугите си. Те са най-демократичните институции, осигуряващи равен достъп до информация. Съхраняват социалните норми и културните ценности на човечеството. Различните форми на държавно управление определят и спецификата на каналите и начините за използване на информацията.

За тоталитарните общества е характерна цензурата на печата. За съжаление, българските библиотеки за дълъг период от време са подложени на прочистване на фондовете им от ценни литературни произведения. Скривани са автори и творби. Създадени са фондове от поверителна и вредна литература. В Наредбата на министъра на пропагандата Димо Казасов от 8 юни 1945 г. се определят книгите от първия списък на „фашистка литература“⁸. Потребителите на библиотеките са лишени от възможността да се запознаят с цяла плеада значими творци и постижения на литературата.

Демокрацията като форма на управление осигурява равен достъп до информация на потребителите на библиотеките чрез различни прояви и услуги. От своя страна добре информираните библиотечни потребители допринасят за развитието на демокрацията в

⁸ Пенелов, Илко. Националната библиотека и създаването на библиотечна цензура в България (1945-1957) // Библиотеката минало и настояще. - София : НБКМ, 2005, с. 97.

обществото. „Демокрацията се нуждае от осведомени граждани и библиотеките са отлична движеща сила за предоставяне на знания и информация“⁹.

Манифестът на ЮНЕСКО за публичните библиотеки утвърждава водещата роля на информацията за реализиране на основните човешки ценности. Издига я като основен ресурс за развитието на личността и обществото. „Този манифест провъзгласява вярата на ЮНЕСКО в публичната библиотека като живителна сила за образование, култура и информация и като съществен фактор за укрепване на мира в духовното благо на хората“¹⁰.

В Етичния кодекс на библиотекарите в Република България е отразена ролята на библиотеките за развитието на демократичното общество. „Гарантираме равни права за свободен достъп до информацията като неотменно право на личността, и не допускаме каквато и да е форма на цензура или дискриминация поради расови, етнически, полови, религиозни, културни, възрастови, политически и каквито и да е други различия във възгледите и статуса на потребителите“¹¹.

Конституцията на Република България в чл. 40 и чл. 41 утвърждава основното човешко право на свобода на изразяване и публичен достъп до информация. „Чл. 40. (1) Печатът и другите средства за масова информация са свободни и не подлежат на цензура. Чл. 41. (1) Всеки има право да търси, получава и разпространява информация. Осъществяването на това право не може да бъде насочено срещу правата и доброто име на другите граждани, както и срещу националната сигурност, обществения ред, народното здраве и морала.“¹²

Съвременните библиотеки реализират културната политика в широк социален план. Те допринасят за развитието на образованието, културата и опазването на историческото наследство. Реализират различни информационни дейности - конференции, форуми, съвместно с други културни институти – архиви, музеи, галерии, университети и др.

Регионалните библиотеки в България събират и предоставят на потребителите си универсална, краеведска и местна обществена информация. Като културни институти с демократичен характер премахват тоталитарните забрани за автори и произведения. Развиват дейности за реабилитация на исторически личности, забравени от времето.

Отдел „Краезнание“ на Регионална библиотека „Димитър Талев“ - Благоевград събира, съхранява и предоставя за ползване краеведски материали за Благоевградски регион - книги, периодични издания, библиографски указатели, картотека „Краезнание“ и База данни със статии, посветени на края. Съхраняват се и книги, свързани с обществено-

⁹ Горман, Майкъл. Нашите непреходни ценности: Библиотеките през XXI век. - София: УИ „Св. Кл. Охридски“, 2006, с. 255.

¹⁰ Манифест на ЮНЕСКО за публичните библиотеки: <http://www.lib.bg/prevodi/manifestUNESCO.htm>

¹¹ Етичен кодекс на библиотекарите в България. http://www.lib.bg/index.php?option=com_content&task=view&id=540&Itemid=18

¹² Конституция на Република България. Обн. ДВ, бр. 56 от 13.07.1991 г., в сила от 13.07.1991 г.

политическия, икономическия живот, науката, културата, образованието и изкуството в Благоевградския край от древността до наши дни. Обособена е колекция с библиотечни документи за българите от Македония и националноосвободителните им борби. Дейността на отдела включва и отбелязването на бележити дати, събития и годишнини, свързани с историята на края, на герои от Националноосвободителното движение, Априлското въстание, Балканската война и др. Представят се книги на регионални творци, организират се инициативи за исторически личности от региона и др.

През 2010 г. отдел „Краезнание“ акцентира вниманието си върху обществени форуми за реабилитиране на цензурирани през тоталитарното управление автори от Македония и Пиринския регион и произведения им, организира две кръгли маси, посветени на видни дейци от Македония.

130 годишнината от рождението на Христо Силянов бе отбелязана с кръгла маса на тема „Летописец на националноосвободителното движение в Македония“. Всеки историк, който пише за Илинденско–Преображенското въстание цитира като източник Христо Силянов – участник във въстанието и негов мемоарист. За съжаление, през тоталитарното управление и тази светла личност от историята ни бе забравена. В едно интервю синът му Евгений Силянов коментира, че е ако не беше умрял от естествена смърт през 1939 г., то и баща му би попаднал под ударите на Народния съд¹³. На форума бяха представени 16 доклада за живота, творчеството и делото на Христо Силянов. Водещ бе Димитър Тюлеков – Македонски научен институт - София. Свои материали представиха проф. Светлозар Елдъров - БАН, Александър Гребенаров - БАН, Ружа Симеонова – НБКМ, Елена Бугарчева – Централен държавен архив, Георги Тренчев – Македонски научен институт - София, проф. Костадин Динчев – ЮЗУ, Елена Чалгънова – Регионален исторически музей - Благоевград.

Заслужава да се отбележи и кръглата маса, посветена на 130 г. от рождението на Данаил Крапчев - виден деец за обединението на Македония, журналист и общественик. Данаил Крапчев е директор на в. „Зора“ - независим всекидневник за информация, политика и култура. Крапчев е наричан „основателят на българския Таймс“. През тоталитарния режим в България е заклеймен като „фашист“ и съден посмъртно (след като е убит в Горна Джумая на 10 септември 1944 г.) от Народния съд. Журналистическото му творчество е забранено и скрито в специални инкриминирани фондове. Тритомният му труд „Изминат път“ със статии от в. „Зора“ и други периодични издания е библиографска рядкост.

Водещ форума, посветен на Данаил Крапчев бе Красимира Кацарска – литературен критик и председател на клуб „Огнище“ към ОНЧ „Н. Вапцаров“ - Благоевград. Поканени

¹³ Силянов, Евгений Христов. Мисия Париж : Разговори с Евгений Силянов / Ирина Недева. - София : СемаРШ, 2007. - 496 с.

бяха изследователи на живота и творчеството на Д. Крапчев и негови родственици. В кръглата маса взеха участие Цвета Трифонова – БАН, Васил Станилов – гл. ред. на в. „Про и анти“, Георги Тренчев – Македонски научен институт - София, Ирина Димитрова – ВМРО, Невена Маринова, Гео Крапчев, Божидар Крапчев, Снежана Захариева – Регионален исторически музей - Благоевград и др.

Христо Силянов и Данаил Крапчев не са единствените жертви на тоталитаризма у нас. Много млади творци са пращани по лагери и са убивани заради творчеството и идеите си. Такъв е и младият поет Кръстьо Хаджииванов от с. Капатово – Петричко. Убит е от засада до с. Кулата през 1952 г. Заедно с арх. Кръстьо Павлов, дълги години политически емигрант в Европа, организирахме среща - възпоменание и фотографска изложба от 140 фотоси, посветена на 58 години от смъртта на поета от с. Капатово, Петричко - Кръстьо Хаджииванов. Архитект Павлов изнесе лекция за живота, поезията и трагичната смърт на младия поет. Представени бяха стихосбирки на Кръстьо Хаджииванов. Гражданите имаха възможност да разгледат изложбата със снимки от чествания на Кръстьо Хаджииванов.

Библиографската дейност заема подобаващо се място в работата на отдел „Краезнание“. С цел по-пълното и цялостното представяне на богатата творческа дейност, отдел „Краезнание“ публикува два био-библиографски указателя и направи допълнения към съществуващия за Димитър Талев. Био-библиографиите са предназначени за специалисти в областта на българската история, архиви, литература, библиографи, библиотекарите, студенти, ученици и всички, които проявяват интерес към личността и творчеството на тези бележити личности, родени в Македония.

Първият био-библиографски указател се издава по повод 130 години от рождението на видния български историограф, публицист, писател, революционер деец и депутат Христо Силянов, заел достойно място в българската национална история. Указателят обхваща период от 1903 до октомври 2010 г. и представя 470 публикации.

Вторият био-библиографски указател се издава по повод 130 години от рождението на видния журналист, публицист, деец, политически анализатор и общественик Данаил Крапчев, оставил трайни следи в българската национална журналистика. Той и издаваният от него вестник „Зора“ е еталон за независима журналистика. Указателят обхваща период от 1905 до декември 2010 г. и представя 1499 публикации.

Организираните форуми и съставените библиографии са с цел да бъдат реабилитирани исторически личности, свързани с Благоевградски регион и същевременно и с национално по значимост творчество. Потребителите на библиотеките се нуждаят от достъп до информация за цензурираните автори. С разкриване на истината за „неудобните“ исторически личности библиотеките се превръщат в демократични центрове на информационното общество.

БИБЛИОТЕЧНИТЕ УСЛУГИ И ПОТРЕБИТЕЛИТЕ В ИНФОРМАЦИОННОТО ОБЩЕСТВО

Нови аспекти в услугите на РНБ “Петко Рачев Славейков”

Иван Александров, Мария Златева

Обществената библиотека е най-демократичната институция, осигуряваща равен достъп до знанието, но за да изпълни своята мисия трябва да отвори още по-широко вратите си, да отговори на предизвикателствата, пред които е изправено обществото, да го убеди в своята състоятелност въпреки конкурентната среда, в която е поставена.

Традиционната библиотека на тишината вече е минало, защото в днешното общество е анахронизъм, място със затихващи функции и целта ни е да не допуснем тя да загине, а да я впишем в днешния ден. Все повече се превръщаме в обществен и информационен център, в който всеки може да намери своето място. Това означава, че ние трябва да се интегрираме в живота на отделния човек и на обществото като цяло.

РНБ „П. Р. Славейков” като значима и съществена част от библиотечната инфраструктура, се стреми да развива и предлага услуги, в духа на насоките на ИФЛА за обществените библиотеки, гарантиращи равен достъп за всеки. Това е добре обмислена, прилагана и развиваща се политика, подчинена на обществените, информационните и комуникационните нужди не само на местната общност, а също на регион – Велико Търново и страната ни. Част от предлаганите от нас форми на работа излизат извън тесния смисъл на термина „библиотечни услуги”, но са в унисон с основната цел на библиотеката да “удовлетвори потребностите на отделните лица и групи от образование, информация и личностно развитие”¹⁴.

Пример за дейността ни е Филиал „Славейче”, който сме превърнали в учебно-занимателен и информационен център. В сградата се помещава занималня обхващаща деца от I до IV клас на Езиковия център Алианс „Лингва”, част от Алианс Франсез – клон Велико Търново. През учебната година тя е посещавана от 30 деца, а през ваканциите броят им се увеличава на 60. През 5-те години на нашето сътрудничество над 300 деца са приобщени към библиотеката и услугите ѝ благодарение на съвместните дейности, които развиваме. Езиковият център организира чуждоезикови курсове за възрастни по основните западни и балкански езици, като Чуждоезиковия ни отдел ги подпомага в

¹⁴ Насоки на ИФЛА за обществената библиотека. – С., 2011, с. 2

усвояването на материала чрез богатия си фонд от помагала, речници и книги.

Една голяма част от посещаващите занятията на Алианса тренират в клуба по източни бойни изкуства, които се помещава също във филиала. Това е своеобразна услуга, която осъществяваме и е знак за приемственост между дейностите предлагани от нас. Айкидо Клуб „Калоян” предоставя възможност за физическо и духовно развитие на деца и възрастни. Работим съвместно от 2001 г., като през това време около 250 от членовете му са станали наши читатели, комбинирайки тренировките с посещение в библиотеката.

В Детския отдел към филиала всеки петък се водят занятия на Школата по керамика, за по-малките и Школата по мода и дизайн, за по-големите ученици съвместно с Общинския детски комплекс. В Чуждоезиковия център на библиотеката реализираме програмата „60+...” за обучение по информационни и комуникационни технологии за възрастни, с което подпомагаме самообразованието им. Изложеното дотук нагледно показва, че деца и родители едновременно ползват възможностите, давани от нас и нашите партньори, а също, че обществеността припознава библиотеката като обучителен център.

Във Филиал „Славейче” се помещават регионалните информационни центрове на издателствата за учебна литература – „Просвета”, „Анубис – Булвест”, „Летера”. Така осигуряваме на учителите от региона лесен и удобен достъп до тях, съчетан с ползване на библиотечните услуги. Според договорните отношения издателствата ни предоставят по два безплатни екземпляра от своите издания за обогатяването на фонда, като това дава възможност за по-доброто обслужване на читателите с учебна литература. Освен споменатите издателства, представителства в библиотеката имат „Славена” и „Кръгозор”. Съвместно с всички тях организираме изложби, представяме книжната им продукция и срещаме читателите със съвременни български автори.

РНБ „П. Р. Славейков” развива и услуги, подпомагащи професионалната ориентация на учащите. С местните фирми и бюрото по труда организира традиционни пролетни и есенни срещи, насочени към кариерното развитие на подрастващите. Заедно със средните и висши училища библиотеката устройва ученически борси, чрез които подпомага учениците при избора им на подходящо учебно заведение. Чрез тези прояви се стремим да представим реалния пазар на труда и да демонстрираме естеството на различните професии. Дългогодишното ни сътрудничество с обучаващата организация „Интеграл” предоставя на учениците и студентите актуална информация за формите за обучение в чужбина. Ежегодно се включваме в инициативата „Мениджър за един ден”, като това е възможност за учениците от Старопрестолната гимназия по икономика да усетят същността както на нашата работа, така и на избора си.

Нашата библиотека е открита сцена на постигнатото от подрастващите, даваща

шанс за изява на всички училища и школи по приложни и сценични изкуства от града и региона. Заедно с възпитаниците на СОУ „Емилиян Станев” и СОУ „Вичо Грънчаров” – Горна Оряховица, специалност „Изобразително изкуство”, организираме изложби. Малките музиканти активно участват в нашите прояви. Различните клубове по интереси от ХГ „Св. Св. Кирил и Методий” и ПМГ „Васил Друмев” провеждат дискусии по важни житейски и обществени теми. Младите артисти от театралните школи са желани наши гости, а учениците от Гимназията по туризъм „Д-р Васил Берон” представят кулинарните си умения. Периодично организираме модни ревюта, в които възпитаниците на Професионалната гимназия по дизайн представят своите авторски модели

Успешно работим и със студентите от ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий”. Библиотеката ни е методичен център за провеждане на практическите занятия на колегите от специалност БИД, но редовно предоставяме възможност за прояви и на други специалности. Студентите археолози, историци, филолози и др. презентират при нас резултатите от проучванията, в които участват, както и книжната си продукция. Колегите им от Факултета по изобразителни изкуства експонират разнообразни по жанр изложби.

РНБ “П. Р. Славейков” предлага поле за изява не само на талантливите деца и млади хора, а на всички, които имат какво да разкажат и да покажат, като безвъзмездно им преотстъпва своето пространство. По този начин правим достойствие на читателската си аудитория, широк кръг от творци в различните области на знанието и изкуството.

Наложил се практиката да извършваме допълнителни услуги, като изготвяне на рекламни и презентационни материали за конкретните събития и аудиовизуалното им осигуряване с професионална техника. Същите предлагаме на нашите партньори от Изложбени зали „Рафаел Михайлов”, МДТ „Константин Кисимов”, Регионалния исторически музей, както и на читалищата от региона. Нашата библиотека е притегателно място за социални контакти на различни професионални и неформални групи от общността. Сбирки си организират експерт–счетоводители, банкови служители и други специалисти. Фирми представят продукти на потенциалните си клиенти, а групи по интереси провеждат беседи. През последните години Народната библиотека „П. Р. Славейков” се превърна в най-значимото културно средище в Старопрестолния град, като илюстрация за това са проведените 518 културни събития за 2010 и 257 до края на месец юни 2011 г.

Една от насоките на ИФЛА за развитие на библиотеките, е че трябва да развиват обществени услуги, като се превърнат в центрове за социална, здравна и юридическа информация в помощ на местната общност. С Движение за национално единство и спасение „ДНЕС” организираме безплатни ежемесечни правни консултации на тема: „Срещу произвола на монополите” в Централната сграда и филиалите. Интересът е значителен и показателен, че в библиотеката има място за такъв вид съдействие, насочено

към конкретните проблеми на населението.

От изложеното дотук от практиката на НРБ „П. Р. Славейков” става ясно, че т. нар. Скандинавски опит за работа на библиотеките и предлаганите от тях услуги, насочени към децата и местните общности в сферата на културата, професионалната квалификация, самоусъвършенстването, обществения и личен живот са приложими в нашите условия, като резултатите са показателни за посоката, в която трябва да се работи.

Основна целева категория, към която сме насочили усилията си, са хората в неравностойно положение, защото те до голяма степен остават встрани от библиотечните услуги. Нашата библиотека е една от малкото в страната, която е осигурила и достъпна културна среда, и специализиран софтуер за работа с такива читатели.

Реализирането на проекта „Равен достъп до духовните ценности“ на НРБ „П. Р. Славейков” дава възможност да се избегнат архитектурните препятствия за хората с функционални увреждания и те да получат достъп до услугите и ресурсите ни, а също да се включат пълноценно в културния живот на града. Съвместно с Агенцията за хората с увреждания и Община Велико Търново в Централната сграда на библиотеката са изградени подемно съоръжение, тип асансьор и сервизно помещение, във Филиала в кв. „Бузлуджа” е поставена рампа с парапет за преодоляване на денивелацията, а в момента подобно се изгражда в Отдел „Изкуство”.

Активно работим и с хората с други увреждания, които не искаме да оставим встрани от полагащите им се възможности за достъп до информация, самообразование и развитие. За целта във филиала в жк. „Бузлуджа”, който е разположен в непосредствена близост до Дома за стари хора, от 2006 г. функционира специализирано работно място за хора със зрителни увреждания – състоящо се от компютърна конфигурация и специализиран софтуер. Осигурена е съобразена с техните нужди мебелировка. Библиотеката разполага с над 5000 електронни книги, които могат да се прочетат с помощта на „JAWS for Windows& Speech Lab 2.0”, както и с 350 тома книги и списания на Брайлово писмо. Притежаваме 120 CD със записи на литературни произведения от българската и световната класика. В библиотеката се провеждат обучения за четене на Брайловата азбука на незрящи хора от Дома за възрастни с умствена изостаналост в с. Пчелище. Сътрудничим си и с Помощното училище „Св. Теодосий Търновски”, в което се обучават деца с ментални проблеми. Подпомагаме ги с подходящи материали и учебна литература, запознаваме учениците с библиотеката и организираме техни изложби.

Когато говорим за хора в неравностойно положение, не може да се подмине фактът, че в Регионалната библиотека осъществяват своята трудова дейност библиотечни специалисти със соматични увреждания. Политиката ни е съобразена с изискванията на Европейския съюз за осигуряване на равни възможности за хората в неравностойно положение. Техният личен, житейски опит е от голяма полза за разбирането, развитието и

внедряването на услуги насочени към тази категория ползватели.

Във връзка с това, че 2011 г. е обявена за Европейска година на доброволството, РНБ „П. Р. Славейков“ разработва проекти в тази насока, защото доброволците, както показва чуждия опит, са проводници на услугите, а тяхната професионална неobreмененост спомага да достигнат до по-широки обществени групи.

Като начало създадохме Клуб „Четящо такси“, в който наши читатели, таксиметрови шофьори, се обединиха и станаха доброволци в пропагандирането на четенето и библиотеката. Първото участие на клуба беше в инициативата „Bookcrossing“ - включиха се 25 таксита и до момента са предоставени 400 нови книги, набавени от Великотърновските издателства. Тази инициатива се посрещна с голям интерес от пътуващите и ги предизвика да потърсят библиотечните услуги предимно във филиалните ни структури.

В духа на доброволството, за есенно-зимния сезон, заедно със студенти от специалност БИД, разработваме система за обслужване на възрастни и неподвижни хора, които нямат възможност да използват библиотеката. Стремежът ни е да им осигурим минимум библиотечни услуги, като разнос на библиотечни материали по домовете и да подпомогнем достъпа им до глобалната информационна мрежа и ресурсите, които тя предлага.

Чрез формата изнесено обслужване, с цел да достигнем до повече ползватели и да удовлетворим техните потребности, предоставяме част от фонда си, предимно художествена литература, на библиотеките в населените места, в които има балнеосанаториуми. Такава практика, във Великотърновския регион, осъществяваме с читалищата от селата Овча могила и Вонеща вода.

Формите за обслужване, изнесени извън сградата на библиотеката, като споменатата, влизат в концепцията на ИФЛА за „Библиотека без стени“, гарантираща достъпност до библиотечните ресурси. Една от услугите в този смисъл е междубиблиотечното заемане, ставаща все по-актуална с оглед на съвременните информационни и комуникационни канали и възможностите, които те дават за развитието и. С оглед на това целта ни е да я доусъвършенстваме и популяризираме. Интересен е фактът, че междубиблиотечното заемане в нашата библиотека подпомага дигитализацията на ценни книги, свързани предимно с Великотърновския край. Изпълнението на поръчките дава възможност да обогатим фонда си с дигитални копия на търсените книги, като от началото на годината сме обработили 14. Сканираните материали ги предоставяме по електронната поща, безплатно, на искащите ги библиотеки и техните читатели. Така услугата се извършва бързо и финансово изгодно.

Стремежът да предоставяме все повече услуги, достъпни за потребителите извън библиотеката, ни подтиква да работим активно по ретроконверсията на традиционните

каталози. Създаването на пълен електронен каталог дава възможност за неограничен достъп до информация чрез глобалната мрежа, независимо от времето и мястото на ползване. Други средства за разпространение и споделяне на електронни ресурси са проектите: Регина, Своден каталог „Старопечатни, редки и ценни издания” и Регина ПИ, в които сме активни партньори.

Без да претендираме за пълнота и изчерпателност ви запознахме с опита на РНБ „П. Р. Славейков” гр. Велико Търново в сферата на услугите, които предлага на своите читатели и партньори. Нашата дейност е показателна, че съвременната библиотека не предлага само книги, а се развива като обществен, образователен, информационен и културен център, отворен за всички.

Знаците на паметта и различните културни модели

Кристиана Димчева, Радка Калчева

Градът, прочетен като палимпсест - социално пространство, изпълнено с места на паметта, дефинирани през понятието за култура - място и идентичност, раздипля ръкавите на времето. Представянето на културно-историческото наследство чрез институциите на паметта: музей, паметник, културни маршрути, изградено с подхода на културната антропология, е среща на традиция и иновация. Зададено като проект преоткриването на историческите артефакти създава необичайна градска география на преживяванията.

Знаците на паметта и начините на тяхното представяне и осмисляне са в основата на проекта „Живата история”, реализиран от Регионалната библиотека „Пенчо Славейков - среща на пътищата в историята, проектирани върху многовековен град и многообразие от идеи за популяризиране и интерпретиране.

Работно ателие „Живата история” е част от секторна програма “Грюндвиг” на ЕК за “Обучение през целия живот” и се фокусира върху обмяната на знания между културните институти и поколенията, чрез разработване и прилагане на иновативни и традиционни практики за учене през целия живот. Спектърът на дейност обхваща предлагане на познания, свързани със събиране, съхраняване и популяризиране на регионалната история и тяхното представяне със средствата на съвременните комуникационни технологии. Работните ателиета по програма “Грюндвиг” включват обучителни дейности, които допринасят за личностното и професионалното усъвършенстване на участниците в тях. Темите са разнообразни: от работа с дигитални библиотеки и компютърни технологии до фотография и занаяти. Различното в идеята е в обмяната на знания между културните институти и поколенията на основата на мултикултурен диалог, чрез разработване и прилагане на традиционни и интерактивни практики за “учене през целия живот”. В своята програма ателието включва работата на автори-краеведи, библиотечни и музейни специалисти, общественици.

Сред паметниците и културно-историческите забележителности на Варна се усвояват знания и умения, свързани със събиране, съхраняване и популяризиране на регионалната история чрез средствата на социалните мрежи. Обучителните модули за трансфер на познание представят местните културни и исторически артефакти, превръщат ги в обекти на новотехнологичните репрезентативни възможности и ги

реализират в електронен модел. Ателието дава възможност обучителните модули да се базират на дигитализирани и оригинални документи от фондовете на библиотеката и сродни културни институти, вече част от Европейската дигитална библиотека.

В предварителния етап на проекта е изграден профил на потенциалните участници, изпратени са покани до експерти, определени са културните маршрути. Подготовката включва и създаване на въвеждащи материали, презентиращи града и библиотеката, избор на гледни точки за историята на черноморското крайбрежие, създаване на предпоставки за диалог между професионалистите и любителите на историята.

Участниците в ателието идват от Швеция, Словения, Франция, Турция, Латвия, Унгария и България, сред които е и доброволец от Корпуса на мира, сътрудник в Регионална библиотека “Пенчо Славейков” – всички с различни възрасти и с различни професии. Сред тях има авторка на исторически романи, антрополог, галерист, библиотечни и музейни специалисти, социални работници, архивист, мениджъри, преподаватели. Участниците не се познават помежду си, но всички обичат историята, не са професионалисти и за тях това е призвание. Разделени на два отбора - Буки и Веди, те преминават през „преоткриването” на местата на паметта - исторически паметници, документи и институции.

В задачите, поставени пред участниците се съчетава индивидуалното (творческото) начало и работата в екип за всеки от тях и включва личен избор за изразяване на позиции и визии за интерпретация. Всеки екип има свои задачи и различна топография по документиране, презентиране и популяризиране на културните обекти, а различните позиции определят заданието.

В групите има архивист, който работи с документацията, протоколира идеите, събира архив за артефактите, *PR активист*, отговарящ за представянето, създател на рекламни текстове, слогани или дизайн, *копирайтър*, който координира усилията за видимост на резултатите и изгражда стратегии за представяне на групата. В модерното време е необходим и *IT активист*, за да координира технологичната дейност, участник с опит в технологиите.

Оформените екипи, посредством паралелна виртуална и реална разходка сред паметниците и културно-историческите забележителности на Варна, разделени отборно по метода “играй и учи”, осъществяват своето пътешествие във времето по два маршрута, включващи знаковете за нашата памет. Културните маршрути включват Музея по история на медицината, Етнографския музей, Народната астрономическа обсерватория и

планетариума “Николай Коперник”, Музея на Възраждането, Археологическия музей и Римските терми. Срещата на различните погледи към културно-историческото ни минало, тяхното осмисляне и виртуално представяне е в залите на библиотечната институция, Медиатека на отдел “Изкуство” и Американската читалня. Реализираните идеи, разчупват различните културни модели посредством диалоговия режим на изграждане на общ профил на групата в социалните мрежи.

Участниците създават профили в Gmail, YouTube, Facebook, Panoramio, Google Maps - подготовка за интерактивно, онлайн представяне на обектите. Усвояват как да създават карта на маршрута в Google Maps. Следващото изпитание е практикум за Дигитални жанрове: Подбор на дигиталното съдържание, качване на видео за обектите в YouTube, обработка на изображения в Panoramio, създаване на албуми във Facebook, връзка към видеото от YouTube във Facebook.

Виртуалният живот на ателието притежава и своя традиционен аналог във формите на анализ и документиране на дейностите. Усвояване на умения за изработване на различни репрезентативни материали - постери, дипляни, брошури, презентации. Финалният етап приключи с изложба на плакати и брошури, дело на участниците, анонсиращи и рекламиращи посетените забележителности и придобитите опит и

познание пред медийни представители и пред широката общественост. При представянето участниците в ателието получиха и своите сертификати от библиотеката.

Регионалната библиотека “Пенчо Славейков” - Варна еволюира в своята дейност до притегателен обучителен център за познание и обмен на опит сред професионалисти и любители на историята, и съвременните технологични възможности за събиране, съхранение и разпространение на информация.

Стартирахме ателието с пристрастие към историята, но без предубеденост един към друг. Разбрахме, че фактите могат да се разглеждат и в друг, много по-широк, исторически контекст. Показахме, че историята може не само да противопоставя, но може с различните гледни точки да събира и да преодолява заложи в времето конфликти. Участниците изминаха заедно километри историческа памет и се пренесоха четири хилядолетия назад във времето, за да допринесат за личностното и професионално усъвършенстване.

Всеки от тях определя ателието като място за запознаване и среща с много нови приятели - и въпреки краткото време, прекарано заедно, накрая за всеки един е трудно да каже “довиждане”...

Изкуството в библиотеката – младият творец в Б–пространството

Росица Тодорова

През 30-те години на миналия век отдел „Изкуство” възниква като читалня “Музика и изкуство”. Във времето прераства в Музикален отдел. От 1979 г. функционира като комплексен отдел “Изкуство”. Фондът му се състои от книжни и некнижни документи (книги, графични и нотни издания, музикални и визуални носители на информация) и наброява 53 000 библиотечни единици. За качественото библиотечно-информационно обслужване на потребителите функционално са обособени секторите: каталожна зала и регистратура, заемна за дома и читални зали. В края на 2010 г. се състоя откриването на Медиатека. След реконструиране и инсталиране на компютърна и мултимедийна техника, което библиотеката получи по проект Глобални библиотеки, тя се превърна в модерен обучителен център.

Варна е град с богато културно минало. Понастоящем в него съществуват над 40 галерии, много формални и неформални творчески сдружения и културни институти. Виждането ни за отдел „Изкуство” като творческа лаборатория и дискуссионен клуб ни накарва да си поставим няколко въпроса:

- Как да намерим своето място и облик в културното пространство на Варна?
- Как да привлечем и задържим фокуса на вниманието на потребителите?
- Какъв език за комуникация да използваме в началото на ХХІ век, където границите между реалното и виртуалното се заличават?

За да постигнем релевантни отговори се опитахме да не използваме клишетата в културно-информационните си дейности. Получихме следните резултати:

- Интерактивни инициативи и креативен диалог – *Изкуство в библиотеката*
- Създаване на партньорски отношения с некомерсиални фондации и творчески групи – *con.tempo*
- *Сайтът на отдела* - територия за синтез между четене и изкуство

„Изкуство в библиотеката” е най-новият ни проект, по който работим от началото на тази година. Инициативата получи широк отзвук в медиите: „Варненските творци с ново място за изява”. Какво всъщност е „Изкуство в библиотеката”: цикъл от срещи и разговори за съвременното изкуство; изложби на млади автори от Варна, работещи с различни техники: Ирена Иванова - живопис, Николай Нинов - скулптура, Румен Рачев - рисунка и Велина Гребенска - акварели, представени от проф. Владимир Иванов – график и изкуствовед, който сме привлекли като наш партньор. Ценителите на съвременното изкуство могат да се срещнат с младите художници и във виртуалното пространство - в

рубриката „Представяме ви...“ от сайта на отдела. Тя съществува от пет години и непрекъснато се обновява.

Contempo.lab е лаборатория за млади художници - семинар с практическа насоченост и конкретни рецепти за твореца - как да представи себе си в условията на конкуренция и пренаситена пазарна среда. Досега *con.tempo* има четири издания, в които младите творци отправят артистичните си провокации с различни жанрове и форми (акция, инсталация, видео, пърформанс). Като партъори бяхме поканени в двете му теоретични издания. Често лекциите в залите на отдел “Изкуство” се трансформираха в творчески разговор за бъдещето на младия творец и перспективите му в постмодерната българска действителност.

Синтез между изкуство и четене във виртуалното и библиотечно пространство. Изкуши ни идеята да съберем четене и изкуство в интернет средата на страницата на библиотеката. Привидно това е съчетание на два различни процеса, но това е само привидно. Защото удоволствието е в основата на възприемането на художествения образ, независимо от изразните средства. Това е един нетрадиционен поглед върху книгата и четенето. Разработихме четири теми: Четенето в творчеството на Реноар; Четенето в японската гравюра; Творчеството на руските художници-передвижници и последната тема: Четенето в уединение. Ако искате да се насладите на това удоволствие посетете www.libvar.bg

Този синтез между изкуство и четене от виртуалното пространство проектирахме в работата си с най - малките творци. Точният език и подход при общуването с тях е много важен, за да ги спечелим като партньори и приятели в бъдещите си проекти. Формално може да откροим три етапа в инициативите, целящи изграждане на вици на четене, стимулиране на въображението и творчеството при децата: Четене – творчески процес – изложби.

➤ Първата среща с къщата на книгите за най-малките художници трябва да бъде вълнуваща и запомняща се, за да може библиотеката да се асоциира като място, пълно с изненади и вълшебства от света на книгите.

➤ С първокласниците от „Малкият принц“ заедно четохме, учихме и се забавлявахме през цялата учебната година. Изложбата „Само децата знаят какво търсят“, която подредиха и откриха при нас е един красив завършек на съвместната ни работа. Наред с приказните герои, библиотеката също намери място в техните рисунки. Така беше положено началото на едно ново приятелство, което се надявам да продължи.

➤ И една по-нестандартна изложба: малките художници, както и изкуството, не търпят граници. Децата използват за свое платно пространството пред отдела, за да пресъздават в рисунки любимите герои и вълшебни страни.

Арт ателиетата са друга форма на работа, която използваме за привличане вниманието на децата. Реализирането им става с участие на специалисти и преподаватели по изобразително и приложно изкуство, както и доброволци. „Веселата работилничка на дядо Коледа” бе завладяна от празнична и творческа атмосфера, което се усеща и в самите снимки. Неуморните джуджета се трудеха, за да изработят по нещо за всички послушни деца, но отдъхваха с песни и стихове на различни езици и, разбира се, присъстваше четенето! А в отпразнуването на Св. Валентин се включи доброволецът от Корпуса на мира – Рева Чандрасекаран, която разказа легендата за Св. Валентин и запали въображението на участниците с нетрадиционни идеи за изработване на картички – валентинки.

Отдел „Изкуство” е пространство, където художници от всички възрасти могат да излагат своите картини. Представям ви две по-нестандартни изложби.

Презентирането на новата книга на Елена Владова „22 още по-нови истории на Иванка Иванова” събра в библиотеката почитателите на две изкуства. Забавните истории на Иванка Иванова излязоха от печатния текст и се пренесоха в експонираните колажи на илюстратора на книгата Кремена Цанкова.

В „Метафори на съвременното” взеха участие 26 студенти от ТУ Варна – специалност „Индустриален дизайн“. Произведенията представиха личната позиция на младите хора по актуални теми – социални, морални и екологични. Това бе реализирано с различни техники: рисунка, принт, колаж, обект.

Кои са елементите на „Магическата формула на успеха” и дали сме я открили?

- Парадигмата “библиотечен специалист” в отдел “Изкуство”
- Интересни инициативи, привличащи младите творци. Специфичен подход при работата с целевите групи
- Сътрудничество и приятелство с артистите по пътя на творческото им израстване
- Начинания, проектирани в реалното и виртуалното пространство
- Участие на професионалисти в областта на изкуството и привличане на доброволци в различните форми на работа

Важен елемент в тази формула е библиотекарят от отдел „Изкуство”: не е необходимо да бъде изкуствовед или куратор на изложби, но трябва да притежава комуникативни умения, аналитичност и предвидимост, професионализъм и, разбира се, най-важното: да е завладян от магията, наречена - изкуство.

Ако пътешествието в света на изкуството ви е харесало, то нека продължи...

Кодекс на ББИА на специализираната библиотечна услуга междубиблиотечно заемане

Анна Попова

Идеята за съвременен Кодекс по междубиблиотечно заемане (МЗ) се роди на проведената през октомври 2010 г. във Велико Търново Национална кръгла маса на тема: “Състояние и перспективи на междубиблиотечното заемане в България. Международни практики и документи“. На кръглата маса бяха представени:

➤ резултатите от анкетното проучване на ББИА за състоянието и ръста на предлагане на услугата в българските библиотеки (http://www.lib.bg/novini1/2010/mz/bbia_Ani.ppt);

➤ 13 доклада и презентации, които обобщиха както добрите практики, така и проблемите, пречателни за изпълнението на заявки между библиотеките.

В заключение аудиторията гласува Меморандум (http://www.lib.bg/index.php?option=com_content&task=view&id=517&Itemid=181), който констатира следното: „... въпреки наличието на добри традиционни и модерни практики на отделни библиотеки, предоставянето на услугите междубиблиотечно заемане и електронна доставка на документи в национален мащаб е оскъдно. В сегашния си обем и качество на предоставяне на двете услуги не е осигурена универсална достъпност до публикациите и не се компенсира дефицитът от чуждестранни и български заглавия в българските библиотеки. Електронната доставка започва бавно да си пробива път и се нуждае от по-добро регламентиране. Потребителите на обществените библиотеки в по-малките населени места остават напълно лишени от услугата междубиблиотечно заемане. В заключение Меморандумът предлага „Да се изработи Национален кодекс по междубиблиотечно заемане под егидата на ББИА, който да отразява либерална национална политика и взаимодействие между библиотеките за споделяне на ресурси, като определя принципи и механизми за координация между библиотеките в България“.

Защо нов правилник?

Приемането на нов правилник се налага, първо, защото Правилникът от 1987 г., създаден за условията на Единна библиотечна система, не е действащ. Условията, при които работим днес, са радикално променени, а те промениха и законодателството, засягащо библиотеките (Закон за счетоводството, Закон за обществените библиотеки и др.). Второ, при липса на централизация и на част от предишната йерархия, различните видове библиотеки се нуждаят от механизми за координация, за да могат да отговарят на потребностите на информационното общество чрез по-мощен, бърз, удобен и икономичен достъп до публикации.

Защо ББИА?

Правилникът по МЗ от 1987 е утвърден от Комитета за култура и задължава дори библиотеките извън това ведомство да изпълняват реда и начина за изпълнение на заявки от други библиотеки. Днес няма държавен орган, който да изработва поднормативни документи, валидни за всички видове библиотеки. Българската библиотечно-информационна асоциация също не притежава пълномощия да отменя и да изработва поднормативни документи, но като професионална организация на гилдията тя насърчава професионализма и високите стандарти на обслужване. Освен това международният опит показва, че именно библиотечните асоциации изработват професионални кодекси, включително и по междубиблиотечно заемане (напр. в САЩ, Австралия и др.). ББИА предлага кодекс, чието изпълнение не е задължително, но е показател за професионализъм и условие за повишаване на видимостта и ценноста на библиотеките в България.

Работна група и структура на приетия документ

На Националната кръгла маса във Велико Търново беше избрана Работна група за изработване на проект на Кодекс за междубиблиотечно заемане в състав: Даниела Канева (РБ Варна), Добромира Николова (Национална библиотека), Силва Василева (РБ Русе), Радостина Тодорова (Библиотека на НБУ), Руско Русков (Градска библиотека Свищов) и Анна Попова - координатор от страна на ББИА. След няколкомесечна работа групата изпрати проекта за обсъждане на останалите участници в Кръглата маса. Почти всички бележки бяха взети под внимание и отразени.

Структурата на новия Кодекс е съобразена с модела на ИФЛА за национален правилник по МЗ¹⁵ и обхваща следните елементи:

1. Същност на междубиблиотечното заемане
2. Принципи на междубиблиотечното заемане
3. Вид, количество и срок на заемане
4. Локализиране на търсените документи и избор на доставяща библиотека
5. Отговорности на заявяващата библиотека
6. Отговорности на доставящата библиотека
7. Заплащане на услугата
8. Статистика

За настоящия Кодекс работната група възприе термина „междубиблиотечно заемане“, без да добавя изрично „електронна доставка на документи“ (ЕДД). Един преглед на употребата на „електронна доставка на документи“ показва, че той включва както изпращане на документ от една библиотека до друга, така и доставка на документи за

¹⁵ Model National Interlibrary Loan Code <http://archive.ifla.org/VI/2/p3/model.htm>

потребителите на същата библиотека директно или чрез посредничеството на библиотекар (International encyclopedia of Information and Library Science, 2003, ISO 2789: Information and Documentation – International Library Statistics и страницата за Document Supply на Британската библиотека). Добавянето на „електронна доставка“ би означавало да излезем извън обхвата на междубиблиотечното заемане, предмет на нашия Кодекс. В същото време доставката на електронни копия или документи, създадени в електронен формат между библиотеките се разглежда в целия Кодекс, а така също е включена в предложението онлайн формуляр за събиране на статистика (отчитаме видовете предоставени копия – оригинали, на хартия и електронни).

Като приложения към Кодекса се предоставят още няколко полезни документа:

- *Печатна бланка за МЗ* (традиционната позната бланка – за да бъде използвана от библиотеките, които я предпочитат).
- *Електронна бланка за МЗ* (печатната бланка в електронен вариант, но осъвременена с няколко нови елемента).
- *„Как да оформим заявка за ММЗ по имейл“*¹⁶ – указание.
- *Списък на ИФЛА с препоръчителните кодове за кореспонденция по международното междубиблиотечно заемане (превод на български)*
- *Онлайн библиографски бази данни* - кратък указател, който представя на едно място сводни и индивидуални библиотечни бази-данни, за да подпомогне библиотеките в издирване и локализиране на търсените документи.

Нови моменти

Новите моменти в Кодекса, които го различават от Правилника от 1987 г., са следните:

- Предлагат се възможности за свободен избор на доставяща библиотека. Отпада редът на заявяване непременно към по-голямата библиотека, което понякога може да има ограничаващ характер.
- Отпадат унифицираните за всички библиотеки ограничения какъв вид материали не се заемат (напр. художествена литература). Сега всяка библиотека сама определя какъв вид материали предоставя и за колко време.
- Сроковете за доставка – по-бързи (електронна доставка по имейл, куриер и др.), сроковете за отговор задължително до 3 дни, а сроковете за ползване са гъвкави, по преценка на доставящата библиотека.
- Указания за изпращане на заявки в чужбина по имейл. При изпълнение на заявка от чужбина се попълва цифров код, с който се означават условията на

¹⁶ На базата IFLA guidelines for sending ILL requests by email <http://archive.ifla.org/VI/2/p3/g-ill.htm#2>

доставяне, причината на отказа или друга информация (вж Приложение 4: ИФЛА. *Списък на препоръчителните кодове за кореспонденция по международното междубиблиотечно заемане*).

Статистика

В официалните статистическите формуляри се изисква само общият брой получени и доставени документи по МЗ, без да се диференцират оригинали, копия и видове копия. Статистическите формуляри за читалищните и общинските библиотеки не съдържат данни за услугата МЗ. С цел по-подробно ежегодно анализиране и насърчаване на услугата МЗ във всички видове библиотеки, ББИА събира и обобщава годишните данни по МЗ на библиотеките, които се присъединяват към Кодекса.

Онлайн формулярът е достъпен на:

<https://spreadsheets.google.com/viewform?formkey=dDc4RVhYTUF6LWZNMV9iQU1TW1FUNkE6MQ>

Присъединяване към Кодекса

Тъй като кодексът на ББИА не може да бъде налаган административно, библиотеките, желаещи да работят според неговите правила, могат да се присъединят с декларация. Текстът на Кодекса, приложенията и Декларация за присъединяване са публикувани на сайта на ББИА:

http://www.lib.bg/index.php?option=com_content&task=view&id=637&Itemid=147

Потребителите и техните нови потребности в информационното общество

Мила Миронова

Развитието на библиотеките в момента все повече се свързва с концепцията за Библиотека 2.0, която включва, както комплексни промени и модернизация на библиотечните услуги, така и нови принципи и методи на взаимодействие с читателя в цифровата ера. Философията на библиотечното дело и крайъгълният камък вече не е книгата и библиотекарят, а потребителят. В класическата библиотека центърът е нейният фонд и дейностите, свързани с него - комплектуване, каталогизация, разкриване и съхраняване. Библиотека 2.0 се концентрира около потребителя, около неговия живот и неговите потребности, като технологиите само помагат в реализацията на новата концепция за библиотека.

С идването на цифровизацията в живота на човека библиотеката вече не е монополист на знания и информация. Тя не може да продължава да съществува със старата философия: всички богатства са у мен, потребителите сами ще дойдат. Тази философия е губеща – губеща позиции, губеща и читатели. Ключът е библиотечният специалист да разширява пространствата, а не от елементарно чувство за самосъхранение да се мъчи да върне читателя между стените на библиотечната сграда. Съвременният потребител е динамичен и мобилен. В новата информационна среда той може да получи качествено библиотечно обслужване и без реално посещение в библиотеката.

Какви са промените у потребителите в новата информационна среда и техните нови потребности? Как да направим библиотеката значима за читателите така, че да се обърнат с лице към нас със своите търсения? Какво да направим, за да използват по-интензивно и ефективно библиотечните ресурси?

През 2010 г. в Регионална библиотека „Проф. Беню Цонев” гр. Ловеч са извършени 65 писмени тематични справки, от които 32, или половината от тях, са чрез дистанционно обслужване по електронната поща. Броят на дистанционните потребители в сравнение с 2009 г. се е удвоил. В същото време за 2010 г. броят на уникалните посетители на интернет сайта на библиотеката се е увеличил с 47% в сравнение с 2009 г., въпреки че сайтът ни се нуждае от редизайн и такъв сме предвидили в близко време. След анализ на ключовите фрази, използвани в търсачките, чрез които се е достъпвало в сайта, прави впечатление, че потребителите са търсили предимно тематична и фактографска информация с учебна и самообразователна цел. Изключително търсени са текстовете на самите произведения, изучавани в училище, т.е. читателят проявява интерес към електронните книги и се надява да намери търсеното заглавие в мрежата. Краеведските търсения, разбира се, също са

много популярни – предимно актуална информация, свързана с адреси, транспорт, комуникация, личности, събития. Присъстват немалко фрази относно методическата библиотечна дейност, например Наредба за запазване на библиотечните фондове, инвентаризация на библиотека, акт за придобиване на библиотечни материали, Книга за движение на библиотечния фонд и т.н. В тази връзка е добре да осигурим потребностите на самите нас и на бъдещите ни колеги, като публикуваме на интернет сайта на професионалната ни организация нормативните документи, касаещи пряката ни работа. Все пак от нашия сайт има възможност да бъдат изтеглени някои от тези формуляри, които бяха качени по молба на читалищните библиотекарски в Ловешка област.

Какви са подходите, които могат да се приложат за привеждане на концепцията Библиотека 2.0 в действие?

1. Виртуален чат. Чатът наред с sms-ите е основния начин за комуникация в съвременния живот и особено при младото поколение. Наред с офлайн услугата 1. „Попитай библиотекаря” и „Дистанционно обслужване” по електронната поща, трябва да се добави онлайн „чат услугата” като инструмент в справочно-информационната работа. Предимството е, че комуникацията се извършва в реално време, потребителят получава отговор в същия момент, когато му е необходимо, а не след няколко часа или дни. Още по-усъвършенстван начин на „чат услугата” е включването на видео-разговор, което ще придаде човешки оттенък на общуването.

2. Блог. По правило блогът е уебсайт, който има един или няколко автора с общи интереси, всеки от които се подписват под публикацията си. В блога се добавят текст, изображения и мултимедия. Важна особеност е наличието на коментари, което позволява потребителите директно да общуват с авторите. Често обемът от коментари превишава обема от авторските материали. Така информационният ресурс се образува от съчетанието постинг и коментарите след него. Приложени в библиотечната работа, могат да съществуват, както блогове на библиотечните специалисти, така и блогове на библиотеките. Може да бъдат създадени от самите читатели блогове на тема книги и четене, след което да се свържат с основната интернет страница на библиотеката. Потребителят може да участва в онлайн анкети, с цел подобряване качеството на библиотечното обслужване, в читателски обзори, в публично коментиране на библиотечния електронен каталог, да участва в разширяването на дигиталните колекции на библиотеката. Разбира се, че темите могат да бъдат безкрайно разнообразни, както разнообразна е информацията в една библиотека – от краеведска или друга специализирана тема до блог с енциклопедичен характер. Блогът е чудесен начин за покана към потребителя на библиотеката да вземе участие в създаването на нови информационни масиви, да добавя текст, изображения, видео, тагове, връзки, да

коментира, да слага рейтинги... въобще да се чувства в центъра на нещата – пълноценен и желан потребител. Същевременно той създава още по-информативен продукт за следващите ползватели т.е. потребителят е активен участник в библиотечния процес, той е съавтор на крайния продукт.

3. Открит онлайн достъп до книгите и статиите. Съвременният читател често няма възможност за физическо посещение на библиотеката. В същото време притежава нужното устройство за четене на електронни книги, като персонален компютър, електронен четец или таблет. Дигиталната библиотека не заема място. По-евтина е от хартиените копия. Потребителят сам избира размера на шрифта. В електронната книга лесно се намира търсената дума. В много библиотеки вече е наложена практиката за временно ползване на електронни книги. Това поражда друг проблем. Някои от най-големите издателства в света налагат ограничение при използването на електронни книги от страна на библиотеките. Новата политика цели да се ограничи широкото и свободното разпространение на заглавия. Например американското издателство Harper Collins ограничи отдаването на електронни книги от страна на библиотеките до 26 пъти, т.е. след като електронната книга вече е преотдадена 26 пъти, библиотеката отново да закупи нейно копие. Други две от най-големите американски издателства Macmillan и Simon & Schuster напълно отказват да продават за момента електронни книги на обществени библиотеки. Да се надяваме, че ще се стигне до благоприятно решение и за двете страни, тъй като в този случай най-вече губи потребителят.

В заключение ще завърша с думите на Майкъл Кейси, IT-директор на публичната библиотека в окръг Гуинет в Атланта, който разработва концепцията за съвременните библиотечни услуги и Библиотека 2.0 по аналогия на термина Web 2.0: „Библиотека 2.0 означава постоянна промяна и еволюция, като в центъра на всичко това е потребителят, а не технологията.”

Съвременната библиотека през погледа на потребителите

Резултати от базово проучване за оценка на въздействието на Програма “Глоб@лни библиотеки - България”

Люба Деветакова

Програмата „Глоб@лни библиотеки - България”

Програма „Глоб@лни библиотеки - България” е съвместна инициатива на Министерство на културата и Програмата на ООН за развитие. Партньори по програмата са Българската библиотечно-информационна асоциация, Националното сдружение на общините в РБ, Министерството на транспорта, информационните технологии и комуникациите.

Стратегическата цел на „Глоб@лни библиотеки - България” е да предостави лесен и равнопоставен достъп до информация, знание, комуникация и електронни услуги в обществените библиотеки чрез безплатно ползване на интернет и други ИКТ, за да се подпомогне интеграцията на българските граждани в информационното общество, да се подобри качеството им на живот и да се насърчи гражданския сектор.

През периода 2010-2013 г. програмата ще осигури достъп до интернет и компютърно оборудване на посетителите на 900 от общо 2 904 обществени библиотеки в големи и малки градове и села от цялата страна. Около 3000 библиотекари ще бъдат обучени в компютърни умения, предоставяне на съвременни услуги и модерен библиотечен мениджмънт. Програмата ще се стреми да включи в своите дейности още 700 библиотеки. Очаква се чрез подкрепата на програмата библиотеките да разширят обхвата на предлаганите услуги, да станат по-привлекателни за гражданите и да получат по-значима роля в развитието на местните общности.

Бъдещето на библиотеките в голяма степен зависи от тяхната инициативност и желание за промяна. За последните три години Програма „Глоб@лни библиотеки - България” доби широка популярност не само сред библиотечната, но и сред местните общности. През 2009 г. получените кандидатури за включване в първия етап на програмата бяха от 840 библиотеки, подкрепени от 245 общини. През 2010 г. кандидатурите бяха 740 от 241 общини като 319 от библиотеките кандидатстваха и по двата етапа. През 2011 г. – 469 кандидатури от 166 общини.

Подкрепа по първите два етапа на програмата получават 807 библиотеки в 755 населени места от 256 общини. Това са 27 регионални, 19 общински, 16 градски и 745 читалищни библиотеки. 68,4% от тях са в селата, 24,1% - в малки градове, а 7,5% - в областните градове и столицата. Общият брой на лицата в обхвата на целевите библиотеки

е 5 910 896 души¹⁷, т.е. 78,1% от населението на страната (на възраст 0+ години).

Оценка на въздействието на Програма „Глоб@лни библиотеки - България”

Важен елемент в реализацията на програмата и постигането на устойчивост на нейните резултати е оценката на въздействието. За периода на изпълнение на Програмата (2009-2013) са планирани три оценки на напредъка и въздействието:

- 2010 година - базово проучване за оценка на въздействието, което представлява „нулево измерване” на стойностите на индикаторите от Рамката за планиране и оценка на въздействието в началото на изпълнение на програмата;
- 2012 година - междинна оценка на напредъка и въздействието на програмата;
- 2013 година - финална оценка на напредъка и въздействието на програмата;
- текущи мониторинг и оценка.

Базово проучване за оценка на въздействието - характеристики

В периода ноември 2010 – януари 2011 г. беше проведено базовото проучване за оценка на въздействието. Изследването обхваща 798 целеви библиотеки от 746 населени места от всички области на страната, национално представително проучване с 1003 пълнолетни граждани и национално представително проучване с 875 деца и младежи между 7 и 18 години. През месец януари 2011 г. бяха проведени и 5 фокус-групи в градовете София, Враца, Благоевград и село Дългоделци, област Монтана. Проучването обхваща следните основни теми:

- текущо състояние, дейности и потребители на целевите библиотеки;
- необходимост от информация и обучение на пълнолетните граждани (над 18 г.); използване на компютри, интернет и библиотечни услуги от пълнолетните граждани (над 18 г.);
- свободно време и образователни нужди на младежите (7-18 г.); използване на компютри, интернет и библиотечни услуги от младежите (7-18 г.).

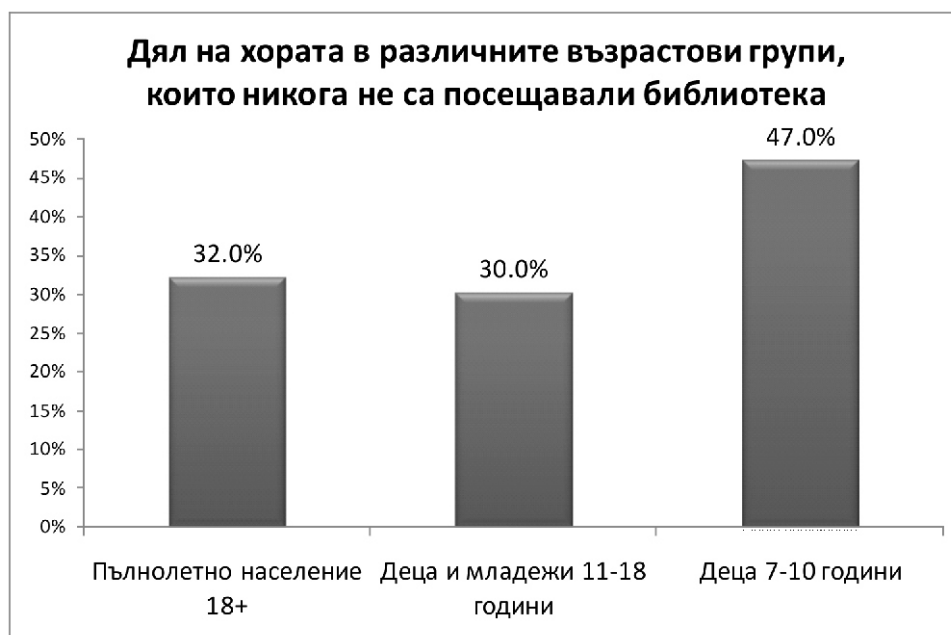
Проучването беше осъществено от изследователска агенция ЕСТАТ ООД.

Обществените библиотеки и техните потребители

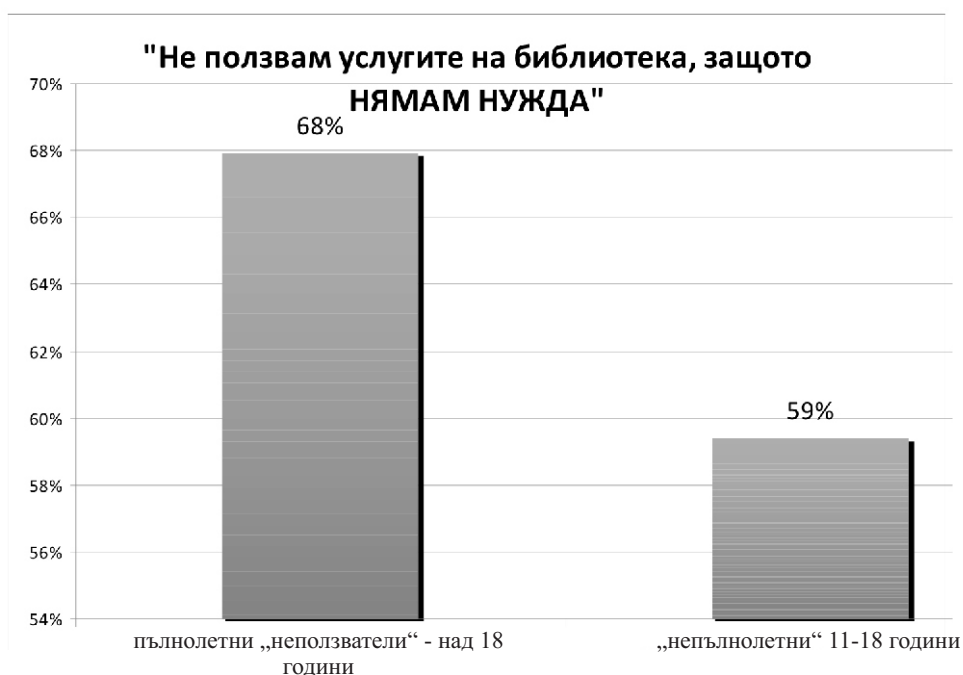
За съжаление, обществените библиотеки не се радват на особен интерес от страна на населението. Въпреки че близо 2/3 от хората над 18 години някога са се възползвали от

¹⁷ Общ брой на населението в населените места, където се намират целевите библиотеки по данни на НСИ от 2010 г.

услугите им, повече от половината от тях признават, че влизат в обществена библиотека по-рядко от веднъж на 2 години. Делът на посетителите на обществени библиотеки е най-малък сред столичани.

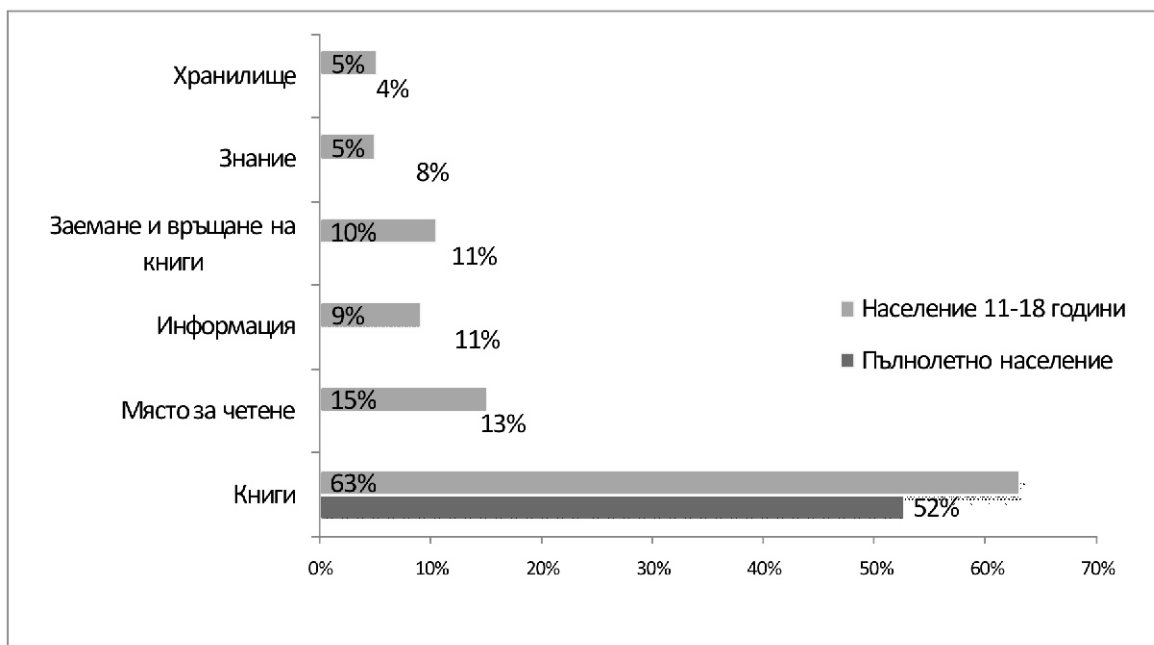

Основната причина библиотеките да не се използват е липсата на осъзната потребност от техните услуги. Няма особена потребност от информация за услугите, предоставяни от библиотеките, което означава или незаинтересованост от страна на потребителите, или субективно усещане за достатъчно познания в тази област. И в двата случая, са необходими усилия потребителите да разберат, че в библиотеките се случва нещо ново, интересно и различно.

В съзнанието на хората „библиотека“ се свързва еднозначно с „книга“ и „четене“.

Какво е библиотеката?

Налице е тревожна тенденция - колкото по-млади са хората, толкова по-негативно са настроени към библиотеките. 47% от 7-10 годишните и 30% от 11-18 годишните никога не са посещавали обществена библиотека. На фона на децата от страната, за софийнчетата сякаш институцията „обществена библиотека” не съществува - едва едно от всеки пет деца от столицата е влизало в обществена библиотека. Те са и най-скептични по отношение книгите и четенето. Възрастовият профил нееднозначно показва, че с нарастване на възрастта, делът на четящите (7% в групата 8-10 години и едва 2% в групата 11-18 години) намалява, докато делът на ползващите компютър се увеличава. Освен това се увеличава и времето, което младежите прекарват пред компютъра и в интернет, за сметка на четенето.

Приблизително 2/3 от 11-18 годишните се обединяват около представата, че библиотеките са старомодни, непопулярни и скучни места за прекарване на времето. Около 60% смятат, че библиотеките не предлагат разнообразни услуги, че оборудването вътре е остаряло, че не са средище на обществен живот, че не са места за общуване с други хора. Съществуващият етикет на поведение в библиотеките пречи те да бъдат превърнати в места, където се прекарва свободното време. Може да се предположи, че забраните в библиотеките се асоциират с негативните емоции, свързани с дисциплинирането на малките в рамките на образователната система.

Резултатите от проучването показват, че липсва връзка между понятията „библиотека” и „компютър/ интернет”. До известна степен това се дължи на факта, че в

едва 24% от анкетирани целеви библиотеки по Етап 2009 и 2010 има поне един компютърно работно място за посетители с връзка към интернет преди включването им в Програмата. В 187 от 798 анкетирани целеви библиотеки по двата етапа на програмата няма персонал с компютърна грамотност. В 53% от целевите библиотеки служителите не са преминали никакво обучение в последните две години

Новата библиотеката

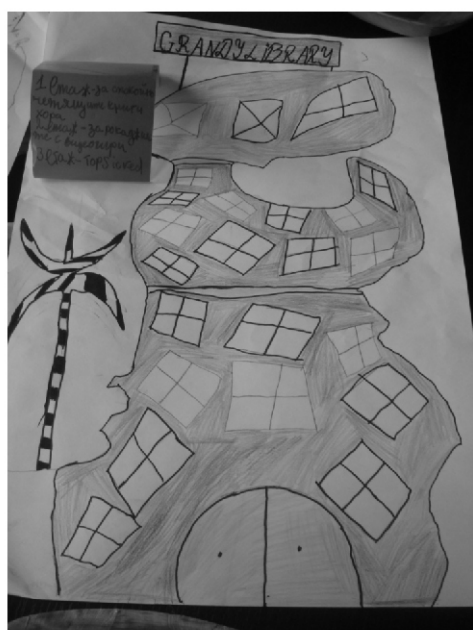
Въпреки всички негативни тенденции, да се посещава библиотека все още е престижно - факт, който, при постигането на определени условия в библиотеките, може да бъде трансформиран в реални потребители. Освен това библиотекарите са съумели да изградят стабилен положителен образ сред населението. Колкото по-редовен е контактът на потребителите със служителите, толкова по-благоприятен е образът на библиотекаря. Хората, които не са посещавали библиотека също са позитивно настроени. Подобен имидж е израз на доверието на хората към библиотечните служители и е добра предпоставка за привличане на потребители в библиотеките. В този смисъл, от особена важност е насърчаването и подпомагането на библиотекарите да популяризират възможностите, предоставени от Програмата, да контактуват с потребителите и да ги приобщават към своята „мисия“ за превръщане на библиотеката в информационно-комуникационен център.

Осъвременяването на интериора, превръщането на библиотеката в място, предполагащо не само по-неформално общуване на човека с книгите, но и даващо възможност за комуникация между самите посетители би имало изключително силен имиджов ефект. В момента, само благодарение на външния си вид, библиотеките се свързват с миналото и не събуждат очакване в потенциалните потребители за нещо модерно, ново, „в крак с времето“.

Привличането на посетители в библиотеките неминуемо предполага промяна в правилата за „вътрешния ред“. След като обществото не съумява да превърне знанието и информацията в безспорна ценност, след като, благодарение на развитието на информационните технологии, източниците на знание и информация са достъпни по всяко време и навсякъде, превръщането на контакта между отделния човек и информацията в забавление е задължително.

Желаната библиотека

Проекти на деца на възраст 7-11 години от гр. София.

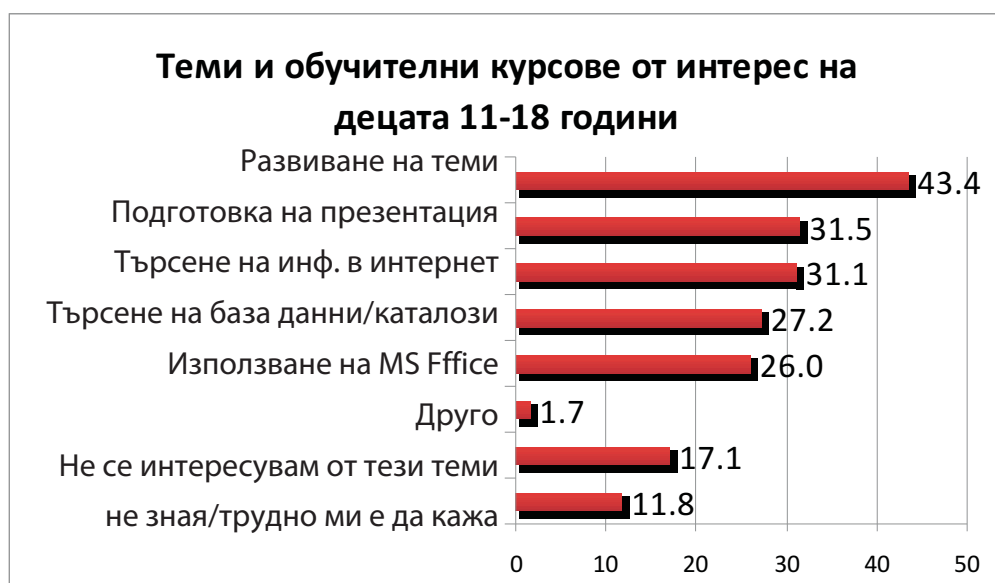
В областта на специализираните издания или когато става въпрос за задълбочена информация по дадена тема (т.е. изобилие от различни информационни източници в дадена област), библиотеките все още са без конкуренция. В този смисъл, библиотеките трябва да търсят и инициират дългосрочни стратегически партньорства с образователните институции – с техните преподаватели, с училищните настоятелства, със самите учаци се. Поддържането на бази данни, които са от интерес на всички (директни и индиректни) участници в образователния процес и предлагането на условия, в които могат да се обменят информация и идеи създава основа за запознанства и комуникация между хора с еднакви интереси.

Освен чрез съвременно и качествено информационно обслужване, библиотеката може да спечели чрез посрещане на специфични обучителни нужди. До този момент

предлагането на обучителни курсове за потребители е рядка практика, макар потребителите да са склонни да се присъединят към подобни мероприятия. Само 12% от целевите библиотеки по Етап 2009 и 2010 са организирали някога обучение за потребители като основно това са Регионалните библиотеки в областните центрове.

Въпреки че средната оценка на компютърната грамотност на пълнолетното население е добър - 4,10 (по шестобалната система, където 2 е слаб, а 6 – отличен), около 40% от хората биха посещавали безплатен курс по компютърна грамотност, ако такъв бъде предложен от библиотеката. Над две трети от младежите също заявяват готовност да се включат в конкретни обучителни курсове или консултации, предлагани в обществените библиотеки. 12 на сто от децата не са наясно дали биха се възползвали от подобни услуги или кои точно от предложените възможности ще са им най-интересни и полезни, но все пак и при тях има потенциал за включване, в случай, че библиотеките предложат примамлива програма.

Най-полезната помощ за децата ще е свързана с придобиване на способности за развиване на теми и писане на самостоятелни текстове. Дори тази необходимост да е наложена от училищните изисквания, придобитите умения ще са от полза и за по-нататъшната квалификация на младежите. 43 на сто от интервюираните биха се включили в дейности, които ще облекчат и подпомогнат подготовката им за училище. Около една трета от децата биха се възползвали от курсове за придобиване на презентационни умения и същият дял – от обучение как да се търси информация в глобалната мрежа. Сравнително висок интерес ще провокира и информацията за ползването на електронни каталози и бази данни, както и консултации във връзка с MS Office.

Конфигурацията потребител – библиотека - услуги

Николай Поппетров

Защо отново поставям акцента върху потребителя?¹⁸ Обяснението е в актуалната ситуация, която се характеризира с едно постоянно, разпространено в различни среди на обществото отношение към библиотеките, като към институции които са на доизживяване. Отношението към библиотеките е белязано от двойственост, лицемерие, неразбиране или от оптимистична приповдигнатост, декларативна съпричастност и непознаване на проблемите.

Целта на предлаганото експозе е да насочи внимание към състоянието на библиотечната сфера, такова, каквото е видно отвън, към образа, представата и нагласата. В експозето отстоявам следните разбирания, основани на продължителни наблюдения:

1. Потребителят се намира в различни позиции и заема различни становища спрямо библиотеката.
2. Представата за потребителя е нерелевантна на реалното положение.
3. Представата за библиотеката, която потребителят притежава, се изгражда преди всичко от парафактори (причини).

Като встъпителна констатация ще напомня, че не съществува потребител *въобще*; че поведението на потребителя е разнообразно както и той самият; че всяка типологизация на потребителя е по-полезна от съмнителни умозрителни построения какво е добро за него и как може да се постигне това.

Потребителят може да се разглежда в три роли според степента на неговата съпричастност към библиотеката/проблемите ѝ, които могат частично или цялостно да съвпадат: на пасивен потребител на услуги, на наблюдател, на участник. Естествено е библиотеката да се стреми да има потребители в последната роля, която отразява и статус на активно съпричастие.

За да се постигне това библиотеката трябва:

- да познава потребителя;
- да предизвика неговата активност, за да ѝ съдейства той.

Познаването на потребителя е функция от изследванията, правени на библиотечната аудитория (или най-малкото – проучвания на мнението на потребителите). Тук веднага възниква въпросът – какви са тези изследвания и доколко са релевантни. Поставям го, защото имам убеждението, че потребителят не е добре познат. Това не е толкова лично усещане, колкото твърдение, породено от една страна от разговори с различни потребители на библиотеките (лица, занимаващи се с хуманитарни научни

¹⁸ Поппетров, Н. Потребителят задава параметрите // С модерни библиотеки - достойно в Европа. СБИР XVI ННК, 2008, 51-54.

изследвания), от друга – от наблюдения върху различни библиотековедски текстове, представящи изследвания на потребителите, провеждани в годините на прехода.

Потребителят е обслужван, информиран, дори между него и персонала (а и косвено: библиотеката!) се създават тесни, дори личностни връзки. Същевременно, като цяло, той не е търсен, рядко библиотеката прибегва до мобилизиране на своите потребители в защита на нейната кауза. Потребителят остава с впечатление, че не се интересуват от мнението му и че дори към него да се проявява (мнимо) внимание, резултат няма. Той не участва в диалог, което е свидетелство, че няма обратна връзка. Това амбивалентно взаимоотношение е един от белезите на нарушена комуникация между библиотека и публика.

Потребителят може да не е прав, а често пъти, повечето пъти той не е прав в констатациите си, в представите си и в разбиранията си за характера на библиотечната дейност, но той:

- изразява представи за библиотека;
- дава пример за възприемане.
- показва какви са очакванията и желанията на потребителите (отговор на въпросите: Какво би искал?, От какво се нуждае?, Кой са приоритетите му?).

От този статус произтича значението на потребителя като основен източник за оценяваща информация (за дейността на библиотеката, включително за традиционни и нововъвеждани форми на обслужване и на нови медии). Трябва да се отбележи също и опасността, в условията на драстични промени в начините на набиране на информация, библиотеката да изгуби връзката с потребителя.

Следващият значителен проблем, който е пряко свързан с темата за потребителя е отношението на общественото мнение към библиотеката, неговата представа за нея; мястото ѝ в обществения дневен ред и представата на общественото мнение за библиотека, библиотекар, библиотечно четене, книга.

Отношението към библиотеките, което общественото мнение следва, съчетава две противоположни представи. Първата се основава на разбирането, че библиотеките са някаква част от културния пейзаж, към която, при определени поводи (празници, пред чужденци и в чужбина и др.) трябва да се демонстрира уважение. Втората – че те са институции на доизживяване, далеч от актуалните задачи на деня, не атрактивни, и дори безполезни. В първия случай публичните изяви се свеждат до лицемерие, при втория – до negliжиране. Между тези две реакции преобладава безразличието.

Реалната ситуация, в която трябва да се постави библиотеката и отношението към нея, с оглед проблема за потребителя, се състои от следните елементи: дълготрайна стопанска криза и криза на идентичността, рязка промяна на обществения дневен ред, на приоритетите и ценностите на обществото, спад на интереса към книгите, изпадането на

четенето в долните места на списъка на дейностите, неудовлетвореност от това, което библиотеките предлагат. Тук трябва да се добави и напълно пренебрегваният от изследователите фактор *мода/модност*, който обуславя например популярността на констатациите, че библиотеките умират и четенето на книги замира.

От друга страна библиотеките не са приоритет на институциите, държавата, партиите, съответно няма пари, няма медии (документи), няма възможност за въвеждане на нови комуникационни технологии (ПР, маркетинг) и нови работни технологии (обслужване). От тук произлиза и неудовлетворението на библиотечните специалисти, което прозира в общуването с потребители. В тази ситуация трябва да се търси обяснението на случаите на липса на инициативност, безразличие или (макар и по-рядко: на палиативна активност), проявявани от библиотечни ръководства и библиотекари. Поставена в подобна деформирана ситуация библиотеката не заявява себе си, или заявява присъствието си конформистки, с пароли, които смята, че ще се харесат (а не че ще предизвикат резултат). Това оформя един порочен кръг, една обвързаност на проблемно обществено мнение, проблемен потребител и проблемна библиотека. Битуващите в общественото мнение представи, както и образите на библиотеката, които медиите тиражират рефлектират върху отделния потребител.

Друг аспект, който само ще посоча, е че потребителят е ориентиран първо към услугите; за него и реномето на институцията може да е от значение, но само ако това реноме кореспондира с услугата. Много фактори могат да работят за престижа на библиотеката, но никой от тях не може да замести липсващите или неудовлетворяващите услуги. Ако услугата не отговаря на представите и изискванията на потребителя за него вече не е от значение първата награда, плаката, почетната грамота или съответният престиж на институцията библиотека. Потребителят се оплаква и от това, че услугите не са разгласени и разяснени достатъчно, че не му се казва ясно какво може и какво не може да получи от библиотеката. В сферата на услугите библиотекарите трябва да отчитат това, че имат насреща си представи и изисквания, което им налага да съчетават две дейности: да *създават* представа за библиотеката, съответно да *опознават* изискванията на потребителите.

Какви са възможностите за библиотеките при очертаната ситуация?

На първо място това е адаптирането към потребителя, но адаптиране с достойнство, с мярка, процес на отчитане представите и приоритетите на потребителите, при който потребителят се изучава и едновременно с това се образува. Въпросната адаптация не може да се извърши, без да се познава потребителя, без да се знаят неговите оценки за библиотеките въобще, за библиотека конкретно, за услугите, за образа на библиотеката и т.н. Убеден съм, че за библиотекарите ще бъде много полезно да знаят кои техни услуги, кои медии (както и кои заглавия) предизвикват най-голям интерес, и че е

напълно възможно да се адаптират изискванията на ползвателите към библиотечната среда. Изходът е да се събират такива оценки, при това в кратки срокове и да се обобщават (обработват) по максимален брой показатели.

Макар и отстрани, от позициите на потребител, моите наблюдения ме навеждат към въпроси, които трябва да си постави библиотечната колегия, например:

➤ Релевантни ли са “социологическите” изследвания на читателите и четенето, които се появяват в някои доклади и публикации?

➤ Правен ли е някога на която й да е библиотека цялостен SWOT анализ?

➤ Не са ли повечето изходни позиции, от които започват отделни изследвания, анализи, статии и дисертации твърде умозрителни и фиктивни, изградени върху неадекватни представи за абстрактни читатели, абстрактни библиотеки и абстрактно бъдеще?

➤ Не се ли разминава представата на българския библиотечен специалист с чуждата практика и с изискванията на българския потребител по някои аспекти на библиотечните услуги?

➤ Струва ми се, също така, че в някои отношения адаптирането е превратно разбрано - много мъчно се променят различни изисквания към обслужването, за сметка на шеметно навлизащи новости. Библиотечните среди трябва да разберат, че в сферата на обслужването трябва да се извършват радикални промени, че ако не е възможно въвеждане на обслужване (на място, а не виртуално) в режим 24/7 (24 часа 7 дни в седмицата) и при свободен достъп до фонда, трябва да се мисли за адекватното му заместване, а не да се търси алтернатива в повишаване цените за услугите или превръщане на библиотеката в културен клуб.

Същевременно библиотекарите и библиотечните специалисти трябва да приемат истината, че не се чете чак толкова много и че след тезите на Постников за съветския читател вече няма защо да се говори за най-четящи нации. Наблюденията, а и статистиките, свидетелстват, че има места на стария континент, където интензивно се чете в библиотеките и че там значителна част от работата на библиотечните специалисти е да следят за мнението на потребителите. Обратно, в български условия се забелязва примирение, а в неформална среда, включително от страна на библиотечни специалисти, широко е разпространено твърдението, че библиотеките умират и че книгите са на изчезване. Не това обаче е позицията, с която библиотеките ще спечелят съпричастието на потребителите. Те ще спечелят само от ясно заявените проблеми, от ясно признатите трудности (но не оплаквания и окайвания), от добре представените примери на успешна библиотечна работа. Потребителят трябва да знае защо няма новозакупени книги, защо няма компютъризирани работни места, защо дигитализацията се бави, а някоя услуга е неоправдано скъпа.

Тук е мястото на въпроса защо например Архивът на българската книга, е недостъпен за читателя, с мотива, че се пази за поколенията, но кой определя кой е потребителят, който като синоним на тези поколения ще го ползва? Поставянето на такъв и на други подобни въпроси може би ще убеди потребителя, че проблемите на библиотеките са твърде много, че не зависят само от библиотекарите и техния манталитет, че са от национално естество и предполагат генерални решения.

ДОСТЪПЪТ ДО БИБЛИОТЕЧНИ И ИНФОРМАЦИОННИ РЕСУРСИ В ИНФОРМАЦИОННОТО ОБЩЕСТВО

Промените в системите за организация на знанието – предизвикателство към българската библиотечна общност

Антоанета Тотоманова, Александра Дипчикова

През тази година се навършиха двадесет години от появата на Интернет (World Wide Web). Преминавайки през детската и юношеската си възраст, мрежата се превърна в огромно натрупване на информация, развлечения и спам в различни форми и формати и с различно качество. Всичко това стана част от нашето ежедневие. Никога по-рано толкова голямо количество и толкова разнообразна информация не е била леснодостъпна. От друга страна, навигирането в рамките на колекциите от документи и намирането на точно необходимата информация никога не е било по-голямо предизвикателство. Днес ние изпитваме „претоварване с информация” в Интернет и някои наричат това явление „информационен смог” или „информационен потоп”. Макар трудно да можем да си представим живота без Интернет, неговото развитие далеч не е престанало. Непрекъснато се работи за усъвършенстването на технологиите в мрежата и на нейното съдържание.

Информационните търсачки вършат добра работа, но все още съществуват затруднения при намирането на необходимата информация в подходящия формат в разумен срок. Едно от предизвикателствата е отсъствието на подходящ резултат или недостатъчна прецизност при търсенето на информация. Другото предизвикателство е да се постигне лесен и точен преглед на намерените документи. Така, в епохата на съществуването на Google, прецизното и резултатно намиране на информация все още е едно от най-големите предизвикателства пред информационното общество.

Основната организация по стандартизация, установяваща международни стандарти за World Wide Web (или съкратено W3) насочва своите разработки към насърчаване на съвместимостта на технологиите, характерни за интернет. Едно от направленията в дейността на Консорциума W3 е добавянето към класическата “мрежа от документи” на технология, която да организира данните, съдържащи се в тези документи и да поддържа Семантична мрежа (Semantic web). Изследванията в това направление са част от нова научна област, наречена информационна и комуникационна онтология. Дейността в нея е насочена към подробно и всеобхватно формализиране на определена област на знанието чрез изграждане на система от понятия, свързани помежду си по определени правила. Технологиите на семантичната мрежа осигуряват възможността да се подбират и

обединяват сходни по съдържание данни в Интернет, да се изграждат речници и да се създават правила за манипулиране на данните. Самото „манипулиране на данните” е насочено към интегриране на информацията. Това означава, че не е необходимо нужната на ползвателя информация да се намира на едно място в интернет, а може да се събере от различни уебсайтове и да се представи в обединен, интегриран вид.

За да се осъществи тази интеграция на информацията и да се осигури обмена между различните приложения, научните разработки се насочват към технологии, позволяващи нови начини на индексирание на информацията в мрежата с цел да се улесни търсенето и извличането на информация чрез значението (смисъла, семантиката) на думите, а не само чрез тяхното писмено изражение като последователност от букви и знаци. За смисловите и технологични връзки между данните се предлагат различни технологии, една от които е Simple Knowledge Organization System (SKOS) – общ модел на данни за споделяне и свързване на системи за организация на знанието в Интернет. Този модел е стандарт, който осигурява възможности за включване на съществуващи системи за организация на знанието (в нашия случай библиографски бази данни, които са индексирани с традиционни инструменти за разкриване на съдържанието) към Семантичната мрежа и улеснява разработването и споделяне на нови системи. Той може да се използва самостоятелно или в съчетание със съществуващи формални езици за организация на знанието.

Библиотеките имат сериозен опит в организацията на знанието, макар и ограничен до документални информационни ресурси и тяхното библиографско регистриране в традиционни и електронни системи за търсене на информация. Това обстоятелство привлича интереса на изследователи и практики към проучване и разработване на познатите ни инструменти за разкриване на съдържанието на библиотечните материали – класификационните схеми, списъците от предметни рубрики и тезаурусите. Тези системи за организация на знанието имат сходни структури и се използват в сходни компютърни приложения. Повечето от тези сходства се изследват с цел да се използват при споделянето на данни и технологии между различните компютърни приложения.

С автоматизирането на процесите на каталогизиране и превръщането на библиотечните каталози в бази данни с възможности за много по-детайлизирано търсене настъпи известен отлив в развитието на класификациите, с цел усъвършенстване на информационното търсене. Основните изследвания бяха насочени към инструментите за индексирание с използване на естествен език, които са по-близки до потребителите и по-лесни за ползване.

През последните две десетилетия се наблюдава определено възраждане на интереса към прилагането на класификация за откриване на информационни ресурси в интернет и особено към използването на съществуващите класификационни системи в

помощ на автоматичното класифициране. В литературата се подчертава ролята и значението на речниковия състав на класификационните схеми за организацията и откриването на информация. Все по-често библиотечните класификации се използват не само като инструменти за извличане и преглеждане на информация с определено съдържание от различни колекции и в различни области на знанието, но и като основа за съпоставяне на речници и многоезично търсене на информационни ресурси.^{19,20}

Използването на класификацията за разработки в областта на търсенето, откриването и извличането на информационни ресурси в интернет най-често е в качеството ѝ на механизъм за съпоставяне различни системи или езици за индексирание или като източник на структурирана терминология за автоматична обработка и категоризация на текстове. Поради глобалния характер на интернет, особен интерес представляват онези системи за организация на знанието, които имат световно разпространение и са независими от езиковите характеристики на носителите на информация или средата, в която тя се разпространява. Примери за такива системи са Десетичната класификация на Дюи (ДК) и Универсалната десетична класификация (УДК). Като имаме предвид слабото познаване на ДК в нашата страна и отсъствието на практически опит по нейното приложение, за нас по-голям интерес представляват разработките, свързани с УДК. Все по-често в страните с традиционно широко приложение на УДК тя се използва в сводните каталози на съвременните библиотечни мрежи като част от контролните данни за съдържанието на ресурсите, които поддържат информационното търсене чрез съпоставяне на класификационни езици или списъци от предметни рубрики на няколко различни езика.²¹

Изложеното дотук, както и обстоятелството, че през последните 20 години УДК е единна класификационна схема за българските библиотеки, а и преди това е имала

¹⁹ Slavic, Aida. Use of the Universal Decimal Classification: a worldwide survey // Journal of Documentation, vol. 64, issue 2, 2008, p. 211-228

²⁰ Като пример за насоката на изследователските търсения в областта на информационните езици през последните години може да се посочат тематичните области на четири международни семинара, организирани от Секцията по класификация и предметизация на Международната федерация на библиотечните асоциации и институции (ИФЛА): **Changing Roles of Subject Access Tools** (Променящите се роли на инструментите за достъп до съдържанието - Берлин 2003), **Implementation and Adaptation of Global Tools for Subject Access to Local Needs** (Приложение и адаптация на глобалните инструменти за достъп до съдържанието и локалните нужди, Буенос Айрес 2004), **Cataloguing and Subject Tools for Global Access: International Partnerships** (Каталогизацията и инструментите за разкриване на съдържанието за глобален достъп : Международна перспектива, Осло 2005), **Interoperability of subject access for multilingual and multi-script networked environment** (Оперативна съвместимост на достъпа по съдържание в мрежова среда с много езици и азбуки, Сеул 2006).

²¹ Slavic, Aida. On the nature and typology of documentary classifications and their use in a networked environment // El profesional de la informaci3n, 2007, v. 16, n. 6, pp. 580-589. Ползвано през май 2011 на адрес: <http://arizona.openrepository.com/arizona/bitstream/10150/106049/1/EPI-166-pp580-589-Slavic.pdf>

дългогодишно разпространение в обществените библиотеки и информационните центрове на страната, оправдава нашия интерес към състоянието на тази класификационна система в България, нейното поддържане, използване и развитие на български език и проектите, свързани с нея в международен и национален контекст.

УДК е създадена през 1896 г. на основата на Десетичната класификация на Дюи. Оттогава тя се променя по отношение на структурата, речниковия състав и синтаксиса си.

Целта на това развитие е УДК да се актуализира непрекъснато и да се ползва като съвременен детайлизиран, гъвкав и синтетичен език за търсене на информация. Първото издание на класификацията е осъществено в периода 1904–1907 г. От значение за развитието ѝ, преводите на различни езици и широкото ѝ използване е световната популярност на организацията, която носи отговорност за нейното разработване и е носител на авторското право върху нея – Международната федерация за документация (FID). УДК се приема за едно от най-съществените постижения на FID, която прекратява своето съществуване през 2000 г.²²

През 1992 г. авторското право върху УДК и отговорността за нейната поддръжка и разпространение се прехвърля върху консорциум от издатели (UDC Consortium). Консорциумът (UDCC) е самоиздържаща се, некомерсиална организация, в която членуват AENOR (Испания), BSI (Великобритания), CEFAL (Белгия), Националната библиотека на Чешката република и ВИНТИ (Русия). Управлението на класификацията се насочва към поддържане, редакция и актуализиране на стандарта от 60 000 деления и за периода 1993–2005 г. значителна част от схемата е редактирана и осъвременена.²³ От 1993 г. тя може да се ползва в електронен формат като база данни, лицензирана от Консорциума - UDC Master Reference File (MRF). От същата година ежегодно се публикува нова версия и редовно се издават допълнения и поправки.²⁴ Днес MRF съдържа повече от 68 000 деления и наред с осъвременените преводи на редица европейски езици, тя може да се ползва и като база данни със значително усъвършенствано търсене в интернет.²⁵

В България УДК е въведена за първи път през 1903 г. в библиотеката на читалище

²² Horton, F. W. International Federation for Information and Documentation // *Encyclopedia of library and information science*. - New York: Marcel Dekker. - Vol. 2, p. 1405-1407

²³ http://www.udcc.org/major_changes.htm

²⁴ <http://www.udcc.org/ec.htm>

²⁵ В интернет може да се ползва електронно издание на английски език, погответено от British Standard Institution (BSI) : < <http://www.udconline.net> > и на чешки език, подготвено от Националната библиотека на Чехия: < <http://aip.nkp.cz/mdt> >. Подготвя се онлайн издание на УДК и на италиански език < <http://www.biocfarm.unibo.it/~spinelli/cdu/index.htm> >.

„Съгласие” – Плевен от Петър Ненков. През 1951 г. е издадена „Таблица на десетичната класификация за масови библиотеки”, която е допълвана и преработвана през 1955, 1960 и 1967 г.^{26, 27, 28, 29} Тези издания са изработени въз основа на съветските класификационни таблици на Л. Н. Троповски, като са възприети всички промени, направени от него.³⁰ В изданието на Таблици на десетичната класификация от 1985 г.³¹ с предварително решение всички поправки и отклонения от стандартните издания в математическите, естествените и приложните науки са върнати към оригинала. В областта на обществените и хуманитарните науки, обаче, отклоненията са запазени. Те отново са направени въз основа на преработките на УДК в СССР и другите социалистически страни, като в отделите Философия и Обществени науки раздробяването е направено въз основа на съветската ББК. Запазени са и всички буквени символи.

Характеристиката на измененията на стандартната структура на УДК в българските издания показва, че те са били подчинени на необходимостта да се отговори на изискванията на излизащата литература. В този смисъл трябва да се признае, че идеологическите промени не са били самоцелни или поне са били наложителни не само поради политически съображения, а и по чисто практически. Същата необходимост застана пред библиотекарите и след настъпването на демократичните промени в страната през 1989 г. Тези промени се отразиха съществено на характера на издаваната литература. Подреждането на систематичните каталози и на фондовете на свободен достъп в библиотеките трябваше да кореспондира със съдържанието на отделните библиографски единици. Деполитизацията на библиотечната дейност трябваше да намери материален израз в промяната на класификационната схема. Въпросът бе подробно обсъден в специализирания библиотечен печат и в Координационната комисия по каталогизация към Съвета на директорите на големите научни библиотеки, а също така и на две национални съвещания. В резултат на неоспоримите съображения, изтъкнати от специалистите, се прие, че в страната ще се използва оригиналното издание на УДК. Тази класификация има традиционно широко разпространение у нас и разширяването на

²⁶ Дафинов, Здравко, Тошева, Сн., Рибарска, Л. Таблици на десетичната класификация. София, Наука и изкуство, 1967. 176 с.

²⁷ Цветанов, Ценко, Икономова, Д. Таблица на десетичната класификация за масовите библиотеки. София, Наука и изкуство, 1951. 104 с.

²⁸ Цветанов, Ценко, Икономова, Д. Таблица на десетичната класификация за масовите библиотеки. 2 попр. и разш. изд. София, Наука и изкуство, 1955, 114 с.

²⁹ Цветанов, Ценко, Икономова, Д. Таблица на десетичната класификация за масови библиотеки. 3 попр. изд. София, Наука и изкуство, 1961. 112 с.

³⁰ Троповски, Л. Н. Десетичная классификация. Сокращенные таблицы массовых библиотек. Москва, 1938. 64 с.

³¹ Таблици на десетичната класификация. София, НБКМ, 1985, 363 с.

нейното приложение върху научните библиотеки би довело не само до унифициране на организационната и информационната работа на библиотеките в мащаба на цялата страна, но и до увеличаване на възможностите за международно сътрудничество в областта на информацията, а това бе особено важно в епохата на автоматизираното натрупване, съхраняване и ползване на библиографски данни. Това решение бе обусловено и от няколко други фактора:

- непригодност на действащата схема, която бе силно идеологизирана, да представя в съдържателно отношение различните видове документи;
- постигане на съвместимост на библиографските и библиотечните информационно-търсещи езици на национално и международно равнище;
- препоръките на ИФЛА за подреждане на изданията от текущата национална библиография;
- автоматизирането на националната библиография и необходимостта от въвеждане стандартизирана библиографска схема.

В стремежа си да осъвремени текущата национална библиография и да подпомогне промените в библиотеките, Народната библиотека предприе едно нетрадиционно начинание, което даде шанс на промяната. Бяха преработени онези отдели на Таблици на десетичната класификация от 1985 г., които се отличаваха структурно от оригиналното издание на класификацията. Разработените по този начин таблици послужиха за основа на текущата национална библиография и централната каталогизация. Към подготвените допълнения, в които изменените отдели бяха върнати в техния стандартизиран вид, бе разработен и нов азбучно-предметен показалец.³² От началото на 1992 г. всички видове документи в текущата национална библиография (с изключение на грамофонните плочи и касетите) започнаха да се класифицират по тези таблици, а от 1998 г. те се прилагат и за тези видове издания.

Във връзка със стандартизирането на класификационната схема на национално ниво и необходимостта от създаване на различни варианти на таблици, предназначени за употреба в библиотеките и библиографските указатели бяха набелязани няколко етапа в развитието на класификационната система:

- Създаване на национален стандарт за УДК, който да съдържа основните отдели и подотдели на класификационните таблици. Това би осигурило национална и международна съвместимост на основните информационни потоци в страната и би изключило възможността за произволни преработки на таблиците.
- Изработване на стандартно издание на УДК на български език на нивото на Master Reference File (MRF).

³² Таблици на десетичната класификация. Допълнение. София, 1991. 61 с.

С изпълнението на първата точка от тази програма се ангажираха отново сътрудници от Народната библиотека “Св. Св. Кирил и Методий” и през 1993 г. беше изработен и публикуван Стандарт на подбрани деления на УДК³³. Той обхваща основната структура на УДК, съдържа подбрани, най-важни деления на класификацията, определя правилата за избиране и създаване на индекси, връзките между тях, подреждането на индексите и т.н. Стандартът е предназначен за използване от националната библиография на България, от автоматизираните сводни каталози и от споделените автоматизирани бази данни на различните информационни органи.

Следващият етап в осъществяването на посочената по-горе програма за развитието на класификационната система в страната изискваше все по-настойчиво осигуряване на контрол върху периодичните допълнения и поправки и своевременно актуализиране на таблиците. Такъв контрол можеше да осъществява Националната междуведомствена комисия по УДК, която обединяваше специалисти в областта на библиотечно-библиографската класификация от водещите библиотечни институции в страната. Тази комисия беше сформирана през 1992 г. и прие за своя първа задача да разработи средно издание на УДК на български език. Бе решено за основа на новото издание да бъдат използвани последните средни издания на немски и английски език^{34,35}.

Изпълнението на тази задача не бе по силите на новообразуваната комисия. Много бързо се установи, че напредъкът в началото се осъществява благодарение на доброто желание и упоритост на част от нейните членове. Ръководствата на отделните библиотеки не бяха в състояние да осигурят работно време на своите сътрудници за превода и изработването на отделните части от класификацията.

До този момент все още няма официален превод на български език на стандартната версия на УДК. Поради тази причина, част от направените от консорциума УДК промени, не са възприети и не се използват в българската библиотечна практика. Това затруднява сериозно работата на каталогизаторите в условията на изграждане на електронни каталози, достъпни в интернет и включване на първите български библиотеки в международните мрежи за обмен на библиографски записи (OCLC и COBISS.Net, Европейска електронна библиотека).

Актуалното състояние на УДК в международен план доказва, че класификацията се развива успешно. Професионалният подход към развитието на класификационната схема и организацията на нейното редовно актуализиране са основание тя да бъде основа за осъществяване на редица изследователски проекти по разработване на нови системи за организация на знанието:

³³ БДС 17388-96 УДК. Подбрани деления.

³⁴ International mittlere Ausgabe zweite Auflage der DK-Handausgabe. Bd. 1. Systematische Tafeln. Berlin, 1978, 515 p.

³⁵ Universal Decimal Classification. Systematic tables. P. 1. London,

➤ Проект **ОКО** на Словенската академия на науките и изкуствата за създаване на каталог на ресурси в интернет, структуриран йерархично по УДК – 2000 г. <http://www.zrc-sazu.si/oko/>

➤ Проект **GERHARD** (*German Harvest Automated Retrieval and Directory*) за автоматично генериране на индекс на мрежовите ресурси в Германия с използване на автоматично класифициране и възможност за търсене и йерархично подреждане на материалите по УДК на три езика – английски, немски и френски

➤ Проект **MSAC** (*Multilingual Subject Access to Catalogues*) – използване на чешкия контролен файл на предметни рубрики като основа на многоезичен контролиран речник за достъп по съдържание към каталозите на участващите библиотеки (Чехия, Латвия, Литва, Македония, Словакия, Словения)

➤ Проект **M-CAST** (*Multilingual Content Aggregation System*) предназначен да разработи многоезична инфраструктура, която да позволява включване на ресурси в големи многоезични и мултимедийни колекции. Насочен е към развитие на възможностите за търсене в дигиталните библиотеки чрез групиране на дигитални ресурси на различни езици и от различно местоположение

При състоянието на УДК в нашата страна, което беше изложено по-горе, от голямо значение е проектът на Консорциумът за УДК за създаване на съкратен вариант на УДК на английски език в електронен формат, който е достъпен свободно в интернет и може да се превежда на други езици. Този проект има няколко непосредствени цели:

➤ Да се създаде възможност за свободно ползване в режим онлайн на съкратена версия на УДК на възможно най-голям брой езици (Съкратената версия на УДК се публикува с лиценз на Криейтив Комънс Attribution Share Alike 3.0).

➤ Да се насърчи разпространението на УДК (за използване от библиотеки, информационни служби и др.).

➤ Да се предостави инструмент в подкрепа на образованието и научните изследвания чрез УДК и няколко дългосрочни цели.

➤ Да се съставят азбучни показалци на възможно най-голям брой езици.

➤ Да се разработят съпоставителни таблици с други системи за организация на знанието и тези данни да се разпространяват свободно в различни стандартни формати (напр., SKOS).

➤ Да се създаде възможност за експорт на данни в различни формати.

Организацията на проекта обхваща един ръководител и няколко сътрудници, утвърдени от Консорциума за УДК.³⁶ Всяка страна или организация, която желае да участва с превод на родния си език, може да се включи доброволно и да състави работна група с

³⁶ Ръководител на проекта е Aida Slavic, сътрудници Gerhard Riesthuis, Jiri Pika, Edgardo Civallo и Chris Overfield (програмно осигуряване)

един отговорник. Преводът се извършва онлайн или на основата на материали, изпратени по електронен път на преводачите. Участието е доброволно и без възнаграждение. Досега в неговото осъществяване са се включили 60 души, които превеждат и адаптират съкратената версия на УДК на 43 езика.³⁷ Класификационната схема UDC Summary е съставена от около 3000 деления, избрани от MRF. В тях се включват основни индекси, общи и специални определители от всички области на знанието (2411), понятия, които са включени в по-горни деления, без самостоятелни индекси (639), пояснения към съдържанието на индекси (177), методични бележки за приложение (143) и примери (273). UDC Summary е стандартна и официална съкратена версия на УДК и в бъдеще в нея ще бъдат отразявани допълненията и измененията, приемани за MRF. Тя ще бъде оформена като многоезична база данни, която ще отговаря на структурата на базата данни на MRF и затова ще може да се използва за обучение, изследователски дейности и различни задачи, които включват организация, търсене и извличане на информация. Наскоро в осъществяването на този проект се включи и Националната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“ и до края на 2011 г. се очаква да бъдат преведени и представени в интернет основните класификационни индекси.³⁸

Макар да оценяваме тези усилия като необходими, трябва да подчертаем, че те не са достатъчни за представянето на нашата страна като активен ползвател на УДК. Засега споменатите по-горе опити да се организира активно поддръжане на българска версия на УДК не срещат финансова и организационна поддръжка и затова сме принудени да завършим изложението си с нерадостните обобщения, които сме посочвали неведнаж, с призив за съпричастност към този сериозен проблем на библиотечно-информационната общност в България и с посочване на следните изводи:

➤ Отсъствието на стандартна версия на УДК на български език представлява пречка за:

- ежедневната практическа дейност на каталогизаторите;
- осъществяването на качествено търсене по съдържание в електронните библиографски бази данни и дигиталните репозиториуми;
- интегрирането на националните информационни ресурси в международни агрегатори на библиографски и дигитални данни;
- участието на представители на страната в международни проекти за развитие на системите за организация на знанието;
- адекватното обучение на студентите по библиотечно-информационни науки в областта на анализа на съдържанието на ресурсите и изграждането и управлението на системи за организация на знанието.

³⁷ <http://www.udcc.org/udccsummary/translation.htm>

³⁸ Началните резултати от участието на НБКМ в проекта може да се видят на адрес: <http://www.udcc.org/udccsummary/php/index.php?lang=bg&pr=Y>

- Изработването и поддържането на съвременно стандартно издание на УДК е отговорност на цялата библиотечно-информационна общност.
- Дейностите по подготовката и публикуването на такова издание не могат да се финансират от отделна институция.
- Необходимо е да продължават усилията за търсене на подкрепа на основата на разработен проект с широко участие.

Споделената каталогизация - нов организационен модел за България

Надя Карачоджукова

Проблемът за коопериране на усилията за осъществяване на редица библиотечни дейности не е нов. Достатъчно е да споменем за обединяването в областта на комплектуването или междубиблиотечното заемане. За кооперирано каталогизиране започва да се говори с навлизането на автоматизацията в този процес, макар че немалко автори търсят началото дори преди повече от 100 години, имайки предвид зараждането на централната каталогизация. И наистина, ако се замислим какви са били нейните цели и какъв е бил резултатът, може да се каже, че подобно твърдение не е лишено от смисъл.

Какво представлява споделената (кооперираната) каталогизация? Това е споразумение, в което библиотека или библиотечна система се договаря за работа в автоматизирани системи или за услуги, които улесняват създаването на библиографски и контролни записи във форма, която може да се обменя с други библиотеки при спазване на установени каталогизационни практики.

В Северна Америка кооперираното каталогизиране е улеснено от унифицираната каталожна практика, установена чрез използването на единни правила за библиографско описание (AACR). Първата програма за споделена каталогизация е разработена през 1996 г. в САЩ. Причината? Липса на средства за поддържане на пълен библиографски запис за каталогизираните документи. В програмата се включват 340 библиотеки, които използват базово ниво на описание, както за обработка на текущите постъпления, така и за ретроспективната конверсия. За осигуряване на качеството на работата на участниците в споделената база данни е изработен стандарт (VIBCO record level), който позволява да се създаде качествен запис с достатъчно ниво на детайлизация, да се ускори времето за обработка и да се увеличи обемът на базите, от които могат да се копират записи от другите библиотеки.

Трябва да се подчертае, че един от принципните въпроси, свързани с използването на базово ниво на запис, е бил въпросът за неговото качество от гледна точка на крайния потребител, а не на каталогизатора.

Системата COBISS – модел за споделена каталогизация

Системата COBISS³⁹ представлява модел на организация на библиотеки, свързани в единна информационна система със споделена каталогизация, споделена библиографска база данни COBIB (общ своден каталог) и локални библиографски бази данни, база данни

³⁹http://www.cobiss.net/platforma_cobiss-bg.htm

на участващите библиотеки (COLIB), база данни с контролни функции CONOR и др.

Концепцията за системата COBISS съществува повече от 20 години и началото ѝ е поставено във вече бившата Югославия. През декември 1987 г. тогавашната Асоциация на югославските национални библиотеки приема споделената каталогизация като обща основа на националната библиотечно-информационна система и системата за научна и техническа информация на Югославия. Със солидната финансова подкрепа на някогашното федерално Министерство на науката и технологията е изградена компютърна и библиотечна мрежа, в която през 1991 г., при разпадането на Югославия, са свързани 55 библиотеки от всички съюзни републики и региони.

След разпадането на СФРЮ, ролята на информационна и библиографска служба и задачите по разработване на организационни решения и програмно осигуряване са поети от Института за информационни науки (ИЗУМ) в Марибор, Словения. Днес ИЗУМ сътрудничи със страните-участници чрез техните национални библиотеки.

COBISS (Кооперирана онлайн библиографска система и услуги) е система, която представлява платформите за националните библиотечно-информационни системи на Словения, Сърбия, Босна и Херцеговина, Македония и Черна гора и които са свързани помежду си в регионалната мрежа COBISS.Net., наброяваща в момента 650 библиотеки. България също стана част от тази мрежа от 13 октомври 2010 г., когато системата беше инсталирана в реална среда в Националната библиотека.

Споделената каталогизация в рамките на системата COBISS

Споделената каталогизация, в рамките на COBISS е изградена на основата на кооперирано събиране и разпределена обработка на данните, което дава възможност за рационално разделение на труда и спестява време при трудния процес на обработване на библиотечните материали. Достатъчно е всеки документ да се каталогизира еднократно, след което записът става достъпен онлайн за всички участници в системата чрез споделената библиографска база от данни COBIB.

В локалните системи се създават и поддържат локални бази данни, а същевременно върху сървъра на библиотечно-информационната служба се генерира споделената библиографска база данни COBIB. Едновременно с това в режим онлайн се извършва индексирание с над 100 индекса за търсене на библиографски, контролни и служебни данни.

В системата COBISS копирането на записи от сводния каталог в локалните бази е възможно, тъй като структурата на библиографските записи е една и съща за споделената база данни COBIB и за локалните бази данни на всички участващи библиотеки. Локалните бази данни съдържат и еднакво структурирани данни за фонда, отнасящи се за конкретен

екземпляр, които са от основно значение за функционирането на отделната библиотека и представянето му в електронния каталог.

Каталогизаторът най-напред проверява дали библиографският запис, който иска да добави в местната база данни, вече съществува в споделената база от данни COBIB. Ако той е налице, той го прехвърля в локалната база данни и добавя съответните данни за фонда. Ако такъв запис не съществува, той създава запис в локалната база данни, който след това автоматично се прехвърля в споделената библиографска база данни.

За обмен на данни в системата COBISS се използват форматите COMARC/B за библиографските записи, COMARC/A за контролните данни и формат COMARC/H за данните за фонда. Първите два формата са базирани върху формата UNIMARC, а третият е разработен изцяло от ИЗУМ на основата на международния стандарт ISO 10324:1997. За международен обмен на данни се използва форматът UNIMARC. Има възможност за изходи на библиографските записи в MARC 21 и Dublin Core.

Предимствата на системата COBISS

- Продължителност на прилагане и непрекъснато усъвършенстване

Концепцията за системата COBISS съществува повече от 20 години.

- Предоставяне на пълна документация за работа и интерфейс на български език

Под авторското право на ИЗУМ са създадени ръководства за работа във всеки модул от системата COBISS. Те са преведени на български език и се предоставят на всяка библиотека при включването ѝ в системата. Интерфейсът, който се използва, е също на български език.

- Подготовка на персонала чрез провеждане на обучителни курсове

Чрез националния център COBISS, ИЗУМ организира курсове за обучение за работа във всеки модул на системата.

- Участие във вземането на решения за развитието на системата

Решенията за развитието и функционирането на Националната библиотечно-информационна система ще се вземат от Съвета на участниците в COBISS, съставен от представители на всички видове библиотеки (национални, обществени, университетски, специални, училищни), избрани в съответствие с общия брой библиографски записи, които са включили в споделената библиографска база данни COBIB.

- Възможност за споделена каталогизация

Стандартизирана и споделена обработка на библиотечни документи и единно управление на каталозите и библиографиите.

- Каталогизиране на всички ресурси в една база

- Осигуряване качеството на локалните бази данни чрез:
 - нормативен контрол на имената на авторите;
 - контрол на дублираните записи;
 - контролните функции на софтуера за форматите COMARC;
 - общи кодови таблици за всички стандартизирани данни (страни, езици, УДК);
 - локални кодови таблици за всички еднообразни данни в библиотеката (местоположения, вътрешни означения);
 - автоматични броячи; контрол за уникалност на идентификацията на периодичните издания (инвентарни номера, номера в сигнатурата);
 - систематично обучение на създателите на записите, които трябва да получат разрешение (лиценз) за споделена каталогизация.

Електронен своден каталог

COBISS/OPAC е мрежово приложение, което позволява на библиотеките и крайните потребители да осъществяват онлайн достъп до:

- библиографските бази данни в системата COBISS (COBIB и локалните бази данни);
- други бази данни на COBISS (COLIB, CONOR, SGC) – база данни за библиотеките, включени в системата, бази данни за нормативен контрол на имената и на предметните рубрики;
- специализирани бази данни (от местни и чуждестранни доставчици на бази данни) върху сървъра на библиотечно-информационната служба;
- бази данни, намиращи се на отдалечени сървъри Z39.50.

Предимствата на електронния своден каталог са:

- представяне на библиографските данни в международен комуникативен формат;
- повишаване качеството на библиографските записи;
- повишаване качеството на информационното търсене;
- разкриване на фондовете на библиотеката за по-голям брой потребители;
- достъпност до каталога независимо от местоположението на потребителя.

Организационен модел на COBISS на национално ниво: Национален център COBISS + библиотеки-участници

Библиотечно-информационната система, построена на платформата на COBISS се изгражда в сътрудничество между Национален център COBISS и библиотеките,

участващи в системата за споделена каталогизация. Национален център COBISS е институция, чиито основни отговорности включват:

- Планиране и координиране на дейностите по свързване на библиотеките в компютърна мрежа.
- Осигуряване и поддържане на общ компютърен и комуникационен капацитет за осъществяването на функциите на централните служби.
- Осигуряване на софтуера COBISS и наръчници за споделена каталогизация, за локални дейности и други услуги.
- Управление на споделената библиографска база данни COBIV.
- Осигуряване на професионална помощ на библиотеките при набавяне, инсталиране и поддържане на компютърно оборудване;
- Организиране на обучение и професионално съдействие на библиотеките и на останалите потребители на софтуера и услугите на COBISS.
- Подпомагане на библиотеките при конвертиране и прехвърляне на данни от други системи.
- Обучение на библиотечния персонал за работа в системата (в сътрудничество с националната библиотека).

В рамките на библиотечно-информационната система, базирана на платформата на COBISS, библиотеките могат да имат статут на:

➤ **Библиотека с национална отговорност**, определен за националната библиотека, която участва активно в споделената каталогизация и изпълнява специални задачи (напр. каталогизация на националната издателска продукция, обучение на библиотекарите, проверка на квалификацията и уменията на каталогизаторите, контрол върху качеството на каталогизацията и т.н.).

➤ **Пълноправен участник**. Такъв статут получават библиотеки, които участват активно в споделената каталогизация и могат, след предварителна проверка на квалификацията и уменията на техните каталогизатори, да предоставят свои записи в споделените библиографски бази данни. Докато не получат официално разрешение, каталогизаторите нямат право да въвеждат записи в споделените бази данни. Те могат само да свалят записи от споделената база данни COBIV и да ги съхраняват в своите локални бази данни.

Включването на библиотеките се осъществява от Националния център COBISS. Когато библиотеката подпише договор за включване в националната библиотечно-информационна система като пълноправен участник, тя се включва в програмата за обучение за работа в COBISS. Специализираните курсове за обучение за работа с форматите COMARC/B, COMARC/A и COMARC/H и софтуера са под авторското право на ИЗУМ и се провеждат от Националния център COBISS.

Включването на библиотеки е възможно чрез:

- конверсия на библиографските записи и данните за фонда в локална база

данни;

➤ копиране на записи от споделената база COBIB.BG и добавяне на данните за фонда.

От представеното дотук възникват въпросите „Има ли бъдеще споделената каталогизация у нас? Имат ли нужда библиотеките от обединяване на усилията за качествена обработка на библиографските ресурси?“

Отговорът на тези въпроси ще дойде от вас, колеги, от желанието ви да приемете това ново предизвикателство, да излезете от рутината и заедно да променим една от основните библиотечни дейности – каталогизацията.

Представяне на „Дигитална библиотека Стара Загора“ в Европеана и възможности за включване на други библиотеки

Надежда Груева

На Международната конференция "Европейска дигитална библиотека – съвременни подходи и политики за опазване и разпространение на културното наследство", проведена на 23 и 24 март 2010 г. в Регионалната библиотека „Пенчо Славейков” – Варна, една от презентациите представяше развитието на Европеана от вдъхновяваща идея до устойчива услуга. На същия форум колегите от Регионалната библиотека призоваха „всички да синхронизираме усилията по дигитализацията на регионалното културно наследство, за да представим на общата европейска сцена пъзела на едно панорамно българско присъствие”.

Изминатият път от екипа на библиотека „Родина” от идеята за създаването на „Дигитална библиотека Стара Загора“ до представянето ѝ в Европейската дигитална библиотека (услуга) е един примерен (възможен) модел за сътрудничество между библиотека доставчик и библиотека агрегатор на данни за Европеана.

Инициативата за създаването на „Дигитална библиотека Стара Загора“ стартира през месец март 2010 г. и бе продиктувана от стремежа да се събере на едно виртуално място богатото писмено наследство на Стара Загора от края на XIX век до 1944 г. на XX век, съхранено в библиотека „Родина”, в Регионалния исторически музей и литературните музеи в града, в Регионална библиотека „Захарий Княжески” и местната структура на Държавния архив, като чрез средствата на новите технологии се представи пълното съдържание на различни печатни документи – вестници, списания, гранични издания (отчети, годишници, алманаси) на общински служби, дружества и организации, ръкописи, книги, картички, снимки, дребни публикации, свързани с културно-историческия, политическия и обществен живот на Стара Загора и региона.

След проведени консултации, през септември 2010 г. започна реалното сътрудничество между библиотека „Родина” – Стара Загора и Регионална библиотека „Пенчо Славейков” – Варна (агрегатор на данни за Европеана). Старозагорската библиотека предложи и пое ангажимент за дигитализацията на определени заглавия и брой записи, които да предостави за включване в Европеана до месец март 2011 г. От страна на библиотеката агрегатор бяха дадени много полезни консултации относно процеса на дигитализация и организацията на дигиталните колекции. Библиотеката доставчик бе подпомогната с насоки за съответствието и конвертирането на метаданните за дигиталните обекти.

В партньорство с фирма РС-ТМ ООД – София през март 2011 г. бе осигурен достъп до дигитално съдържание от фондовете на библиотека „Родина” чрез електронния АБ библиотечен каталог. При изграждане на тази част от електронния каталог бяха взети предвид изискванията на Европеана и агрегатора.

Осъщественият достъп до „Дигитална библиотека Стара Загора“ чрез Европейска е пример за верността на твърдението, че „Европейска е предизвикателство пред българските обществени библиотеки, което дава шанс за представяне пред многобройните си потребители и на „малки“ дигитални колекции“. Така през май тази година българското културно наследство стана по-видимо чрез представяне на метаданните на още две български библиотеки, създаващи и показващи дигитални обекти. Бяха заредени 10 000 български записа, от които 8 000 статии от варненската периодика, а останалите – картички на Регионалната библиотека „Дора Габе“ – Добрич и статии от старозагорските периодични издания.

За да стане възможно всичко това, библиотека „Родина“ разработи план за дигитализация на част от фондовете си. Целите на планираната дигитализация са: Опазване на най-значимите колекции и на отделни документи чрез създаване на дигитален архив; Осигуряване на свободен достъп до документите за всички граждани в рамките на тяхното обучение, работа или свободно време – независимо от времето и мястото; Подпомагане на научноизследователските цели; Популяризиране на книжовното културно наследство на Стара Загора, като част от световното културно-историческо наследство; Провокиране на интереса на съвременния читател и привличане на нови ползватели.

При подбора на източниците се спазват следните принципи: Съобразяване с действащото законодателство в България за защита на авторското право; Отдалеченост на времето на издаване на документите; Местен обхват на документите; Уникални за града и страната издания; Ценност на съдържанието; Форма и размер на източниците (към момента с формат до А3).

Изработен бе профил на колекциите, подлежащи на дигитализиране в библиотека „Родина“. Включените документи са от колекциите на фонд „Краезнание“ и са с отношение към културно-историческото наследство на Стара Загора и региона, като всички те са с вече изтекли авторски права. Направен е и профил на колекциите на цялото книжовно културно-историческо наследство на Стара Загора до 1944 г., като стремежът винаги е бил недопускане на дублиране на усилията и разходите, осъществени от страна на другите библиотеки в страната чрез направените проучвания и издадените от библиотеката сводни каталози, както и чрез партньорство с другите библиотеки.

Колекцията „Старозагорски периодични издания“ е с времеви обхват 1882 – 1944 г. В Стара Загора са издавани и печатани 231 заглавия: вестници – 120; списания – 36; единични листове – 21; продължаващи сборници (отчети, годишници, алманаси) – 22; ръкописни вестници и издания на нередовен печат – 14; периодични издания от областта,

печатани в Стара Загора – 32. От тях само 1/3 са съхранени в старозагорските библиотеки и музеи. Библиотека „Родина” притежава 56 заглавия в различна степен на пълнота. Колекция „Книги” е с времеви обхват 1842 – 1944 г. В Стара Загора са издадени приблизително 1312 заглавия, 587 от които се притежават от библиотека „Родина”. Колекция „Ръкописи” е с времеви обхват 1854 – 1873 г. Включва книги – 4 заглавия в библиотека „Родина”.

С възникването на идеята за създаването на „Дигитална библиотека Стара Загора“ и първите опити за осъществяването ѝ, библиотека „Родина” се изправи пред множество предизвикателства. Разочарованието от два неподкрепени проекта доведе до промяна на подхода – незадължително предварително финансиране, а полагане на основата на дигиталната библиотека с наличните технически средства и екип, популяризиране на резултатите и търсене на финансиране за създаване на постоянни структури, ангажирани с дигитализацията на културно-историческото наследство на Стара Загора. Наложиха се нови хардуерни решения, свързани с използвания интернет сървър, съхраняването на дигиталните копия и архивирането им. Взеха се и нови софтуерни решения: за създаването на дигиталните копия; в библиотечния софтуер (Автоматизирана библиотека): създаване на метаданни; интегриране на дигиталните копия към библиографските описания; визуализация и навигация; конвертиране на метаданните във формат, изискван от Европа. Бе създаден и обучен екип от 8 специалисти с разнообразни умения и компетенции, за да могат да посрещнат всички нужди, които възникват в процеса на изграждане, поддържане и развиване на дигиталните колекции. Градивна помощ и в тази дейност бе получена от библиотеката агрегатор.

В момента в „Дигитална библиотека Стара Загора“ са показани: 2000 сканирани и обработени страници от 19 книжки на 2 списания и 20 годишници на 4 продължаващи сборника. Аналитично е разкрито съдържанието им в 404 библиографски описания. Дигиталните копия са PDF файлове с възможности за търсене в текста и със съдържание на отделните библиотечни документи. Показани са и цветните корици на изданията. За запълване на липси или по-добро качество на хартиените оригинали се работи в сътрудничество с много библиотеки и музеи (НБКМ, НБИВ, СУ „Св. Климент Охридски”, Регионален исторически музей – Стара Загора и др.).

До дигиталните обекти в интернет може да се стигне от няколко точки. Входът към „Дигитална библиотека Стара Загора“ през рубриката Дигитална библиотека на библиотечния сайт визуализира различните входове и дава възможност за лесно и бързо разглеждане на цялото налично съдържание от дигитални копия, както и за преглед, без да се налага предварително търсене по някакъв критерий, дори когато нямаме предварителна

информация за изданията. Подрубриките Характеристика, Колекции и Заглавия представят работата на библиотеката по проекта. Входът към „Дигитална библиотека Стара Загора“ през електронния каталог на библиотеката осигурява търсене в наличния каталоген масив по специфичните метаданни на изданията в различните бази данни – Периодика, Статии, Книги. Входът към „Дигитална библиотека Стара Загора през Европеана“ води към резултат от търсене – 404 записа с метаданни на текстови файлове от една колекция – Периодични издания 1882 – 1944. Тъмбнейлите на записите на библиотека „Родина“ са на корицата или заглавната страница (при липса на корица) на първи брой/годишнина на периодичното издание, в което е публикувана статията/съобщението. Така всички статии от едно периодично заглавие стоят зад еднакъв тъмбнейл. Географските рубрики са дадени и с транскрипция. Подобното съдържание на сайта препраща и към записите на другите български библиотеки. Обогащването на съдържанието на Европейската дигитална библиотека след публикуването на записите през месец май може да бъде илюстрирано и с търсене на материали за българския поет Гео Милев. В резултат от търсенето се визуализират 3 статии от 1916 г., в които Гео Милев е представен съответно като преводач, режисьор и поет, когато е само на 21 години.

В началото на 2011 г. Европеана стартира нова функция – Допълнително обогатяване на данните, която е много полезна, особено при търсене на записи на кирилица. Когато отворим един запис и допълнителните данни към него (More), а после (Show Auto tags), в отворения панел Европеана автоматично добавя няколко неща:

- Географските координати и някои от имената, с които са известни Географските рубрики (Geographic Coverage) в записа.

- Изписването на 17 или 18 езика на страната на доставчика на записа, като се търси многообразие в изписването, различно от общоприетото латинско наименование на страната.

- Период, който е свързан с това, което е посочено в полето Date – за да може да се търси във времевата линия, а също така и още изписвания на същия период – като втора половина, четвърта четвърт, 19 век и т.н.

- Изписване на различни езици и на понятията в Предмет (Subject) в записа.

Благодарение на тази допълнителна функция видимостта на българските записи в Европеана става още по-голяма.

След положеното начало на „Дигитална библиотека Стара Загора“ библиотека „Родина“ е изправена пред нови предизвикателства: развитие на услугата (скорост на зареждане, електронен каталог – търсене само в записите с дигитални копия и др.); належаща необходимост от финансиране; популяризиране (създаването на по-голяма

обществена информираност за достъпа до тези ресурси, както и на начините да се използват най-ефективно в помощ на научно-изследователската работа, ученето през целия живот и насърчаване на информационната грамотност); различно ниво на дигитализация в културните институти в Стара Загора; нови изисквания на Европейска.

Онлайн списания vs. библиотеки

Ганчо Ганчев

Принципи на отворения достъп до научна информация

Появата на идеята за отворен достъп до научна информация в интернет („Open Access“) е пряко свързана с дейността на библиотеките. Тя възниква в края на 20-ти век във връзка с т. нар. „Криза на периодиката“ („Serials crisis“), изразяваща се в това, че поради непрекъснато нарастващите цени на научните списания, от една страна, и ограничения си бюджет, от друга страна, библиотеките не могат да си позволят абонамент за много от тях. Развитието на дигиталните технологии и най-вече на интернет способства за зараждането на идеята, че проблемът може да бъде преодолян със свободното публикуване на научна информация в Мрежата – без абонамент, такси и каквито и да било други ограничения за потребителите – включително и за библиотеките. Един от създателите на идеята за отворен достъп (ОД), Peter Suber, дава следната кратка и ясна дефиниция: „Литературата с отворен достъп е електронна, онлайн, свободна от такси и свободна от повечето авторско-правни и лицензионни ограничения“⁴⁰. Днес в интернет има хиляди научни списания, следващи принципите на отворения достъп: да са онлайн (достъпни навсякъде и по всяко време), да са безплатни (достъпни за всички потребители, независимо от финансовите им възможности) и да са без (или с минимални) лицензионни и авторско-правни ограничения, с други думи – достъпни за всички – включително и за библиотеките.

Договори за свободно използване на произведения Creative Commons

Последният от изброените принципи е от особено значение за отворения достъп. Законите за авторското право в отделните страни обикновено са доста рестриктивни и изискват изричното разрешение на носителя на авторското право за разпространението и използването на неговото произведение по какъвто и да било начин – включително в интернет. С други думи, дори едно произведение да бъде публикувано от автора му свободно в интернет (например в личния му сайт), използването на произведението от когото и да било би попаднало под ударите на закона, което е наистина парадоксално. Ето защо през 2001 г. в САЩ са създадени своеобразни типови договори, наречени „Криейтив Комънс“ (Creative Commons), които авторите могат да прикрепят към произведенията си, изразявайки волята си да се откажат доброволно от повечето си авторски права и да ползват само някои от онези, които им дава законът за авторско право. Това е де факто договор между автора на произведението и неговия ползвател, който влиза в сила от момента на започване на ползването и според който ползвателят придобива определени права, но и определени задължения. Договорите Creative Commons (CC) имат различни разновидности. „Най-либералната“ разновидност дава право на ползвателя да използва

⁴⁰ Suber, Peter. Open Access Overview, <<http://www.earlham.edu/~peters/fos/overview.htm>, 28.05.2011>

произведението по всякакъв начин – да го разпространява с некомерсиална цел, преработва, превежда и пр., като единствените задължения са посочването на автора и на източника, където произведението е публикувано, както и при всяко негово последващо използване да се посочва, че то е под СС (тези задължения присъстват и при всички останали разновидности). При други разновидности някои от правата на ползвателя могат да бъдат ограничени – например преработването, съкращаването и пр. Тук трябва да се отбележи, че договорите СС за свободно използване на произведения се признават и от българското право.

Голяма част от публикациите в научните списания с ОД са придружени именно от договорите СС, което дава възможност на всички заинтересовани читатели да ги ползват. Нещо повече – това дава правна възможност на библиотеките да осигуряват свободен достъп до тези списания на своите читатели. Може да се направи изводът, че научните списания с ОД наистина принадлежат, включително от правна гледна точка, на библиотеките, те биха могли да бъдат част от фонда на всяка библиотека, макар тази част да е виртуална, а не материална. Днес това все още може да звучи авангардно, но бъдещето – и то не толкова далечното бъдеще - ще наложи, според мен, идеята, че фондът на една библиотека се състои не само от онова, което притежава според инвентарните книги, но и от всички онлайн документи и ресурси, които са с отворен достъп. А какво прави всяка библиотека със своя фонд, дори и виртуален? Отговорът е естествен – каталогизира го, създава вторична информация за него именно в библиотечните каталози, за да подпомогне читателя в търсенето на съответния документ и на съответната информация.

Научни списания с ОД в регистъра DOAJ (Directory of Open Access Journals)

В регистъра Directory of Open Access Journals (DOAJ) са вписани 6568 електронни списания от 111 държави (към 28.05.2011 г.). В горепосочените списания потребителите имат достъп до 574 067 пълнотекстови публикации. Най-много са списанията от САЩ – 1236. В челната десетка следват още: Бразилия – 598, Великобритания – 509, Испания – 371, Индия – 318, Германия – 212, Канада – 205, Румъния – 183 (!), Италия – 173 и Турция - 161. България е на 39-та позиция с 29 списания, а Русия е малко по-назад - 42-ра с 26 списания. На последните позиции – от 94-та до 111-та са държави с по едно списание, сред които Мартиника, Беларус и Люксембург. Всяка година списанията с ОД в регистъра DOAJ нарастват с около една четвърт.

Българските 29 списания в регистъра DOAJ са с най-разнообразна тематика, а именно (предметните рубрики са посочени така, както са в съответния запис от регистъра DOAJ):

- Биология, Биотехнология, Медицина – 4
- Физика, Механика – 2

- Математика – 5
- Библиотечни и информационни науки – 1 („Библиосфера“)
- Езикознание, Литературознание – 1
- Биохимия, Ботаника – 2
- Образование – 1
- Ветеринарна медицина – 1
- Инженерни науки – 1
- Екология – 1
- Компютърни науки, Военни науки – 1
- Микробиология – 1
- Бизнес и мениджмънт – 1
- Геология – 1
- Селско стопанство – 1
- Антропология – 1
- Зоология – 2
- Мултидисциплинарни – 2

По брой списания с отворен достъп българската научна общност заема една достойна позиция – след нас се нареждат дори държави като Русия, от друга страна съседна Румъния е на престижното 8-мо място със 183 списания. В случая обаче, според мен, е важен не толкова броят, колкото това, че българските списания са от най-разнообразни области на науката – както от естествените, така и от обществените науки. 29 списания с ОД са разпределени в цели 18 тематични области - това представлява едно обширно научно съдържание, което би отговаряло на профила на редица наши научни и специални библиотеки. Всяка една от тях би могла да подбере, да включи във фонда си и да каталогизира едно или повече от тези научни списания.

Онлайн списанията и библиотечните каталози в България

Какво е положението в каталозите на българските библиотеки? В тях естествено присъстват „традиционните“ книжни списания и електронните такива (на CDR). Друг е въпросът дали списанията на електронен носител не са станали вече „по-традиционни“ от книжните – в развитите страни това със сигурност е така, но у нас вероятно все още не е, така че въпросното название засега би могло да остане в сила.

В каталозите на повечето наши библиотеки обаче напълно отсъстват онлайн списания.

Липсват списания само с онлайн форма - нямащи книжна или дигитална версия – например посоченото по-горе българско библиотечно списание с отворен достъп „Библиосфера“, издавано от Нов български университет. И нещо още по-лошо – ако

списания с книжна и/или електронна форма (за които има записи в каталозите) преминават към само онлайн форма, то за онлайн броевете им вече няма сведения в каталозите, тези списания всъщност „изчезват“ от там. Вярно е, че в някои случаи в библиографското описание може да се съдържа забележка (линк) за онлайн версията на списанието. Но *това* не дава достатъчно информация на потребителя и само подчертава погрешното, според мен, схващане, че подобни списания „се отчисляват“ от фонда на библиотеката. Като известна положителна практика може да се отбележи това, че в сайтовете на някои библиотеки има линк към регистъра на списанията с отворен достъп DOAJ или други подобни регистри. Макар и полезно за потребителите, това също сякаш подчертава разпространеното сред нашите библиотеки „разграничаване“ на притежаваните собствени ресурси от интернет ресурсите, включително и тези с отворен достъп.

Налице е наистина един парадокс: научните онлайн списания с отворен достъп, както стана дума в началото, се появяват именно заради библиотеките, в интерес на библиотеките, ЗА библиотеките, но в същото време отсъстват от каталозите на българските библиотеки!

Изводи: какво да се прави? (Предложения за размисъл)

1. Книжни и електронни списания, имащи и онлайн версия - да има препратка (забележка) за нея и в електронния, и в традиционния каталог.

2. Научни списания (книжни и електронни), присъстващи в каталозите, но преминаващи към „само онлайн“ форма с отворен достъп - да се следят онлайн броевете им и да продължи отбелязването им в каталозите като „наличност“ - те продължават да „принадлежат“ на библиотеката, тъй като са с отворен достъп!

3. Българските научни списания с отворен достъп, които имат само онлайн форма – да влязат в каталозите на всички депозитни библиотеки. За това не е нужно депозиране - те по презумпцията на отворения достъп „са“ на българските библиотеки и на българските читатели!

4. Същите да бъдат включени по желание и в каталозите на други библиотеки - съобразно тематиката и профила им.

5. А защо не и чужди списания с отворен достъп?

В изследването „*Ithaka S+R Library Survey 2010: Insights from U.S. Academic Library Directors*“, осъществено сред директорите на американските университетски библиотеки, на твърдението „Списанията с отворен достъп, към които има линк от сайта на моята библиотека, са част от нейната научна колекция“⁴¹ – 71% от директорите отговарят „категорично да“, 21% отговарят „и да, и не“, а едва 8% - „категорично не“. С други думи 71% от директорите на

⁴¹Long, Matthew P., Schonfeld, Roger C. *Ithaka S+R Library Survey 2010: Insights from U.S. Academic Library Directors*, p. 39

университетските библиотеки в САЩ считат онлайн списанията с отворен достъп за част от своята научна колекция, от своя библиотечен фонд. Според мен и в нашите библиотеки би могло да се мисли по подобен начин. Може би не е далеч денят, когато в тях ще се каталогизират и научните онлайн списания с отворен достъп – защото те принадлежат именно на библиотеките, заради които са създадени. Така библиотеката ще се превръща все повече от място за свободен достъп до информация - към място за информация за свободен достъп. Защото днес в интернет има огромни количества свободна информация, в която обаче потребителят трудно би могъл да се ориентира. Библиотечните каталози са именно това място, което би могло да структурира тази огромна информация в интерес на потребителя и може би именно това е една от бъдещите роли на библиотеките в информационното общество.

Литература

1. Creative Commons, <http://creativecommons.org>
2. Creative Commons Bulgaria, <http://cc.isoc.bg/>
3. Directory of Open Access Journals (DOAJ), <http://www.doaj.org>
4. Long, Matthew P., Schonfeld, Roger C. Ithaka S+R Library Survey 2010: Insights from U.S. Academic Library Directors, <http://www.ithaka.org/ithaka-s-r/research/ithaka-s-r-library-survey-2010/insights-from-us-academic-library-directors.pdf>
5. Suber, Peter. Open Access Overview, <http://www.earlham.edu/~peters/fos/overview.htm>

Библиотечното образование и Wikipedia: хармония или конфликт?

Антоанета Преславска

Въведение

В началото на 70-те години на XX век Факултетът по библиотечни науки на Илинойския университет провежда анкета сред 325 изявени медийни специалисти. Един от анкетиранияте – Леон Брам, бивш главен редактор в издателство „Funk & Wagnalls”, припомня прогнозата на участниците в проучването: „До 2000 г. цялата енциклопедична информация ще бъде в електронна форма, а до 2010 г. печатната енциклопедия ще изчезне.”⁴² Оправдаха ли се очакванията на експертите от преди 40 години? Какви са процесите, свързани с развитието на справочните ресурси от последните десетилетия? В най-общ план те могат да бъдат очертани по следния начин:

- До преди 20 години потребителят използва само печатното издание на утвърдените енциклопедии.
- Преди 15 години се появяват и електронните версии на утвърдените енциклопедии, съхранени на оптичен диск.
- Преди 10 години утвърдените енциклопедии стават достъпни и онлайн.
- Пак преди 10 години стартира свободната енциклопедия Wikipedia, в която потребителите са не само ползватели, но и създатели на енциклопедично съдържание
- В последните няколко години (след 2009 г.) Wikipedia се налага като справочен ресурс и предизвиква криза на утвърдените енциклопедии.

Енциклопедиите днес

Повечето утвърдени енциклопедии изискват заплащане за ползване на техните ресурси. Това ограничение в достъпа намалява и броя потребители. Поради по-бавното актуализиране на включеното съдържание те губят привърженици, особено сред най-младите. Прилагането на най-съвременни методи и технологии в електронните и онлайн справочни продукти не е достатъчно ефективно и създава предпоставки техните ползватели да се отказват от предлаганите услуги. Утвърдените енциклопедични ресурси регистрират отлив на потребителите и след откриването на неточности в тяхното съдържание (в резултат на проведени кампании за съпоставка на включеното съдържание – напр. на списание Nature през 2005 г.).

От друга страна, съвременните ползватели, в сравнение с тези от преди десетина години, са значително облекчени в работата си с различни софтуерни приложения от гледна точка удобство на ползване и достъп до съдържание. Затова и броят на участниците

⁴² Rozansky, Michael L. Encyclopaedia Britannica's plight. Remaining relevant in digital age.– Philadelphia Inquirer, 19 April, 1998

в социалните мрежи непрекъснато нараства. Благодарение на възможностите на Web 2.0 средата те могат да достигнат до значителна по обем и разнообразна като вид информация. Потребителите вече не се доверяват само на един информационен ресурс, а търсят достигането на истината посредством възможността да прегледат и да споделят повече и по-разнообразни мнения. За съжаление обаче, те не са особено взискателни към качеството на откритото в интернет и не отчитат възможността информацията да не е коректна или да е манипулирана.

Тези фактори се отразяват на утвърдените енциклопедии и те постепенно губят позициите си на неоспорими източници на справочна информация и се превръщат в труднодостъпни и „тромави” ресурси. Един от най-големите доставчици на справочно съдържание - онлайн енциклопедията *Encarta*, стопанисвана от Microsoft, престава да съществува в края на 2009 г. Основна причина за затварянето на онлайн ресурса, според създателите, е промененият подход на потребителите към информационните материали в интернет. Енциклопедия *Britannica*, от своя страна, в търсене на решение в създадената ситуация, отваря съдържанието си и позволява модифицирането му от потребителите. Някои национални енциклопедични ресурси пък придобиват нова форма като смесват съдържанието си с това на съответната езикова версия на Wikipedia (такава например е *Austria-Forum* – уики базирана онлайн енциклопедия, съвместяваща Wikipedia с австрийски справочни ресурси - <http://www.austria-lexikon.at/>).⁴³

В същото време безпрепятственият достъп, многоезичните версии и неоспоримата актуалност на включеното съдържание на Wikipedia водят до значително разширяване на аудиторията ѝ. Нарастването на популярността ѝ води и до увеличение на нейния обем и обхват, защото все повече потребители дават своя принос и публикуват нови или редактират съществуващи енциклопедични статии. Свободната онлайн енциклопедия става все по-предпочитана от потребителите, особено когато им е необходима бърза справка по актуален въпрос. Освен това повечето от интернет търсачките при отправено запитване извеждат на челно място в списъка с резултатите си статиите от Wikipedia и това допълнително засилва интереса на потребителите към нея. Активното участие на потребителите в информационните процеси е осигурено и от технологията Wiki за съвместно редактиране, прилагана в Wikipedia.

Нарастващата популярност на Wikipedia в нейната десетгодишна история е всеизвестен и неоспорим факт. Още в средата на 2003 г., според наблюденията на Alexa, броят потребители на Wikipedia превъзхожда този на сайта на Britannica. През 2006 г., пет години след стартирането си, тя успява да влезе в списъка на 20-те най-посещавани сайта в

⁴³ Trattner, Chr. Hasani-Mavriqi, Ilire and oth. The Austrian way of Wiki(pedia)! Development of a Structured Wiki-based Encyclopedia within a Local Austrian Context, WikiSym '10, July 7–9, 2010, Gdansk, Poland - <http://www.austria-lexikon.at/attach/Forschung/Anhang%203.pdf> [20.05.2011]

света (според класацията на Alexa), а през 2007 г. – и в първите десет. В края на 2007 г. Wikipedia заема осмо място в същата класация и остава относително стабилна в тази позиция и до сега (към април 2011 г.)⁴⁴. Сайтовете, които традиционно изпреварват Wikipedia по популярност, са: Google, Facebook, Yahoo, YouTube и Windows Live, а сайтът Britannica.com е класиран под номер 4587.

Спорен обаче остава въпросът за качеството на включеното в Wikipedia съдържание. Този въпрос определя и дилемата – в конфликт или хармония са Wikipedia и образованието? Да се изучава ли Wikipedia, дали, как и кога да се използват ресурсите ѝ? В последните години оживено се водят дискусии за това дали продължителното съществуване и многократното редактиране на един онлайн ресурс със свободно съдържание са условия за постигане на по-високо качество. Факторите, които са определящи за качеството на публикуваното в Wikipedia съдържание, условно могат да бъдат разделени на две групи. Едната група е свързана с критериите за оценка на енциклопедична информация (условно тази група определяме като „академични“ критерии), а другата се основава на показатели като средна честота на редактиране на една статия и среден брой редактори на статия.

Към групата „академични“ критерии за качество на енциклопедичното съдържание в Wikipedia се отнасят: неутралност, възможност за проверка и недопускане на оригинални изследвания. Основно изискване е включеният материал да съществува и в друга публикация и това да бъде ясно указано. Колкото по-надежден е първоизточникът на информация, толкова по-качествена е енциклопедичната статия. Самите уикипедианци заявяват: „Уикипедия в много голяма степен разчита на солидна научна литература, която пишат изследователи и учени от цял свят” и препоръчват като „благонадеждни източници” университетски разработки, статии, публикувани в реферирани научни списания, публикации, включени в научни библиографии и подписани публикации.⁴⁵ Следователно Wikipedia не претендира да представя обективната истина, а да предлага възможност на потребителите да проверяват изложените факти и да ги допълват или променят.

Втората група, наречени „уикипедиански“ критерии, се основават на принципа, че колкото повече хора са работили съвместно върху дадена статия и наблюдават развитието ѝ, толкова по-високо е нейното качество. Разбира се, трябва да бъдат взети предвид и опитите за злоупотреба с информацията, липсата на неутралност и проявите на вандализъм. Но Wikipedia не претендира, че може да избегне вандализма. Самата същност на онлайн енциклопедията включва в себе си вероятността и възможността създателите на рубрики да ги използват и с други, освен с познавателни цели. Веднъж създадени, тези рубрики биват дискутирани, променяни, обогатявани до постигане на неутрална позиция

⁴⁴ <http://www.alexa.com/siteinfo/wikipedia.org?p=&r=> [12.04.2011]

⁴⁵ http://bg.wikipedia.org/wiki/Уикипедия:Благонадеждни_източници [20.05.2011]

по темата. Идеята е участниците в мрежата от създатели, редактори и администратори взаимно да постигат баланс в представянето на енциклопедично съдържание.

Степента на сътрудничество между отделните редактори формира колективната истина, тълкувана като „новата истина”. Тя не трябва да бъде доказвана експериментално или емпирично. Достоверно е това, което може да бъде потвърдено от множество източници. Истината, основана на консенсус, е присъща на многобройната група потребители в Web 2.0 средата и има претенции да се конкурира с обективната истина. На практика това е пътят за постигане на знанието, основано на консенсус – пресечната точка на „академичното” и „уикипедианското” качество на енциклопедичното съдържание в Wikipedia.

Българоезичната Wikipedia (<http://bg.wikipedia.org>) стартира на 6 декември 2003 г. Към 16 март 2011 г. тя е на 34-то място по брой статии от над 270 чуждоезични версии. Приблизителният брой статии към началото на юни 2011 г. е 117 000. Към декември 2010 г. в българската версия на Wikipedia има регистрирани 3323 активни потребители⁴⁶ (с повече от 10 редакции), което ѝ отрежда 27-мо място сред чуждоезичните уикипедии. На по-предни позиции по отношение на потребление пред нас се нареждат украинската, датската, вьетнамската и румънската версии. Ежедневно се появяват 34 нови статии (данните са към април 2011 г.)⁴⁷; а средният брой редакции на статия е 25 (към декември 2010 г.)⁴⁸

Около 20 активни администратори (към юни 2011 г.) поддържат свободната енциклопедия на български език. Това са потребители с доказани приноси към енциклопедията и с повече права за управление на съдържанието от останалите автори или редактори. Най-често те срещат трудности, свързани с проверката на достоверността на информацията, уточняването на понятията, намирането на снимков материал с уредени авторски права и сблъсъка на лични убеждения.

През май 2010 г. българската Wikipedia отбелязва своята сто-хилядна статия, но за съжаление броят „мъничета” (много кратки статии) е твърде голям. Прогресивното намаляване на редакторите (през юли 2004 г. е отбелязан 24%-ов ръст на увеличаване броя потребители, а за периода юли-декември 2010 г. този показател е само 1-2%) също създава затруднения в поддържането на българоезичната свободна енциклопедия. Въпреки това, активността на българските редактори е много висока и те успешно упражняват контрол върху съдържанието и установяват бързо нарушителите. В голяма степен това се дължи и на по-малкия обем на енциклопедията. В английската Wikipedia например, в която в една секунда се извършват десетки редакции, следенето и премахването на вандализми е много

⁴⁶ <http://stats.wikimedia.org/BG/TablesWikipediansContributors.htm>

⁴⁷ http://bg.wikipedia.org/wiki/Уикипедия:Текущи_съобщения

⁴⁸ <http://stats.wikimedia.org/BG/TablesWikipediaBG.htm#wikipedians> [20.05.2011]

по-трудна и бавна задача.

Wikipedia и библиотечното образование

Представените процеси и тенденции в създаването и разпространението на енциклопедична информация очертават необходимостта от адекватна реакция на заетите с професионалното обучение на специалисти в областта на библиотечно-информационните науки. Интегрирането на новите технологични приложения в работата на библиотечните специалисти е задължителна част от ежедневието им. За да бъдат ефективно използвани обаче, е необходимо тяхното детайлно познаване и натрупан опит в използването им.

Консервативното схващане, че утвърдените енциклопедични ресурси са единствено правилните и „позволени“ очевидно трябва да бъде преосмислено и да бъде потърсен нов поглед, съобразен със съвременната картина на свободното публикуване.

Как се променя позицията на заетите с образоването на млади библиотечни специалисти по отношение на Wikipedia през годините?

В първите пет години от съществуването си Wikipedia среща категорична съпротива от страна на академичните среди и университетските преподаватели. В повечето случаи те препоръчват на своите студенти да не ползват ресурсите ѝ. Не допускат, а дори и забраняват цитиране на нейното съдържание. След средата на първото десетилетие на XXI век обаче, наблюдаваме известно смекчаване на позицията и днес ставаме свидетели на все повече примери за интегриране на свободната енциклопедия в образователния процес.

Промяната в позицията е главно в посока търсене и откриване на нови, по-съвременни и иновативни методи на преподаване, които да провокират интереса на студентите и да са от полза за по-ефективното овладяване на нови знания и умения в динамично развиващия се технологичен свят. Еднозначното отхвърляне на даден ресурс или дидактично посочване на „правилните“ източници на справочна информация не са адекватни подходи в процеса на обучение в съвременната ситуация на свободно публикуване. Включването на Wikipedia в учебните програми става все по-наложително с оглед трайното ѝ утвърждаване като справочен ресурс. Прилаганата wiki-технология и изискването за критичен поглед върху съдържанието се са допълнителни предпоставки за необходимостта от нейното изучаване.

В учебната програма на специалност „Библиотечно-информационни науки“ в Софийския университет е предвидена избираема дисциплина „Електронни енциклопедии“ за студентите от втори курс в бакалавърска степен на обучение. С цел провокиране на интерес у студентите и придобиване на трайни знания и умения у тях прилагам комбиниран подход, основаващ се на учене от практиката. Най-общо той може да бъде представен като преподаване НА Wikipedia ЧРЕЗ нея.

В рамките на учебния курс студентите се запознават с някои от утвърдените

енциклопедични ресурси, разпространявани в електронна форма и онлайн. Като важен етап от процесите по разпространението на електронно енциклопедично съдържание се прави преглед на наличните свободни енциклопедии, като се отделя специално внимание на Wikipedia. При изпълнение на практическите задачи препоръчвам на студентите да използват ресурсите на Wikipedia много внимателно заради обвиненията, свързани с вандализъм и включени неверни данни и поради липсата на установено авторство на публикуваното съдържание. Съветвам ги да не цитират в своите курсови и дипломни работи части от свободната енциклопедия, но ги стимулирам да използват текстовото съдържание, за да се ориентират най-общо в темата и да открият ключови думи, които да използват в по-нататъшното си търсене. Насочвам ги да използват енциклопедичната статия като отправна точка за задълбочаване на търсенето и да провеждат допълнителни проучвания чрез други средства за търсене. Изисквам да отделят време и усилия за проверка на изнесените факти. Подтиквам ги да преглеждат подробно предложените препратки към други електронни ресурси в „Източници”, „Външни препратки”, „Литература”, „Библиография”, „Бележки”, „Виж също” и др., защото често те водят към публикации по темата в по-авторитетни и утвърдени източници. В други случаи настоявам да проследяват историята на създаването и редактирането на статиите. По време на учебните занятия предлагам на студентите да се запознаят и усвоят правилата за публикуване в Wikipedia. Тази част от обучението в избираемата дисциплина определям като традиционно придобиване на нови знания от студентите ЗА Wikipedia.

Новият подход включва пряко овладяване на практически умения ЧРЕЗ Wikipedia, използвам Wikipedia като инструмент за обучение. За да могат да разберат и усвоят попълно особеностите на свободното публикуване аз въвличам студентите пряко в уикипедианския, процес като им възлагам самостоятелно задание за публикуване на нова или редакция на съществуваща енциклопедична статия. Задачата изисква цялостно проучване по избрана от тях тема – необходимо е те да съберат източници, да ги прегледат и оценят, да ги организират и подредят, да систематизират и структурират събраната информация и да я представят в завършен вид, съобразно изискванията и правилата на Wikipedia. Втората част от заданието включва наблюдение върху състоянието и настъпилите промени на публикуваното или редактираното от тях в продължение на една седмица. Очакваните резултати са свързани както с усвояване на умения за работа с уики приложенията, така и с изграждане на подход за оценка на информационни ресурси.

Реалното публикуване на енциклопедични статии в интернет пространството мотивира студентите и ги кара да бъдат отговорни в подготовката на материалите. Когато видят своите разработки, поместени в уебсайт със световна популярност, те се чувстват значими и удовлетворени от постигнатото. От потребители те се превръщат в създатели на енциклопедично съдържание и това ги амбицира да бъдат прецизни и последователни в

работата си, да са критични към откритите материали и включените в тях факти, да се позовават коректно на използваните източници.

По време на наблюдението върху поместеното от тях съдържание те сами се убеждават, че свободата „всеки да публикува в Wikipedia” не е определяща за качеството на енциклопедичното съдържание, а то зависи от осведомеността на редакторите и от броя редакторски промени върху текста. Авторите на енциклопедични статии получават коментари и насоки от редакторите в Wikipedia, както и от други потребители за подобряване на съдържанието. Тези бележки значително подпомагат и улесняват студентите в овладяването на нови знания в избраната област, а също и в тяхното по-добро представяне в писмена форма. Като пълноценни участници в приложенията на Web 2.0 средата, и по-конкретно – на уики приложенията, те придобиват непосредствени знания за авторскоправните взаимоотношения в мрежова среда. И не на последно място – самостоятелната работа в Wikipedia дисциплинира студентите за стриктно следване на инструкциите при прилагане на големия набор изисквания за оформление и цитиране.

Ползите за студентите от работата по публикуването на текст в Wikipedia не се изчерпват с гореизброените. Могат да бъдат посочени още много преимущества от избора на такъв подход за преподаване, при това отнасящи се не само до студентите, но и до преподавателите, а и до съдържанието на свободната енциклопедия. Подобна задача може да бъде възложена не само на студенти в областта на библиотечно-информационните науки. Тя би осигурила полезен опит в процеса на обучение във всички области на знанието. Този подход може да бъде разширен и задълбочен допълнително чрез прилагане на уики приложенията в образователния процес. Нарастващата популярност на уикитата би допринесла не само за подобряване на комуникацията, но и за разпространението на знания, което представлява съществена част от образователния процес. В годините на активно участие на потребителите, особено на най-младите, в социалните мрежи и другите елементи на Web 2.0 средата е от особено значение откриването на адекватен на новите технологии и приложения подход за тяхното усвояване.

Заклучение

Днес можем да опровергаем прогнозата от преди 40 години – печатната енциклопедия не е изчезнала, нито може да се твърди, че енциклопедичната информация е изцяло в електронна форма. В началото на XXI век въпросите за бъдещето на справочната информация са свързани не толкова с формата ѝ (на създаване, съхранение и

разпространение), колкото с нейното качество. Именно то е определящо при избора на един или друг информационен ресурс в годините на все по-широк достъп до интернет.

Качеството на публикуваното в Wikipedia съдържание е основната причина в последните 10 години заетите в образованието да се отнасят към него противоречиво – от неприемане и отричане през колебливо отношение към нейните ресурси до съгласие и интегриране в учебния процес. Без да е безусловно прието и утвърдено като качествено включеното в нея съдържание, преподаването на знания и умения за работа с Wikipedia е препоръчително с оглед изграждане у студентите на подход за критичен поглед и оценка на дигиталната информация, а също и за най-бързо и ефективно овладяване на възможностите на новите приложения.

Дали е постигната хармония между библиотечното образование и Wikipedia? Струва ми се, че когато преподавателят познава отлично нейните специфики и съумее подходящо да ги използва и представи на студентите, когато провокира интереса у тях и ги привлича като автори или редактори, отговорът е ДА. Wikipedia предоставя множество възможности за демонстрация на технологични нововъведения и тенденции в съвременното информационно пространство. Ако тя бъде използвана като платформа за обучение, библиотечното образование и Wikipedia ще бъдат в хармония.

Използвани източници

1. http://bg.wikipedia.org/wiki/Уикипедия:Благонадеждни_източници [20.05.2011]
2. http://bg.wikipedia.org/wiki/Уикипедия:Текущи_съобщения [20.05.2011]
3. <http://stats.wikimedia.org/BG/TablesWikipediaBG.htm#wikipedians>[20.05.2011]1.
4. <http://stats.wikimedia.org/BG/TablesWikipediansContributors.htm> [20.05.2011]
5. <http://www.alexa.com/siteinfo/wikipedia.org?p=&r=> [12.04.2011]
6. Parker, Kevin R., Chao, Joseph T. Wiki as a Teaching Tool. B: Interdisciplinary Journal of Knowledge and Learning Objects, Volume 3, 2007
www.educause.edu/Resources/WikiasaTeachingTool/154604 [01.06.2011]
7. Rozansky, Michael L. Encyclopaedia Britannica's plight. Remaining relevant in digital age.// Philadelphia Inquirer, 19 April, 1998
8. Tardy, Christine M. Writing for the World: Wikipedia as an Introduction to Academic Writing.// English Teaching Forum, Number 1, 2010
<http://exchanges.state.gov/englishteaching/forum/archives/docs/10-48-1-c.pdf> [01.06.2011]
9. Trattner, Chr. Hasani-Mavriqi, Ilire and oth. The Austrian way of Wiki(pedia)!

Development of a Structured Wiki-based Encyclopedia within a Local Austrian Context,
WikiSym '10, July 7–9, 2010, Gdan'sk, Poland
<http://www.austria-lexikon.at/attach/Forschung/Anhang%203.pdf> [20.05.2011]

Развитието на системата от електронни ресурси и услуги на Столичната библиотека в съвременната информационна среда

Камелия Конева

В развитието на електронните ресурси и услуги на Столична библиотека се очертават няколко тенденции, които се определят от спецификата на конкретната среда и от характеристиките на информационната среда в световен мащаб. Специфичната среда на Столична библиотека е различна от средата на повечето регионални библиотеки в България, както по отношение на потребителите, така и по отношение на предлагането на библиотечни и информационни услуги.

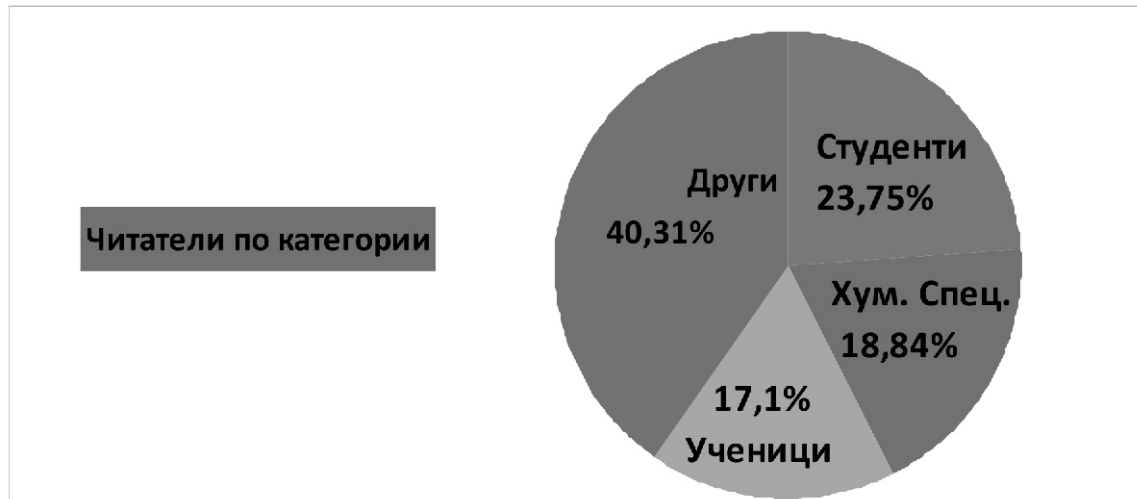
По данни от последното преброяване, на 01.02.2011 г., населението на София е 1 359 520 души. Статистиката показва, че преобладаващата част от това население са хора в активна възраст - работят или учат. Всеки 3-ти софиянец влиза ежедневно в мрежата и в повечето от случаите (86%) използва домашния си компютър. Това са потребителите, които очакват и изискват иновативни услуги. Но колкото и бързо да се развиват информационните и комуникационните технологии и бързо да навлизат в живота на все повече хора, една значителна част от потребителите на публичните библиотеки, дори в столицата, остават встрани от този процес - не ползват компютър и интернет.

Столичният град е и място, където са съсредоточени множество библиотеки и информационни центрове със сериозни информационни ресурси и услуги, включително и предлагани онлайн.

Данните за реалните потребители на Столична библиотека от 2010 г. показват, че библиотеката удовлетворява предимно потребности, свързани с учене (както свързани и със задължителното образование и следващите го по-високи степени, така и свързани с продължаващото образование за повишаване на квалификацията и преквалификация). 47,9% от потребителите на библиотеката предпочитат традиционни източници на информация.

Цели на ползване на библиотеката:

- учебна (свързана с образованието и професията);
- развлекателна;
- за информация;
- за интернет.

В световен мащаб все повече информационната среда се превръща в онлайн информационна среда, със съответните тенденции към увеличаване на дистанционно предлаганите информация и услуги, глобализация на информационните ресурси, и необходимост от непрекъснато образование и висока информационна култура.

Политиката на Столична библиотека за развитие на електронните ресурси и услуги се основава на така очертаните реалности от местно и глобално естество. Тя е насочена към:

- оптимизиране на традиционните форми на справочно-информационното и библиотечното обслужване чрез автоматизиране на процесите и данните (постигане на по-голяма бързина и ефективност при обслужването на хората, които предпочитат физически да посетят библиотеката);
- предлагане на иновативни форми (за потребителите, които изискват дистанционно, онлайн обслужване);
- предлагане на Интернет достъп в библиотеката и
- обучение за работа с компютър и интернет (приобщаване на всички към постиженията на информационния век).

В развитието на системата от електронни ресурси и услуги на Столична библиотека се очертават няколко основни тенденции.

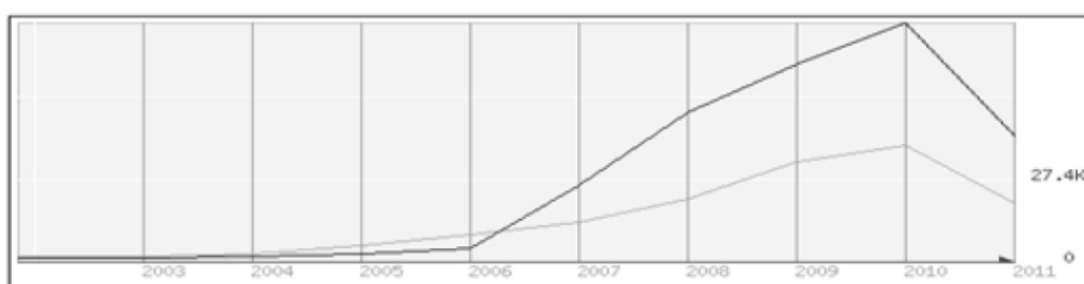
- Предлагане на онлайн ресурси и дистанционни услуги.
- Коопериране и създаване на обединени ресурси.
- Предлагане на онлайн пълнотекстови ресурси.
- Предлагане на локални електронни библиографски бази данни.
- Въвеждане на новите технологии в библиотечния дизайн за ползване от потребителите.

Онлайн ресурси и услуги се предлагат чрез уебстраницата на библиотеката и тя е

мерило за тяхното качество. Данните /BG Counter/ за влизанията в уебсайта показват, че от 2003 г. до днес ползването му непрекъснато нараства.

Година	Уникални	Презарежд.	Общо	Нарастване	Графика
2003	1,431	982	2,413	n/a	
2004	2,624	1,487	4,111	+70.37%	
2005	5,109	2,731	7,840	+90.71%	
2006	8,792	4,408	13,200	+68.37%	
2007	12,982	25,450	38,432	+191.15%	
2008	20,592	49,580	70,172	+82.59%	
2009	33,160	65,770	98,930	+40.98%	
2010	38,509	79,497	118,006	+19.28%	
2011	19,637	42,008	61,645	-47.76%	
Прогноза	47,859	102,381	150,239	+27.32%	

* Статистиката се обновява на всеки 15 минути.

Основен онлайн ресурс е онлайн каталогът на библиотеката. Безспорните му предимства са:

- едновременно търсене в пет бази данни – книги, периодични издания, краезнание и две библиографии;
- разнообразие от възможности за търсене;
- указания за търсене, предназначени за потребителя;
- транслитерирана версия на латиница;
- възможност за принтиране на списък с избрани заглавия;
- възможност за изпращане по имейл на избрани заглавия;
- поръчка и запазване на материали чрез имейл (нова дистанционна услуга).

Дистанционно предлаганите услуги се въвеждат и в електронното книгозаемане. От 2011 г. всеки читател на Столичната библиотека може да влиза в читателския си картон през уебстраницата, да се информира за заетите материали и датата за връщане, да презаписва и да запазва документи. Въведе се единен вход към читателския картон и каталози, който пести време на потребителите.

В областта на справочно-информационното обслужване доскоро се предлагаше само възможност за поръчка на справка и копие от документ по електронен път. Днес вече е възможна и онлайн доставка на документ до десет страници. Услугата се изпълнява в срок от два дни и е безплатна за потребителите. Чрез уебстраницата на Столична библиотека всеки може да получи пълна информация за предлаганите ресурси и услуги, да зададе въпрос и да получи отговор на посочен имейл, да се информира за културни и

образователни програми в библиотеката.

Връзките към полезни уебсайтове с качествена информация са друга онлайн информационна услуга на Библиотеката. Подборът се извършва от библиотечни специалисти по определени критерии. Предлагат се ресурси в няколко направления: за деца и юноши; обществена информация; информация за София; библиотеки; безплатни пълнотекстови ресурси и др.

Тенденция в развитието на електронните ресурси е кооперирането и създаването на обединени ресурси. Библиотеката участва в два проекта на фирмите ПРИМАСОФТ и СОФТЛИБ заедно с още три големи регионални библиотеки – Пловдив, Бургас и Велико Търново:

1. РЕГИНА - Обединен каталог на регионалните библиотеки (от 2006 г.)

НОВО: Възможност за теглене на готови библиографски описания от каталога в ISO формат.

Инструкция за теглене на описания

ОЧАКВАЙТЕ:

- Библиографски описания за теглене в MARC 21 и XML.
- Абонаментен достъп.

2. РЕГИНА ПИ - Обединен каталог на периодичните издания до 1944 г. Към каталога са включени и дигитални копия на периодични издания.

Резултат на кооперирани усилия е и публикуваната на уебстраницата на Столична библиотека био-библиография „Христо Йончев-Крискарец”. Създадена през 1999 г. от Читалищната библиотека в гр. Самоков и по-късно обогатена с мултимедийни приложения от екипа на СБИО на Столична библиотека и със съдействието на фирма СОФТЛИБ.

Онлайн предоставяне на пълнотекстови ресурси е една нова информационна услуга на библиотеките, която през последните няколко години се развива много бързо. Столична библиотека успява да развива този ресурс чрез участие в два проекта:

1. Проект за дигитализация на списание „Сердика” от 1937 до 1952 г., реализиран съвместно с фирма Неметчек.
2. Проект РЕГИНА ПИ с дигитални приложения на периодични издания до 1944 г.

В Библиотеката е изграден централен сървърен комплекс и сторидж сървър (Storage Server), скенер BookEye3 Repro Color A1. Това създава реални условия Столична библиотека да се превърне в регионален център за дигитализация на фондовете на

читалища, музеи, галерии и др.

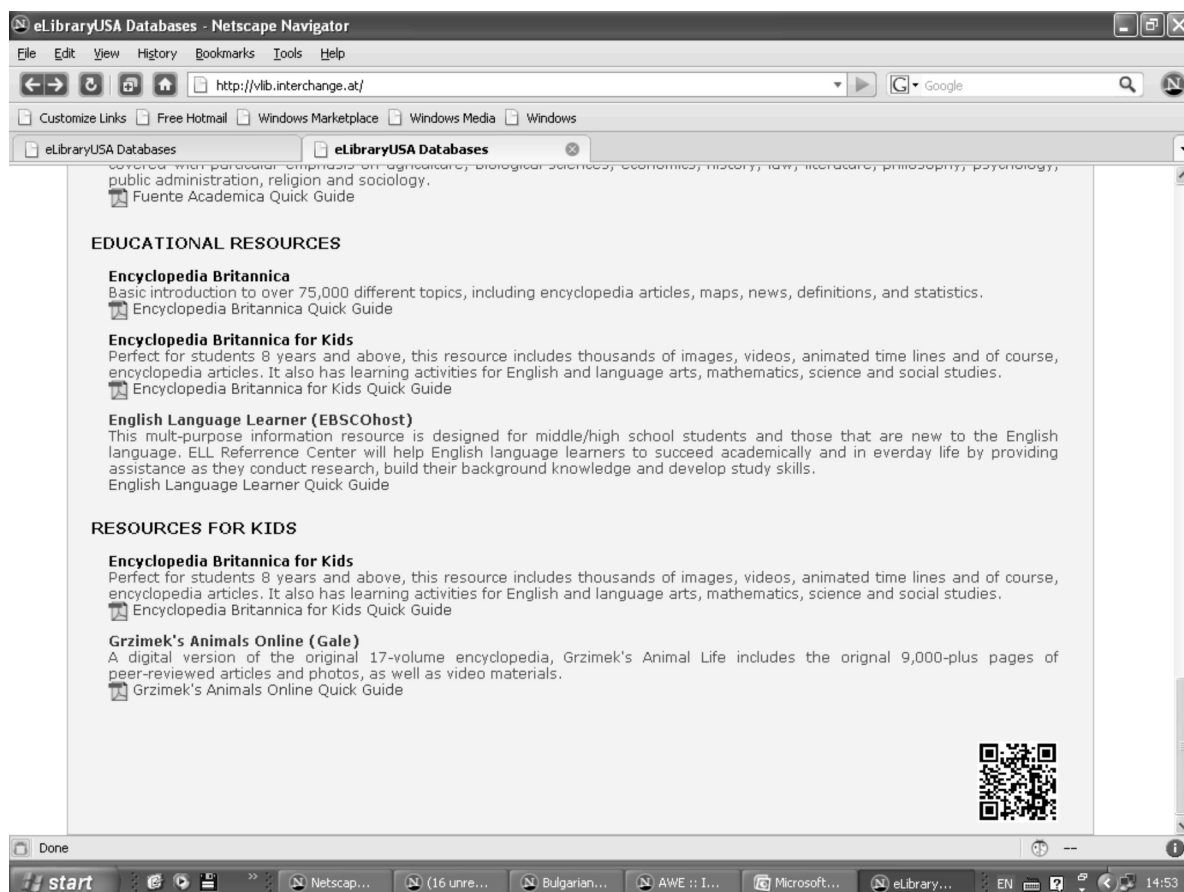
Важно място в електронните ресурси на Столичната библиотека заемат и т. нар. „локални библиографски бази данни”, включващи:

- статии от съвременни български вестници и списания;
- специализирана база данни за деца и юноши;
- специализирана база данни в областта на изкуствата.

Те са достъпни от всяко компютъризирано работно място в обслужващите звена на библиотеката.

Пълнотекстовите онлайн ресурси по абонамент са друг ценен ресурс на Библиотеката. Абонаментът за EBSCO е направен с подкрепата на Посолството на САЩ в София и достъпът до него се осигурява в обслужващите звена. По абонамент от Държавния департамент на САЩ в Американския център се предоставя безплатен достъп до още няколко пълнотекстови бази данни, включени в пакета на Virtual Library. Сред тях са:

- EBSCO и Gale - предимно статии от периодика
- Ebrary – пълнотекстова колекция на повече от 20 000 книги на английски език и 35 000 книги на испански и португалски език по различни теми – философия, социология, психология, история, политически науки, медицина, език и литература, религия, образование, бизнес, точни науки

- CQ Press - изследвания за американското правителство, политика, история, социална политика и съвременни въпроси
- CQ Global Researcher - анализи на съществени световни проблеми, написани от утвърдени журналисти с дългогодишен международен опит
- Oxford Analytica - авторитетни и прогресивни геополитически и макроикономически анализи
- Pop Culture Universe - авторитетна дигитална библиотека с информация за американската и световна поп култура, в миналото и сега
- Други

Столична библиотека внедрява съвременните технически постижения в библиотечния дизайн в полза на своите потребители:

- Електронно информационно табло при централния вход
- Нови (12) места за интернет достъп (по Програма „Глобални библиотеки – България“)
- Безжичен Интернет в Американския център
- Център за преподаване и учене с модерни технологични ресурси (по Програма „Глобални библиотеки – България“)
- Компютър, принтер и скенер в португалската читалня (дарение от Фондация "Калуст Гулбенкян")
- Мултифункционално устройство (принтер, скенер, ксерокс и факс) в Справочния център (по Програма „Глобални библиотеки – България“)
- Мултимедиен проектор и екран в „Срещи и събития“ (по Програма „Глобални библиотеки – България“)
- Мултимедия и екран в Американския център (с подкрепата на Фондация „Америка за България“ и Американска търговска камара)
- Две компютърни системи за ранна грамотност с 50 програми за забавно учене - най-новата придобивка в Американския център (с подкрепата на Фондация „Америка за България“).

Столичната библиотека и занапред ще продължава да развива и обогатява системата от електронни ресурси и услуги като отговаря на потребностите на своите реални и потенциални потребители, в хармония с тенденциите в съвременното информационно общество.

ПРОМЕНИ В БИБЛИОТЕКИТЕ И БИБЛИОТЕЧНАТА ПРОФЕСИЯ В ИНФОРМАЦИОННОТО ОБЩЕСТВО

Наложителни промени в структурата на Националната библиотека в информационното общество

Анета Дончева

Технологичният напредък, развитието на комуникациите, падането на държавните граници при процесите на глобализация доведоха до една силно динамична среда, в която работят много организации. Съществуването и развитието на всяка една организация, пряко зависи от целите, които си поставя. Те могат да се променят под влияние на външни и вътрешни фактори. Като външни фактори можем да определим развитието на информационното общество и глобализацията, като вътрешни фактори - необходимостта от промяна в целите. Колкото по-интензивно се променя обкръжаващата среда, толкова промените за организацията стават по-неотложни.

Две са предпоставките за промените в нашата Национална библиотека:

- Развитието на проекта „Виртуална библиотека – България” (Изграждане на Единна национална библиотечно-информационна система).
- Дейността по дигитализация на колекциите на Националната библиотека и създаването на Дигиталната библиотека.

Да се направят промени при наличието на тези предпоставки и породените от тях условия се видя, че е неизбежно. Защо обаче промените са една от най-нежеланите организационни инициативи? Защото са сложни, изискват огромни усилия, време, умения, ресурси и нерви и никой не е в състояние да гарантира успешен краен резултат.

Какво решихме да направим ние?

Няма да отричам, че извършването на промяна в организацията е една от най-сложните управленски задачи или иначе казано това е висшият пилотаж в управлението.

Единственият изход е промяната да се управлява целенасочено и затова решавайки да направим редица структурни промени в Националната библиотека трябваше да изработим ясна визия и добра стратегия. В началото имахме сериозни опасения доколко сме подготвени за промените, какво точно трябва да променим, къде да го променим и имаме ли ресурс да го направим. Опитавме се да преминем през всички задължителни стъпки за организационните промени - да започнем с анализа на задачите; да преразгледаме целите, да дефинираме принципите, които осигуряват новата насока; да разпределим ролите и отговорностите за промяна на стереотипите; да използваме индивидуалния и групов потенциал на всички служители; да преодолеем съпротивата от промяната, да планираме последващите действия, да осъществим промените и да ги контролираме.

За да постигнем устойчиви организационни промени и стратегически резултати решихме да спазим поне три начални условия:

Първо, промяната трябваше да се основава на проста, но убедителна идея, за да може скептично настроените сътрудници да я разберат.

Второ, трябваше добре да се определи времето за извършване на промяната, като тя не трябваше да започва преди получена подкрепа от поне 2/3 от "засегнатите".

Трето, необходима ни беше трезва преценка и обективна система за контрол.

Едва след изпълнението на горните три условия решихме да пристъпим към практическата реализация.

Процес на осъществяване на промяна

Развитието на проекта „Виртуална библиотека – България” е свързано с внедряването на нова интегрирана библиотечно-информационна система. Това неминуемо доведе до извършване на радикални промени в технологичните процеси при депозирането, комплектуването, каталогизацията и регистрацията на документите в Националната библиотека. Това предполага съществени промени в следните процеси и дейности:

- в библиографското описание и неговата пълнота;
- в семантичната обработка на документите;
- в структурата на изданията на ТНБ.

Нарушените технологични връзки в пътя на документите, постъпващи в

библиотеката, изискваха промени в същинската организация на работата в отделните структури. С промените искахме да постигнем:

- уеднаквяване на технологията, ползвана за регистрацията на отделните видове документи;
- оптимизиране на движението на документите и създаването за тях информация;
- повишаване на оперативността на информацията за националната издателска продукция;
- постигане на унификация на елементите на библиографското описание на документите на български и чужди езици;
- унификация на информационно-търсещите езици на национално равнище в областта на машинните каталози;
- актуализация на връзките;
- оптимизиране на работните структури;
- повишаване професионализацията на персонала;
- хармонизиране и изграждане на система от нормативни документи – инструкции, методики, класификационни таблици и др.;
- създаване на условия за предоставяне на бърз достъп до високоефективна и качествена информация.

С цел оптимизиране на технологичните процеси направихме анализ по следната схема:

- Основни процеси - бяха описани всички основни процеси.
- Вид на документа - описани са документите, с които се работи.
- Структура - дава се представа за структурата, в която се извършват процесите.
- Изходи - описани са всички изходи.
- Контрол - кой контролира процесите?

От анализа стана ясно, че широкото оптимизиране на технологичните процеси, предполага редица промени. Решихме извършването им да стане на два етапа. Първият от тях е свързан с промените в структурите, които ще започнат внедряването на програмния

продукт. Вторият е свързан с промени в цялостната структура на Библиотеката като следствие от промените в първия етап и оптимизиране на работата на Библиотеката като цяло. До този момент сме извършили промени в структурите само на първия етап, основно в структурите - Направление "Национална библиография"; Направление "Комплектуване на фондовете" и Направление "Каталогизация".

С цел оптимизиране на работните места беше направен структурен модел на всяко работно място по следната схема:

- Структура - посочихме всички необходими структури.
- Работно място - изписахме всички работни места.
- Предложение - дадохме персонални предложения.
- Задачи - описахме задачите, които ще се изпълняват на всяко работно място.

Всички тези анализи и модели ни бяха необходими за вземането на решения относно:

- Специализацията на работните места.
- Делегирането на пълномощия.
- Основите на обособяване на отделите.
- Членият състав на отделите.

Ние проектирахме структурата като отношения между задачи и пълномощия. По този начин организационната функция може да се опише като разделение на задачите на дейности, които трябва да се извършват, делегиране на пълномощия, определяне на подходящи принципи, в съответствие с които тези дейности могат да се обединят по отдели, и вземане на решение относно оптималния брой на работните места във всеки отдел. Така се получи една организационната структура, в която са отразени:

- Проектите на работните места, в които са посочени изискванията, дейностите, резултатите и пълномощията, които са свързани с тях.
- Отделите на организацията, които включват определени типове и брой работни места.

В работата по преструктурирането имаше няколко важни момента:

- преценка за това доколко организацията е комплексна и трудна за управление;

➤ доколко тя трябва да бъде формализирана, т. е. в каква степен очакванията, свързани със съответната длъжност, правилата, процедурите, политиките и другите източници на сведения на очакваното поведение на служителите съществуват в писмен вид.;

➤ доколко трябва да е централизирана и децентрализирана- разпрелянето на пълномощия по вземането на решения в рамките на организацията, която е по-малко централизирана дотолкова, доколкото вземането на това решение е широко достояние.

Крайната ни цел бе структурите да се окажат адекватни на бързината и ефективността на създаването на електронния каталог. Така от 1 януари 2008 г. бяха преструктурирани редица звена:

➤ в Направление "Национална библиография" се създаде Сектор "Първична библиографска регистрация";

➤ в Направление "Комплектуване на фондове" се създаде Сектор "Регистрация и техническа обработка";

➤ в Направление "Каталогизация" - Сектор "Описание Базов запис" и нов отдел "Контролни файлове";

➤ за първи път бе ситуиран „Център COBISS“ със следната структура: Библиотечен сектор, Сектор „Компютърни системи и технологии“ и Координиращ сектор.

Бяха предприети и мерки за осигуряване на работни помещения за разполагане на част от каталогизационните звена; съвърно помещение; помещение за Център-координационен; помещение за Център-обучение. Процесът на организационна промяна често е съпроводен с множество проблеми. Най-честите причини за възникването им са:

➤ Надценяване силите на организацията за осъществяване на промяна (поставените цели не са постижими, организацията не разполага с необходимите материални и човешки ресурси за реализиране на промяната, екипът по промяната не разполага с необходимата компетентност и опит за управление на процеса).

➤ Предприемане на шокови промени, за които организацията не е готова.

➤ Не са взети мерки за ограничаване съпротивата от страна на хората да прилагат на практика новите правила за работа / начин на поведение.

➤ Грешно формулирана цел на промяната още в началото на процеса – въздейства се на симптом на проблема, а не на самия проблем.

➤ Не се използва структуриран подход за управление на процеса на промяна.

➤ Прикриване и манипулиране на информация.

➤ Липса на умения за ефективна комуникация и за работа в екип.

➤ Промяната е неустойчива – не са предприети утвърждаващи действия и хората скоро се връщат към стария начин на работа / поведение.

➤ Управлява се само проекта, предмет на промяната (например да се измислят новите правила за възнаграждение на служителите), без да се управлява реакциите на хората към въвежданата промяна.

Ние се сблъскахме в по-голяма и по-малка степен почти с всички тези проблеми. Затова вече през 2010 г. и началото на тази година структурата се промени още веднъж с цел да се преодолее раздробеността и подчинеността на звената и всички процеси по каталогизацията да се обединят в една структура само в рамките на направление „Каталогизация, т. е. извърши се второ реструктуриране и естествено разместване на персонала и въвеждане на системата за общи каталогизационни мерки, както следва:

➤ В Направление „Национална библиография“ се закри Сектор "Първична библиографска регистрация";

➤ В Направление "Комплектуване на фондове" се закри Сектор "Регистрация и техническа обработка";

➤ В Направление "Каталогизация“ се обедини дейността по първичния и базовия запис, в Сектор "Описание Базов запис“ се прехвърли Сектор "Регистрация и техническа обработка";

През 2010 г. структурното звено „Център COBISS“ се трансформира в Направление „Център COBISS“. Основна задача на Направление „Център COBISS“ е внедряването и поддържането на системата COBISS в България. Осъществяването ѝ предполага:

➤ планиране и координиране на дейностите по свързване на библиотеките в компютърна мрежа;

➤ осигуряване и поддържане на общ компютърен и комуникационен капацитет за осъществяването на функциите на централните служби;

➤ осигуряване на софтуера COBISS и наръчници за споделена каталогизация, за локални дейности и други услуги;

➤ управление на споделената библиографска база данни COBISS;

➤ осигуряване на професионална помощ на библиотеките при набавяне, инсталиране и поддържане на компютърно оборудване;

➤ организиране на обучение и професионално съдействие на библиотеките и на останалите потребители на софтуера и услугите на COBISS;

➤ оценка на квалификацията на библиотечния персонал за участие в споделена каталогизация;

➤ подпомагане на библиотеките при конвертиране и прехвърляне на данни от други системи;

- организиране на достъп до чуждестранни информационни служби и бази данни чрез договаряне на условията за създаване на консорциум.

Разкрити бяха няколко работни места на ръководител и зам. ръководител на центъра, двама библиотекари–експерти; програмист база данни и системен администратор.

Реализирането на проекта „Дигитална библиотека” предпостави през 2009 г. да се създаде ново Направление „Дигитална библиотека”, на основата на съществуващото звено „Фотолаборатория – Дигитален център”. Дейността му е насочена към изпълнение на следните задачи:

- Дигитализация на документи от отделните колекции и фондове на Националната библиотека, с цел тяхното опазване и предоставяне на широк достъп на потребителите в интернет.

- Подготовка на дигиталните изображения за организирането им в „Дигитална библиотека” чрез компютърна програма DocuWare - за свързване на въведената библиографска информация със заснетите изображения.

- Създаване и поддържане на дигитален архив.

- Организиране на виртуални колекции в портала на „Европейска Дигитална Библиотека” чрез конверсия на база данни от DocuWare в XML международен формат Dublin Core.

- Осъществяване на дигитални услуги за читатели.

- Художествено изработване на материали за изложби, организирани от Националната библиотека, чрез заснемане по дигитален път.

- Заснемане, обработка и подготовка за сайта на Библиотеката на изложби и други културни, обществени и научни събития, провеждани в нея.

- Организация на работата на експертни групи в Националната библиотека за усъвършенстване на критериите за селекция при дигитализацията и за определяне на приоритетите в дигитализацията на колекциите.

- Организация и контрол по изработването на системата от стандарти за описание на колекциите и документите в тях, за усъвършенстване на информационната структура на дигитализираните обекти.

- Участие в национални и международни проекти за дигитализация.

Основните дейности в дигитализационните процеси- библиотечни, фотографски и свързаните с информационните технологии да бъдат представени в две звена: Звено „Библиотечни и информационни стандарти” и Звено „Дигитализация. Фотографска дейност”.

Какво постигнахме:

- трансформационни промени, насочени към вътрешните части на нашата организацията;
- изграждането на нови екипни структури и съпричастност към новото;
- фокусиране върху подобренията и рационализациите на процесите.

Заклучение

Промяната е била, е и ще бъде част от съществуването на всяка жива организация. Скоростта, с която се променя външната среда става все по-голяма, конкуренцията все по-интензивна. Ние нямаме друг избор освен да се променяме в най-подходящата посока, ефективно, с най-малки разходи, за най-кратко време, с най-малко усилия.

Убедени сме, че при промените не трябва да се губи преди всичко здравия разум и да се спазват принципите формулирани още от Анри Файол: авторитет и отговорност, дисциплина, корпоративен дух, инициативност и единство на трудовия колектив, справедливо възнаграждение на труда, подчиняване на личния интерес на груповия, единство на разпорежданията. Трябва да имате и стратегия за човешките ресурси, която да гарантира, че се движите в една посока.

Трябва да кажем, че мисията реализиране на успешна промяна е възможна. Необходими са само компетентност, целенасоченост и постоянство.

Ти гониш!

Ваня Илиева, Гергана Мартинова

Днес библиотеките непрекъснато търсят нови форми и начини да се доближат до желанията и потребностите на съвременния читател. Публикацията цели да покаже пътя, по който библиотеката на Нов български университет (НБУ) отвори широко виртуални врати за своите настоящи и бъдещи читатели.

Освен библиографски данни...

Актуалността на поставената тема на XXI-та национална годишна конференция на асоциацията се утвърди както от броя участници, така и от темите на докладите. Прави впечатление, че специалистите в библиотечно-информационната сфера, не са безучастни към случващото се в непрекъснато променящата се среда. Видоизменяме своите библиотечни пространства, типа на колекциите и услугите, изследваме желания и интереси, допитваме се и се учим, преминаваме от библиотеки – сгради към библиотеки без стени и всичко това е, за да общуваме на езика на нашите потребители, за да сме добри и пълноценни помощници в търсенето и предлагането на информация. Ще ви покажем кои от възможностите на нашия електронен каталог ги привличат и по какъв начин използваме уеб публикуването, за да спечелим нови и да запазим настоящите наши читатели.

В университетска библиотека естествено студентите имат най-висок дял от всички потребители. Библиографските данни сами по себе си са недостатъчни за младото поколение, живеещо със социалните мрежи. В повечето случаи те търсят допълнителна информация чрез популярните търсещи машини в интернет. Често губят много време в мрежата, за да открият наистина полезна и необходима информация. Политика на нашата библиотека е да се въвежда винаги URL (*Uniform Resource Locator*) в библиографския запис, разбира се, при наличие на такъв. Полето, свързано с тези данни във формат MARC 21 е 856. Обикновено се дава връзка към съдържание, сайт на издателство или друга институция, носеща отговорност за публикуването на документа, също така на пълен текст (частичен или цял). На определен интервал от време администраторът на библиотечната система проверява валидността на URL. В библиотечния софтуер EOS web, който използваме, тази функция се нарича “URL checker”.

Друга полезна функция, даваща възможност за обогатяване на електронното съдържание, е връзката между модула на системата за електронен каталог Web OPAC и платформата Google книги. Тя се осъществява посредством въведения международен стандартен номер на документа (ISBN, ISSN и др.) в поле 020 на нашите записи. В

резултат, ползващите електронния каталог, виждат след проведено търсене и извеждане на списък с резултати, изображение на корица на книга. Тя е вход към платформата Google книги. Там се осигурява достъп до съдържание, части или цял текст, понякога са посочени връзки към издателство, интернет книжарници и други библиотеки, притежаващи документа. Все още е твърде малък дялът на български издания в Google книги. Освен това невинаги можем да намерим информация в интернет за оригинални или преводни документи на български език.

Ето защо в началото на 2010 г. библиотеката на НБУ създаде дигитална колекция “Най-четени книги”, а от 2011 г. “Материали към курсове”. Преследваната цел е да улесним нашите потребители при четенето на често използвани документи на български език. Процесът по изграждане и поддържане на тези дигитални колекции е свързан с непрекъснато проучване на читателските интереси и работа с преподаватели. Всеки понеделник се изготвя справка за ползваемостта на книгите през предходна седмица. Библиотекарите от отдел “Комплектуване и каталогизация” проверяват възможностите за увеличаване екземплярността чрез покупка, а когато това не е възможно, изданието се дигитализира (сканира се и се разпознава, запазва се в PDF формат и се съхранява на специално подготвена за целта машина). Достъпът до всички дигитални копия в тези колекции е ограничен в локалната мрежа на библиотеката, за да се спази авторското право. Файловете са защитени. Те не могат да бъдат сваляни, копирани и разпространявани по мрежата.

Можем условно да разделим на две генерираното съдържание от библиотеката - свободно и ограничено. Към ограниченото принадлежат дигиталните колекции, за които стана въпрос по-горе, а към свободното - страници от магистърски и бакалавърски тези (в голяма част от случаите увод, съдържание, заключение), а от началото на 2010 г. съдържанията на новопостъпилите книги на български език. Читателите могат не само да ги прелистват, когато попадат на тях, но и да провеждат търсене. Поетапно ще бъдат добавяни книгите, придобити преди 2010 г.

Благодарение на стремежа на разработчиците на системата, тя да е в синхрон с развитието на технологиите, да е актуална на налагащите се в интернет пространството тенденции, е създадена възможност потребителите сами да допринасят за полезността на информацията в електронния каталог. Това се случва чрез функцията за оценяване и коментиране на заглавия. Преди тези потребителски коментари да станат видими за всички наши читатели, библиотекарите се запознават с тях и решават, според предварително уточнени критерии, кои да станат публично достояние. Премахват се такива с нецензурни думи и/или фрази и използване на латински символи вместо кирилска азбука. По този начин потребителите си препоръчват заглавия един на друг и са в помощ

при докомплектуване на библиотечните фондове. Така развиваме своите колекции, с оглед на техните нужди. Системата позволява генериране на отчети по различни критерии с потребителски коментари и оценки.

Към добавянето на читателско съдържание в каталога се отнася и възможността за споделяне на библиографска информация в над 400 социални мрежи, уеб платформи за публикации и електронна поща. След избор на резултат от търсене в електронния каталог и отваряне на пълния му библиографски запис, всеки може да сподели данните в една или повече социални мрежи чрез функцията “Share”. Освен това е позволено персонализиране на предпочитани мрежи чрез меню “Settings”. Единствено условие е читателят да има свой профил в тях. Споделеният библиографски запис може да бъде придружен от коментар и изображение. Изказваме благодарност за всяко споделено и коментирано заглавие, защото то е обратна връзка към нашия електронен каталог.

Нашите читатели могат да ползват всички гореописани функции на електронния каталог, да управляват профила си⁴⁹ в него и да използват електронните ресурси, които библиотеката предлага, директно от iPhone или смартфон. Необходими са единствено безжична интернет връзка и браузър, от който да се достъпват - без настройки и ограничения.

В опит да ги стигнем...

Екипът на библиотеката създаде нов модел на реклама⁵⁰ в своята практика, който започна да функционира от януари тази година. Ако допреди това генерираната информация се разпространява самостоятелно и за всяко съобщение се взема решение в момента на неговото възникване, къде и кога да бъде публикувано, то сега се планира. Рекламната дейност е организирана.⁵¹ Изяснена е стратегията, целите и задачите, разработена е програма. Ясното и точно формулиране на тези понятия в нашата библиотечна практика са решаващи за резултатите, които искаме да постигнем. Определена е последователността, интензивността и периодичността на отделните рекламни прояви. В началото на всяка работна седмица, в понеделник, се провежда работна среща, в която участват директорът, началниците на отдели и библиотекар, отговарящ за рекламата. Участниците се подготвят с предложения, в зависимост от библиотечния сегмент, за който отговарят. Идеите биват

⁴⁹ Подробни данни на читателския запис, достъпен чрез каталога, както и функциите за самообслужване – презаписване, запазване на документи и моите списания, са описани в брой 6 от 2010 г. на списание “Библиотека”.

⁵⁰ В Европа често се цитира определението, възприето от Европейската асоциация на рекламните асоциации, според което: “Рекламата е всяка платена форма на контролируемо въздействие, осъществявано чрез средствата за масова комуникация по представяне и налагане на стоки и услуги в интерес на явен източник”. Доганов, Димитър Иванов. Рекламата каквато е. 3. изд. Варна, 1995.

⁵¹ Кръстев, Светозар. Рекламата. 2. изд. София, 2000.

дискутирани и нерядко в тези разговори се заражда ново съдържание. Съставя се седмичен рекламен план, в който са разяснени рекламните средства, времето, броя и местата на публикуване. Цел на нашата реклама може да бъде популяризиране на нов ресурс, утвърждаване на традиционни услуги или привличане на интереса на академичното общество.

Изборът на канали за разпространение е много богат. Водещите медии, разбира се, са все така важни, но ние залагаме на уеб базираната комуникация – сайт, блог, фейсбук, електронна поща. Голяма част от информацията, публикувана на нашия сайт, който става част от електронното пространство през май 1999 г.⁵², е традиционна за повечето университетски библиотеки. Сега в него е посочена информация за: колекциите и тяхното местоположение, видовете услуги, правилата за ползване, управленската структура, обслужващите бюра, изложбите, работното време и често задавани въпроси. Той служи като вход за електронния каталог, научния архив (НЕА на НБУ), е-ресурсите (постоянни и временни) и нашите изданията. Страниците са добре структурирани, за да може лесно да се ориентира читателят. За да увеличим ползваемостта на ресурсите и услугите, които предлагаме, библиотечният сайт бе реструктуриран. На начална страница са публикувани информационни материали за търсене в каталога и презаписване на зает документ. Електронните ресурси са организирани освен в азбучен ред и по научни области. На заглавната страница се акцентира на новите прояви и базите данни с временен достъп.

Информация за новите е-ресурси, временните е-ресурси, нови услуги, изложби, новини, събития, нови броеве на изданията на библиотеката се публикува освен на нашия сайт и в социалните мрежи, в които поддържаме свое място. Идеята е да направим читателите съпричастни към случващото се в библиотеката. От пасивни наблюдатели да ги превърнем, в хора, които доизграждат и доразвиват направеното от нас. Това бе причината за създаването на “Блогът на библиотеката на НБУ”, който функционира от началото на 2008 г. и в момента посещенията са 61 118 (18.06.2011 г.). Не можем да останем безучастни и да не се възползваме от възхода на фейсбук и твитър. В книгата “Успешен онлайн маркетинг с 65 примера от практиката”⁵³ са публикувани данни от август 2010 г. на Ейч Ти Ти Пул България⁵⁴ “... брой потребители на фейсбук в България: 1 551 240, от тях мъже - 706 540 и жени – 822 460... проникване като процент от онлайн населението – 58,6%.” Това е основателна причина за стартирането на нашата страница в тази социална мрежа в края на миналата година. Нито за миг обаче не забравяме, че пуснатата

⁵² Радостина Тодорова и др. Библиотечният уебсайт – начин на употреба. // Библиосфера, 2001, № 1.

⁵³ Жюстин Томс и др. Успешен онлайн маркетинг с 65 примера от практиката. София, 2010.

⁵⁴ Водеща компания в Централна и Източна Европа, осигуряваща интерактивни решения в сферата на Интернет маркетинга;

информация тук, ще бъде видяна единствено от нашите “приятели”. Освен да приобщим съмишленици, трябва да помислим върху това, как те да останат наши такива.

Какво е новото при нас в блогването и постването? Всяка седмица избираме книга, списание и е-ресурс в една тематична област, която е обвързана с департаментите в университета. И за да не сме голословни ще ви представим реален план на седмицата: 16.05.2011 - 22.05.2011. Темата е право.

Дата	Информация	Сайт	Блог	Фейсбук	@	Друго
16.05.2011	Изложба: 17 май - световен ден на телекомуникациите	*	*	*		*
17.05.2011	Списание „Правна мисъл“		*	*		
18.05.2011	Представяне на новата книга на проф. Добри Димитров		*	*		
19.05.2011	Неучебни и неработни дни		*	*		
19.05.2011	27 май – Ден на отворени врати	*	*	*	*	*
20.05.2011	Ново правно списание в Emerald		*	*		

Табл. 1

Към информация за библиотечни новини и събития през тази седмица се отнасят: изложба за 17 май – световен ден на телекомуникациите, неучебни и неработни дни, 27 май – ден на отворените врати, а към тематично подобрите известия – списание “Правна мисъл”, новата книга на проф. Добри Димитров и ново правно периодично издание в база данни “Emerald”.

Пример с информация за изложба: Материалите за световния ден на телекомуникациите са публикувани на титулната страница на сайта. В момента те вече са архивирани в меню “Изложби”. За всяка изложба се подготвя плакат и библиография на включените материали. Всеки специализиран библиотекар сам решава какви допълнителни елементи да включи. От таблица 1 става ясно, че това съобщение е пуснато и в блога (плакатът служи като линк към информацията на сайта) и във фейсбук, отново с препратка. Информация за нашите изложби се излъчва и на мониторите в корпусите на университета.

Към новия модел на реклама в нашата практика се отнася изпращането на информация за нови и временни електронни ресурси по електронната поща. На този етап разпространението е до всички наши активни потребители. Планираме с началото на новата учебна година 2011/2012 то да бъде тематично. Например, ресурси от областта на модата, да бъдат адресирани само до студенти и преподаватели от програми, свързани с изящни изкуства и дизайн.

Библиотеката на НБУ е издател. Почти от началото на своето създаване през 1995 г. се поддържа бюлетин. От тогава до сега неговото заглавие и дизайн се променят многократно. Носи имена като “Нови книги” и “Нови заглавия”. В момента се нарича “Библиотека” и предимно разкрива новопостъпилите заглавия. Разпространява се на хартиен носител и в електронен вариант в .pdf файл. В дигиталния вид посочената връзка след всяко библиографско описание е активна и отваря запис на съответния документ в електронния каталог. Публикуват се редица статистически данни за предходния месец: най-четени периодични издания, дни с най-висока посещаемост на бюро “Заемна служба”, в читалня “Проф. Иванка Апостолова, д.н.” и компютърните центрове, дни с най-много заети документи, електронни ресурси с най-висок рейтинг, използвани от дома, най-посещавани заглавия в дигиталната колекция на акад. Вера Мутафчиева. Вписват се и броят на посещенията в блога. За месец май тази година те са 2 288. Научният електронен архив (НЕА на НБУ) също е представен в цифри. Посещенията в него за месец май са 1 776 от 46 страни в света. Важно е да се отбележи, че в бюлетина може да намери информация за новопостъпилите документи от предходния месец. На страниците на изданието екипът на библиотеката благодари на своите дарители.

Друго наше издание е пътеводителят (книжен и електронен вариант). Той се произвежда всяка година и се подарява на всеки един новозаписан. Структуриран е така, че да може всеки сам да се ориентира в сградата на библиотеката, да придобие обща представа за колекциите, които притежаваме, да научи какви електронни ресурси и услуги предлагаме. Посочена е основна информация за електронния каталог – видове търсене, функции, пояснения за достъпа до документите, видовете сигнатури. Публикувано е изображение на библиографски запис, като е обяснено всяко поле. Изключително важно е за нас читателят да научи накратко за всичко, което може да използва още с първото влизане.

Електронното списание на библиотеката “Библиосфера” навърши 10 години. Във всеки брой се публикува наша добра практика или нововъведение. Опитваме се да предложим статии, които смятаме, че ще бъдат полезни в библиотечната практика. От месец май 2005 г. изданието е достъпно чрез база данни Directory of Open Access Journal (DOAJ) и Elektronische Zeitschriftenbibliothek. От началото на тази година е част и от Library, Information Science & Technology Abstracts™ with Full Text на EBSCOhost.

За да разберем какви нови потребности имат нашите читатели са поставени кутии на “желанията” на всяко обслужващо бюро. Всяка седмица те се преглеждат и анализират. Така нашата практика се обогати с редица нововъведения. С възторг бе посрещната възможността за употребата на кафе в читалня. Разбира се, бе поставено едно малко условие, напитката да бъде внесена в чаша с капак.

Да се върнем към заглавието на презентацията “Ти гониш”. Защо “Ти гониш”? Според нас библиотеката е тази, която трябва непрекъснато да изучава, анализира и въвежда в своята практика “желанията” на своите читатели. В противен случай тя е обречена на ненужно съществуване.

Нови структурни и управленски модели на библиотеките в информационното общество

Персида Рафаилова

„Библиотеките са най-важното нещо в културата. Може да няма университети, институти, научни учреждения, но ако има библиотеки, ... ако те се оглавяват не от случайни хора, а от професионалисти – културата никога няма да загине в тази страна.”

Акад. Дмитрий Сергеевич Лихачов

Информационното общество (ИО) е нова социално-икономическа организация на обществото, характеризираща се с висока степен на развитие на информационните и телекомуникационните инфраструктури, осигуряващи огромни възможности за използване на интелектуалните ресурси, с което се гарантира устойчивото развитие на цивилизацията. Това налага не само изменение на цялата икономическа система, но и създаване на принципно нови социални мотивации и технологични възможности при практическо използване на иновациите и знанията за повишаване на производителността на труда и подобряване на качеството на живот.

Глобализацията на икономиката и технологичната революция не само промениха ежедневието, но и видоизмениха икономическата среда, която стана виртуална, позволяваща експоненциален ръст на продукти и услуги, предлагани на все по-ниска цена, генерираща конкурентна динамика за намаляване на разходите и повишаване на ефективността, задължаваща всички участници да отговорят на изискването за постоянни нововъведения при силна ротация (остаряване) на услугите, които са с все по-къси цикли на развитие. В условията на противоречива, разнородна и динамично променяща се информационна среда възможност за развитие има единствено творчески мислещата личност, способна да взема самостоятелни решения.

Изграждането на информационното общество изисква от библиотеките да станат активни партньори на образователните институции, като осигурят обучение и професионално ръководство при използването на глобалните ресурси. В стратегията за развитие на ИО в България на библиотеките се разчита да осигурят лесно и бързо необходимите библиотечно-информационни ресурси, не само за образователни и научноизследователски цели, но и за индивидуалните потребности на гражданите. А за да отговорят на тези потребности, българските библиотеки трябва да създадат нови

структурни и управленски модели, които да модернизират библиотечната система и осигурят все по-широко отворен достъп до нея, а чрез нея и до информацията и знанието.

„В обществото на знанието принципите на равенство и справедливост в достъпа до основните продукти и услуги са разширени в областта на знанието и културата, които зависят все повече от ефективното разпределяне на възможностите”⁵⁵. Освен това, информационното общество се характеризира с подкрепа на съвместното творчество и усилия по отношение на културната иновация и продукция, насочени към разширяване на обществената собственост върху знанието и културата, за да станат те достъпни за всеки.

Всяка организация, каквато е и библиотеката, се създава, за да сътвори богатство, в случая – да открие, събере и предостави информация. Информацията е не само стока, но и общо благо, затова трябва да се разпространява без ограничения, а най-естественото място, където може да се осъществи това, е библиотеката.

За да постигне своето призвание и в отговор на новите изисквания, съвременната библиотека трябва да бъде изследвана и променяна, като се следят четири основни показателя. Първият изследва *базовата информация за нея*. Това са данни за големината на фонда и неговото използване; анализ на читателите и нивото на задоволяване на техните потребности; материалната база; организацията на работата и др. Вторият показател търси *нейната продуктивност*, която може да се открие чрез сравнение с най-добрите. Третият показател посочва основните й *отличителни качества*, най-важното от които е способността й да създава иновативни продукти, ценени от потребителя. Четвъртият показател следи *разпределението на ресурсите* – финансови, човешки и др. Анализиранията информация показва правилен ли е избраният тактически подход, но, за да се развива библиотеката, се налага да се наблюдават и промените в обкръжаващата я среда, така че да се създаде успешна стратегия за превръщането на библиотеката в необходима институция в обществото на знанието.

Всичко това води до извода, че „най-дълбоките промени, които трябва да се направят, са в умовете на ръководителите”⁵⁶, които трябва да заменят сигурността с риск, защитата с конкуренция, инерцията с конкурентоспособност, за да отговорят на новите потребности на информационното общество.

Библиотеките, и по специално тези, обслужващи висшето образование, зависят „от социално-икономическото състояние на страната на даден етап, степента и политиката по отношение развитието на висшето образование, науката и учебната дейност във ВУ и нивото на тяхното финансиране”, но също така техните успехи или кризи се определят от

⁵⁵ Gurstein, M. Community Informatics and Community Innovation. Building National Innovation Capability from the Ground Up. School of Management, New Jersey Institute of Technology, Newark NJ, 2003

⁵⁶ Tripier, B. La nueva economia, 2006, <http://www.gestiopolis.com/canales/economia/articulos/48/ne.htm>

„кадровото състояние и квалификацията на библиотечните кадри”⁵⁷, работещи в тях. Високите изисквания, породени от стратегическата роля на библиотеките в развитието на концепцията за продължаващото обучение, задължава техните ръководители да търсят гъвкави управленски модели и да експериментират с нова организация на работа, която да мотивира библиотечните експерти за непрекъснато повишаване на компетенциите.

Европейският модел за организационно съвършенство – EFQM – обобщава основните критерии за постигане на добри управленски практики. Прилагането му в мениджмънта на българските библиотеки би довело до по-интензивното им развитие и усъвършенстване в динамичните условия на информационното общество.

Материалът е опит за анализ на управленския модел, прилаган в практиката на Университетската библиотека на Университета по архитектура, строителство и геодезия (УАСГ) като наследник на втората по големина университетска библиотека в България (по статистически данни от труда на А. Димчев „Фондовете на библиотеките на университетите и висшите училища в периода 1888-1987 г.”, в който е отбелязано, че през изследвания период „с традиционно висок прираст са УБ и библиотеката на ВТИ – София.”)⁵⁸.

За съжаление, в този материал, наистина много ценен за разкриване на стойността на колекциите на университетските библиотеки като информационен потенциал при обслужването на учебния и научния процес, има една неточност. Библиотеката на ВТИ никога не е имала федерална структура и работещите във филиалите колеги никога не са имали самостоятелност както по отношение на формирането на колекциите и тяхното библиографско разкриване в системата от каталози и картотеки, което се извършваше в централната библиотека, така и по отношение на обслужването, което беше единно и с него бяха ангажирани всички библиотекари работещи в библиотеката, независимо от териториалното позициониране. Инженерните специалисти имаха възможността да ползват натрупаните през годините „ядрени” колекции по всички застъпени научни направления, където на тях им е по-удобно, без ограничение по място и специалност.

В Централната библиотека бе концентриран екип от професионалисти, които първи и единствени до сега от библиотеките в България, създадоха електронен каталог, достъпен в интернет на всички притежавани от библиотеката колекции от основаването на библиотеката през 1942 г. до днес (над 600 000 тома по статистически данни, поместени в изследването на А. Димчев). Всичко това бе постигнато със собствени средства и усилия и бе завършено през далечната 1995 г., когато другите библиотеки започваха създаването на

⁵⁷ Димчев, А. Фондовете на библиотеките на университетите и висшите училища в периода 1888 – 1987 г. С., Унив. изд., 2010. с. 15

⁵⁸ Пак там с. 30

своите електронни каталози.

Истинската библиотечна биография на университетските библиотеки на Техническия университет – София; Химико-технологичния и металургичен университет – София; Минно геоложки университет ”Св. Иван Рилски” – София започва с обособяването им като самостоятелни звена след 2000 г. като за краткото време на самостоятелното им развитие, едва 10 години, те постигнаха забележителни успехи.

След обособяването си Университетската библиотека на УАСГ наследи структурата на разделената Централна библиотека при Висшите технически институти (ЦБ при ВТИ), но броят на библиотекарите намаля четири пъти и организацията на работа трябваше се промени. Въпреки силно редуцирания състав, желанието на колегите бе да се запази вече постигнатото ниво на професионализъм и да не се спират дейности, утвърдени през годините и търсени от читателите като книгообменните контакти, международното книгозаемане и др. Трябваше да се намери сполучлив управленски модел, който да отговаря най-адекватно на променените условия и повишените изисквания на информационното общество. След известни лутания и експерименти да се търсят, развиват и подлагат на проверка различни форми на организация на работа, която да съответства на задачата студенти и преподаватели да се чувстват комфортно, се прие основен принцип – взаимозаменяемост. Този принцип не може да бъде продуктивен без съчетаването му с непрекъснато обучение, висок професионализъм и прецизна специализация на всеки библиотекар.

На базата на натрупания опит, беше решено да се обединят дейностите като усилията се насочат в три основни направления:

1. Качествено филтриране на информационния поток с оглед текущите интереси на университетската общност.
2. Функционална организация и максимална дълбочина на разкриване на библиотечния фонд с цел практическото му използване.
3. Овладяване и управление на влиянието на технологичните и структурните промени върху човешките ресурси, с цел постигане на максимални резултати при редуциран персонал.

Накратко ще представя извършеното по всяко едно направление и ще анализирам резултатите, които бяха постигнати благодарение на приетия управленски модел.

Качествено филтриране на информационния поток, с оглед текущите интереси на университетската общност

Процесът на комплектуване стана публично огласяван и редовно обсъждан с референти, работещи в отделните факултети, които, съвместно с библиотечните експерти,

отговарящи за комплектуването, анализират запитванията, мненията и отказите на читателите и изследват книгозаеманията, на базата на което ежесмесечно финансово се осигурява количеството закупени библиотечни единици. Периодично се правят целенасочени изследвания на сбирката от учебници, като последното проведено през октомври 2010 г. показва 75% задоволяване на студентските търсения.

При абонамента на периодиката се наложи принципът на строго профилирана, ежесгодно актуализирана сбирка от „ядрени“ заглавия, издавани на книжен носител. Като критерии при подбора служат: ползването им през предходната година (от гледна точка на библиотеката) и заверка от декана на съответния факултет (от гледна точка на преподавателите). Същесременно, постепенно завишаващият се процент на списания в електронен вариант изисква да се търсят различни възможности за споделено ползване и коопериране. Това определи и активното ни участие в програмите на Българския информационен консорциум, на който станахме съоснователи.

Привличането на референти и ръководители на факултети, както и пълната автоматизация на всички процеси в библиотеката през 2002 г., позволи, с комплектуване и каталогизация на книги и периодика, да бъдат заети основно само двама души и осигури финансова стабилност на процесите. Икономическата криза от 2008 г. принуди много от университетските библиотеки да спрат абонаментите си, докато ние запазиме постоянно число от 89 заглавия (59 западни, 9 руски, 24 български).

Функционална организация и максимална дълбочина на разкриване на библиотечния фонд с цел практическото му използване

След разделянето на фонда между филиалните библиотеки се наложи да се извърши неговото реструктуриране и повторното му подреждане по ползваемост. Фондът бе разделен на две части, като старите, ценни и редки издания се подредиха в депозиториум, а новите библиотечни единици бяха аранжирани форматно-тематично в зала на свободен достъп. В заемната учебниците също бяха предоставени на свободен достъп. Така основна задача на библиотекарите, които се грижат за обслужването, стана консултирането на читателите при техния избор и разясняване на начина на структуриране на фонда. Архитектурното решение и големината на залата за свободен достъп позволиха да се постигне компактност при обслужването, защото информационното бюро, справочно-библиографската служба, центърът за копирни услуги, компютърната зала и читалнята са обособени и същесременно обединени около един център. Целта е потребителите да имат възможност на едно място да получат всички услуги, които

библиотеката може да им предложи, а самото обслужване да бъде по силите на силно редуцирания състав на библиотеката. Така само четирима високо квалифицирани библиотекари успяват да обслужат потока от читатели.⁵⁹

Фондът бе прочистен от непрофилна за университета литература, което създаде благоприятна среда за консервация на старите документи и възможност за концентриране на усилията върху приоритетните фондове. Отчислението се превърна в рутинна операция и благодарение на ежегодното прочистване на неизползваните документи успяхме да създадем хранилище с добре организирано пространство. Това от своя страна ни позволи да извършим две инвентаризации - през 2005/2006 г. и 2010/2011 г., съгласно изискванията на Закона за счетоводството, които без да нарушават ритъма на обслужване на читателите или да се затваря библиотеката, както и благодарение на добрата екипна организация, приключиха в рамките на определения срок.

За разкриване на ценните библиотечни колекции, на най-старата функционираща техническа библиотека в България, експертна група от библиотечни специалисти, подпомогнати от външен експерт, разработиха и осъществиха проект *“Библиотечните колекции на УАСГ – част от културно-историческото наследство на България”*, който имаше за цел да популяризира тематично забравени части от фонда под формата библиотечни изложби, организирани по значими за университета поводи – връчване на дипломи на абсолвенти, годишнини и юбилеи.⁶⁰ Изложбите бяха посрещнати с интерес не само от преподавателите и студентите, а и от представители на различни поколения от архитектурната и инженерната гилдия в България. По време на презентирането им се проведеха дискусии по конкретните теми и проблеми, предизвикани от специфични заглавия и уникални екземпляри. Мненията на читателите специално бяха проучени с оглед на бъдещото изграждане на дигитална библиотека на УАСГ, чието ядро ще съдържа книгите, най-силно повлияли на развитието на инженерното образование у нас. Развитието на подобни проекти ще спомогне за изграждане на общоевропейското културно пространство, част от което е и Университетската библиотека на УАСГ⁶¹.

Утвърждаването на университетската библиотека като библиотечно-информационен център с нов модерен имидж се стремим да постигнем, като развиваме дейността си в следните направления:

⁵⁹ Рафаилова, П. Превърни файето в библиотека: Новото лице на библиотеката на УАСГ // Годишник на Български информационен консорциум 2007, С., БИК, 2008 с. 128-133

⁶⁰ Рафаилова, П. Представянето на библиотечните фондове пред публика – част от маркетинговата и PR дейност на библиотеката // Библиотечен мениджмънт – научни и практически аспекти : II научна конференция с международно участие, 26-27 ноември, 2009 г. Шумен, 2010, с. 253-257

⁶¹ Rafailova, P., N. Poppetrov. Challenges Facing a University Library // Information – Documentation Management and Cooperation among the Balcan Countries, 5-7 June 2008 Edirne, Turkey, p. 350-352

- изграждане на собствена база данни на ниво анотация на статия с възможност за получаване на пълния текст при поискване;⁶²
- закупуване на роботизирана сканираща система и софтуер за цифровизация на най-търсения библиотечен фонд по проект на оперативна програма „Регионално развитие”;⁶³
- привличане на потребителски интерес у представителите на строителния бизнес, провокирането им към спонсорство и дарителство (получени четири компютърни конфигурации, парични и книжни дарения);
- активна публична комуникация и популяризиране на библиотеката пред университетското ръководство като структура, развитието на която е инвестиционно оправдано.

Информационното общество изисква университетските библиотеки да се превърнат в образователно-консултативни центрове, отговорни за изграждането на информационната грамотност на своите читатели. Екип от библиотечни експерти кандидатства с проект за създаване на методика за преподаване на информационна грамотност за студенти по архитектура, строителство и геодезия към фонд ”Научни изследвания”, който бе одобрен. Разработена бе методика за провеждане на отворен курс по библиотечна грамотност, базираща се на следното:

- Създаване на курс за преподаване на информационна компетентност, който да се интегрира в учебната програма на първокурсниците от всички специалности.
- Изграждане на курс за водене на упражнения по информационна грамотност в Университетската библиотека на УАСГ за горните курсове на модулен принцип.

В резултат се създаде универсално приложима методика за преподаване на информационна грамотност за строителните специалности.⁶⁴

Овластяване и управление на влиянието на технологичните и структурните промени върху човешкия ресурс, с цел постигане на максимални резултати при ограничен щат

Автоматизирането на технологичните процеси доведе до размиване на строгите граници между отделите. Наложиха се сливане на отделите „Комплектуване” и „Обработка” в направление „Книги”, създаде се комплексен отдел „Периодика”, обединиха се „Справочно-библиографски отдел” с „Бюро за научна информация”, а след разкриването

⁶² Рафаилова, П. Съвременни технологии за информационно обслужване в Университетската библиотека на УАСГ // Годишник на Български информационен консорциум 2008, С., БИК, 2009, с. 39-42

⁶³ Rusinova, E., P. Rafailova. Library 2.0 – A case of Bulgaria // Electronic library: International Scientific Conference, 25-28 sept. 2008 Belgrade, 2008, p. 715-719

⁶⁴ Рафаилова, П. Курсът по информационна компетентност – част от приложението на европейските стандарти във висшето образование // Годишник на УАСГ, том. XLIII, 2008-2009 г.

на фонда на свободен достъп се създаде обединен отдел "Обслужване". Днес библиотеката разполага с десет библиотечни специалисти, разпределени по следния начин: двама комплектуват и каталогизират постъпленията, разделени в две направления - книги и периодика; трима извършват регистрация и обслужване на читателите в читалните и заемната, като още един се грижи за депозиториума; други трима, разпределени по тематиката на специалностите на университета – архитектура, строителство и геодезия – извършват тематичните справки и се грижат за формирането на информационна компетентност у студенти и преподаватели. Така сме постигнали оптималния баланс между функционалност и кадрово осигуряване.

За постигането на по-амбициозните ни цели, тази структура, макар много функционална, се оказа недостатъчна - трябваше да се увеличи три пъти броят на колегите, за да се постигне замисленото. Тогава решихме да създадем мобилни групи, които да се сформират при възникнало натоварване в определено звено (например: записване на новия випуск студенти през септември и октомври; размяна на учебниците за първи и втори семестър през февруари и март и др.). Сформират се два взаимозаменяеми екипа от по 3-4 човека. Апробирани са няколко варианта за смяна сутрин/следобед или четен/нечетен ден, но за колегите най-удобен се оказва седмичният вариант. Групите се състоят от: специалист от отдел „Обслужване“, който е ръководител на екипа и носи отговорността за целия цикъл; специалист от отдел „Обработка“, който го дублира, и при възникнал проблем със сигнатура или инвентарен номер на учебник, го отстранява веднага; колега от информационния отдел, чиято задача е да консултира студентите при избора им на най-релевантен материал и четвърти библиотекар, който се грижи за организацията, извършва проверки относно легитимността на читателите, отстранява технически грешки и, най-важното, създава психологически комфорт за всички останали участници в процеса.⁶⁵

След многократно изпробване на този вариант на работа, екипите се сработиха, изгладиха противоречията помежду си и сега с удоволствие работят заедно, чувствайки се като един обединен отдел и с удоволствие се съревновават помежду си за одобрението на студентите, за броя на обслужените за единица време или смяна. Тази организация на работа, въпреки първоначалната съпротива на колегите с по-дълъг библиотечен стаж, се наложи като стил при възникване на други извънредни задачи /например: инвентаризация на целия фонд, където водещ е колега от отдел „Обработка“; провеждане на курсове по информационна грамотност, където водещи са информационните специалисти; рекламна кампания за представяне на нов продукт, където главен координатор е ПР специалистът и др./.

⁶⁵ Рафаилова, П. „Lean management“ в библиотеката // Библиотеките и кризата: преодоляхме ли я и станахме ли по-силни?: Семинар „Добри библиотечни практики“ 28-29 април 2011, Плевен

Дълбоко убедени, че постигнатото от една библиотека може да бъде постигнато от всяка друга, ние заложихме оценката за нашата ефективност да бъде приемана едва след изследване и сравняване на резултатите ни с най-високите постижения в нашия бранш (т.нар. "benchmarking")⁶⁶. Целта е нашата библиотека да бъде конкурентна в глобален план. В тази връзка бе и посещението на г-н Gerard Moureau - библиотекар от Университетската библиотека на Ecole Nationale Supérieure d'Architecture de Paris-Belleville – Франция, посетил библиотеката по програма „Еразъм”, с който съвместно извършихме сравнително изследване на организацията на дейността и методите на работа на двете библиотеки в търсене на най-точния и съвременен подход при обучението на студентите по архитектура за формиране на информационна култура.

Разбира се, най-важно за нас е сравнението с българските университетски библиотеки, предлагащи библиотечни услуги в специалностите от нашия профил. Актуална информация за това се намира на сайта на МОМН - „Рейтингова система за висшите училища в България”⁶⁷. Най-ценен при сравнението е индикаторът 2.6 „Оценка на библиотечния фонд”, който показва субективната оценка на студентите за обслужването, което получават като потребители на дадена библиотека, достъпа и удобството при ползване, качеството на предлаганите библиотечно-информационни единици. Това е решителна крачка напред в оценяването на библиотеките и техния управленски модел, защото за първи път всяка една библиотека получава външна оценка и бива позиционирана в обкръжаващата я среда без да има влияние върху критериите за оценяване. Гордеем се, че според този индикатор Университетската библиотека на УАСГ е получила най-високата оценка.

Информационното общество изисква промяна в организационната култура и описаният управленски модел, прилаган в библиотеката на УАСГ, е един възможен вариант.

⁶⁶ Дракър, П. Мениджмънт предизвикателства през 21 век. С., 2000. с. 120

⁶⁷ <http://rsvu.mon.bg/RSVU/?locale=bg>

Съвременен модел на организация на библиотечно-информационното обслужване в училищната библиотека

Рени Велкова, Пролет Димитрова, Даниела Цветкова

Три са фундаменталните фактори, които определят качеството на библиотечното обслужване в училищната библиотека:

- компетентен и комуникативен библиотечен специалист;
- богати в съдържателно отношение информационни ресурси и техника за използването им;
- ангажирано училищно ръководство.

Съотнесени към училищната библиотека, те влияят върху образователното ниво и личностното развитие на цялата училищна общност, която включва ученици, преподавателски състав, административен и друг персонал. Разнородната по възрастов белег и потребителски интереси читателска аудитория, поражда необходимост от диференциран подход при предоставянето на библиотечните услуги, съчетаващи традиционни и иновационни форми. С оглед на новата образователна ситуация, на новите информационни ресурси, на новите читателски потребности и новите библиотечни модели, е необходима промяна в училищните библиотеки на всички нива, подsigуряващи успешната практика.

Училищната библиотека е уникална образователна среда на територията на училището, която не само предоставя библиотечни и информационни услуги на училищната общност, но и се превръща в пълноценен партньор за постигане на обучителните и възпитателните цели чрез надграждане на знания, формиране на умения, въздействие върху личностното развитие. Потребностите на потенциалните потребители на училищната библиотека могат да бъдат идентифицирани съобразно специфичните за тях място, функции и дейност. Относителната стабилност по отношение на ролята на членовете на училищната общност позволява значителна част от потребностите да могат да бъдат прогнозирани и да се създадат услуги, които да имат изпреварващ ефект по отношение на възникването на запитвания. Единственият пряк сътрудник в училищната библиотека е библиотекарят, който не само управлява дейностите, но и ги осъществява във взаимодействие с преподавателския екип.

Необходимо е да се промени класическото разбиране за училищната библиотека единствено като място за съхранение и предоставяне на книги и да се обърне поглед към ресурсните възможности, които предоставя в обучителен, социален и културен аспект.

Безспорна е необходимостта от задължително библиотечно осигуряване и обслужване, което да подпомага постигането на стратегическите образователни цели, но дискуссионен е въпросът за различните модели, които могат да бъдат приложени в училищата. Осъществяването на ефективен и успешен модел е свързано с редица фактори, сред които доминиращи са знанията и уменията на библиотечно-информационния сътрудник, информационните ресурси, методите и формите на работа, материалното осигуряване и т.н. Препоръчително е библиотечно-информационното обслужване да отговаря на следните условия:

- да е позиционирано на територията на училището в непосредствена близост до потенциалните потребители за ежедневна използваемост в рамките на работния ден;
- да са налице добри библиотечни колекции, универсални като съдържание и многообразни като информационни носители (книжни, електронни, онлайн документи), които да бъдат обновявани текущо и съобразно учебните програми и планове и личните интереси на ползвателите;
- да има съвременна компютърна и офис техника и достъп до интернет;
- достатъчна площ за зонирание на работни позиции;
- подходяща за учене и отдих ергономична интериорна среда.

Библиотекарят, като единствен специалист, носи отговорността за функционирането и развитието на училищната библиотека. Той трябва да притежава не само професионални умения, но и значителни личностни качества, за да превърне училищната библиотека в достоен партньор в образователния и възпитателния процес. Квалифициран в областта на библиотечно-информационните науки, придобил компютърна грамотност и езикови знания, той трябва да има педагогически подход, комуникативност, усет за създаване на екип, креативност и не на последно място възрожденски съзидателен дух. Не само да извършва всички рутинни действия, свързани с обработката на библиотечния фонд като комплектуване, каталогизиране и др., но и да умее да разкрива съдържанието на информационните ресурси чрез насочване на читателския интерес. Не само да регистрира читатели, но и да привлича нови. Не само да е участник в училищния живот, изпълнявайки характерните си дейности, но и новаторски да сътрудничи за неговото развитие чрез инициране на събития, проекти, кампании и др. Не само да менажира библиотеката, но и да я популяризира сред цялата училищна общност, привличайки доброволци сред учениците и учителите и убеждавайки ръководството, че средствата, вложени за библиотеката, са инвестиция за повишаване качеството на образованието.

Европейската фондация за училищни библиотеки чрез кампанията „Алис“ прокламира формулата „1 училище - 1 библиотека – 1 библиотекар“, наличието на училищна библиотека е предпоставка за високо ниво на просветеност на подрастващите и среда за усъвършенстване на педагогическата колегия. Приоритетно библиотеката взаимодейства с всички потребители, предоставяйки им различни услуги, свързани предимно с осигуряване и достъп до информация – конвенционален (от библиотечния фонд - на книжен или електронен носител) и чрез свободен достъп до интернет. В нея освен заемане на информационни източници се осъществяват и редица други дейности, ориентирани към преобладаващата потребителска аудитория, които имат културно-развлекателен характер. Подобни инициативи като официални чествания на национални събития, викторини, изложби, литературни състезания, представяне на презентации, театрални драматизации обикновено имат познавателно-приложен характер. Традиционната представа за училищните библиотеки се свързва предимно с тези две страни – заемане на информационни ресурси и културно-развлекателни инициативи. Необходима е промяна в работата на училищната библиотека и тя да бъде насочена към организиране на образователна и социална среда, която да насърчава към развитие на личните способности и култура чрез използването на информационни ресурси, четене, формиране на надграждащи знания, предоставяне на възможности за лична изява и усъвършенстване. Разнообразните услуги, форми и подходи могат да бъдат съобразени с общите обучителни и възпитателни задачи и индивидуалните потребности. Предоставяйки територията си за социалните контакти, училищната библиотека съдейства за създаване на приятелства, обединени от общи интереси.

Превръщането на училищната библиотека в модерен информационен и социален център, приложим към съвременната образователна ситуация, е постижимо като традиционните ѝ дейности бъдат обогатени с някои нови функции, като за осъществяването им може да бъде привлечена цялата училищна общност. Училищната общност е специфична социална среда, в която участниците могат да бъдат не само потребители, ползващи услуги, но и да участват пряко в изграждането и развитието на училищната библиотека, допринасяйки за нейната ефективност, съобразно уменията, качествата и възможностите им. Например за преподавателския екип могат да бъдат създадени анотирани библиографии и уебографии по методически обединения, а техни членове да бъдат привлечени да съдействат за изграждане на тематични информационни ресурси чрез възлагане на проекти (разбирани в смисъла на обучителна форма) на учениците - изработване на презентации, уебографии и др., които да се ползват от потребителите. А учениците могат да популяризират полезността на библиотечно-

информационните услуги и инициативи. Много актуално е доброволчеството като форма на участие и налагане на общественополезна инициатива. Библиотекарят може да създаде и ръководи подкрепящ екип от сътрудници. Активното включване в организацията на училищния живот също е важен елемент от успешния модел на училищното библиотечно обслужване, което може да бъде осъществено чрез предоставяне на територия на училищния парламент или други легитимни форми на участие на учениците в училищното ръководство; помощ в изготвянето на училищния вестник, помощ при провеждане на училищни ритуали.

Извънкласните форми са много успешна форма за изява на индивидуалните способности и в училището трябва да бъде изграден единен център, който да предоставя информация за съществуващите клубове, да популяризира дейността им, да насочва учениците, да осъществява връзка между тях, да съдейства за провеждането на клубните занимания и др. Естественото място на подобен център е училищната библиотека, която може да координира работата му. Интересна е възможността тя да изпълнява и функции на кариерен център за развитие, подпомагайки личностното развитие и професионалната ориентация на учениците. Полезни са указанията как се пишат автобиографии и мотивационно писмо, как се прави портфолио, насочване към сайтове на висши учебни заведения, за работа, образователни и др.

Много от училищните библиотеки в България осъвременяват своите дейности, за да съдействат за повишаване качеството на образованието. Към това развитие трябва да бъде приобщена цялата колегия, да бъде призована за подкрепа широката общественост и да се настоява за законодателни решения. Секцията на училищните библиотекари към Българската библиотечно-информационна асоциация инициира също така и застъпническа кампания "Да направим заедно училищните библиотеки видими", чиято амбиция е да покаже ползите от функционирането на училищните библиотеки. Издаваме и електронен бюлетин и електронно списание, които се публикуват в сайта „Електронен каталог – медиатеки в училище“, който е много добър пример за библиотечно-информационно обслужване в училищните библиотеки. Той е създаден от Бойко Караджов през 2008 г. (бивш ученик от НППТО „М. В. Ломоносов“) и представлява уеббазирано приложение, което може да се използва от всички училищни библиотекари, разполагащи с компютърна техника и интернет достъп.

Основното му предназначение е свързано със създаването на своден каталог на фондовете на училищните библиотеки и онлайндостъп до библиографските описания на заглавията. Може да се използва многостранно, както от читатели, така и от библиотекари, като предоставя различен тип услуги за потребителите и специализиран приложен

софтуер, полезен за обслужването. Разделен е на три основни секции: *Навигация*, *Акаунт* и *Библиотека*. Секцията *Навигация* е с ниво на достъп за всички, които ползват сайта и съдържа насочващи подсекции към най-важните функции - търсещата, информационната и комуникативната. Секцията *Акаунт* е предвидена за регистрация, активност и лична информация на потребителите. Секцията *Библиотека* е използвана само от библиотекарите. Едни от най-важните подсекции са Търсене в каталог, Библиотеки и Книга на потребителя, Лични съобщения.

Сайтът „Библиотеки Онлайн” е разделен на две части. Едната е обща, а другата е персонална за всяка библиотека. Каталогът е общ, а всички други документи на библиотеките са отделни. Това е, защото каталожната информация е уникална за всяко издание, а често едно издание го притежават няколко библиотеки в инвентара си. По този начин информацията се въвежда само веднъж и се ползва многократно. Удобен е за потребителите, предлагайки им основни услуги - да видят кое издание в кои библиотеки се намира, дали е изчерпано, да поддържа онлайн връзка с библиотекаря и да следи срока си на заемане. Основните предимства на информационната система „Библиотеки Онлайн” за библиотекарите са безплатният специализиран софтуер за най-важните библиотечни документи и възможността сводният каталог да бъде изграждан общо – веднъж въведено от един, библиографското описание може да бъде само добавяно към персоналната наличност на всяка библиотека.

От всичко това се вижда, че сайтът е полезно и удобно приложение и на среща, проведена на 20 март 2008 г. той беше популяризиран сред софийските библиотекарите с идея да се регистрират и използват възможностите му. Понастоящем в него са регистрирани 31 библиотеки от столицата и от страната и са въведени общо над 7500 заглавия. През месец февруари 2011 г. той отново беше подробно презентирани пред софийските училищни библиотекарите.

Налагането на социалната мрежа Фейсбук в интернет пространството ни провокира да създадем през 2010 г. профил на Секцията на училищните библиотеки към ББИА. В него се публикува актуална информация за събитията, които осъществяват колегите в своите библиотеки и за тези, в които участва секцията.

Пример за добра училищна библиотечна практика и връзката на училищната библиотека с учениците е идеята на ученици на Софийската математическа гимназия да бъде направен Фейсбук профил на библиотеката <http://www.facebook.com/home.php#!/smglibrary>, където се публикува актуална информация за различни събития на територията на училището, полезни връзки към сайтове, свързани с обучението на

учениците, информация за новите книги в библиотеката – закупени и дарени. Примерът беше последван и от библиотеката на математическата гимназия във Варна.

През хилядолетията знанието се е предавало по различни начини – от устното слово през каменните надписи, папирусите и печатните книги до електронните издания. Независимо, че информационният носител се видоизменя, потребността от знание винаги остава. Мисията на съвременния библиотекар е не просто да картотекира и опише знанието, а да се превърне в медиатор между знанието и потребителя. Училищният библиотекар трябва да осъзнае професионалната си мисия като призвание и отговорност. Идеята е първо да бъдат приобщени децата към знанието, да се развива най-доброто у тях, да се формират читателски навици и библиотечно-информационна култура, които да мотивират бъдещите им читателски потребности и активност.

Ако строим сграда на знанието - то училищната библиотека е в основата и е неделима част от учебния процес. Имаме ли стабилна основа, нашето здание ще е стабилно и ще може да се надгражда в бъдеще. Това може да се постигне, само ако училищните библиотекари, родителите, учителите и обществото като цяло подкрепят училищните библиотеки и спомагат за модернизирание на дейността им. Наложително е законодателната и изпълнителната власт да поемат отговорностите си по отношение на нормативна уредба за училищните библиотеки и статуса на училищния библиотекар в синхрон с европейското законодателство и стандарти. Просперитетът на училищните библиотеки ще съдейства за изграждането на грамотно и знаещо общество.

Проблеми, състояние и дейности на училищните библиотеки в Благоевград

Искра Шишкова

Представител съм на училищните библиотекарски в гр. Благоевград, библиотекар съм в 7-мо СОУ "Кузман Шапкарев". Дългогодишното желание - на мен и моите колеги - да превърнем училищните библиотеки в съвременни, спокойни и приятни училищни информационни центрове, за изграждане на информационна компетентност, за социални контакти и отход с любимо четиво, все още е трудно постижимо! Причините са много и разнообразни. Въпреки че ние непрекъснато ги огласяваме, държа и пред Вас да ги маркирам!

1. Липсва статут на училищната библиотека и съответно на професията училищен библиотекар.
2. Материалната база е изключително остаряла.
3. Не се осигуряват достатъчно средства за обогатяване и докомплектуване на библиотечните фондове. Всички тук сме наясно с факта, че в днешното информационно общество, сме залати от нови научни открития, нови методи, програми, проекти, електронни каталози и какво ли не, които трябва да бъдат набавени навреме и еднакво достъпни за всички читатели и ползватели.

Накратко ще представя пред Вас състоянието, дейността и проблемите, които стоят пред училищните библиотеки в гр. Благоевград. Моля, да приемете тази информация като факти, които касаят училищните библиотеки в цялата страна! От 17 училища в града само 7 разполагат с училищни библиотеки с щатен библиотекар. В останалите 10 библиотеките или са закрити, или ако ги има, ги обслужват колеги наети на половин щат или учители по за няколко часа дневно. Училищните библиотеки поддържат библиотечни фондове, които съдържат необходимата справочна, педагогическа, учебна, специализирана и художествена литература. Сериозен процент от тези фондове се състои от физически остарели библиотечни единици, които отдавна подлежат на отчисление. Това се отнася в голяма степен за задължително изучаваните многокземплярни заглавия художествена литература, учебни помагала, сборници и тестове по отделните предмети, които се използват непрекъснато от много поколения ученици и колеги.

Учениците от прогимназиален етап на обучение търсят освен учебна литература и актуална художествена, която е популярна сред тях. Например поредиците „Шът, това е тайна“, „Хари Потър“, „Хрониките на Нарния“ са скъпи издания, които комплектуваме по 2,3,4 години, а междуременно други заглавия привличат интереса им. Когато дойде ученик и попита дали имаме някоя новоиздадена книга, представляваща интерес за него, ние вдигаме рамене и съответно го губим като наш читател. Така се случва и в начален и горен курс. Друго е, когато имаш достатъчно средства, за да предложиш на читателите литература, задоволяваща разностранните им потребности и интереси и по възможност да

я има в наличност в няколко екземпляра, защото децата са нетърпеливи и искат веднага да я заемат.

В този смисъл в последните години имаше леко раздвижване. Върнахме много читатели към библиотеките си с набавянето на разнородна литература чрез спечелени проекти по програма „Българските библиотеки – съвременни центрове за четене и информираност” на Министерството на културата през 2007, 2008 г.

- 7-мо СОУ – 1246 библиотечни единици;
- 3-то ОУ – 800 библиотечни единици;
- ЕГ - ПМГ – 300 библиотечни единици;
- НХГ – 500 библиотечни единици.

За това сме задължени и благодарим на колегите от РБ ”Димитър Талев”, и по-специално на г-жа Веселина Стоицова, която ни съдействаше всеотдайно!

Освен участието ни в сесиите на този проект през 1998 г. СОУИЧЕ ”Климент Охридски” и 7-мо СОУ са печелили проекти към фондация Отворено общество „Автоматизация на библиотечно-библиографските процеси” и чрез тях са си набавили по една компютърна конфигурация и принтер. По-късно, през 1999 г. чрез общински проект за автоматизиране на училищните библиотеки в Благоевград, получават по две компютърни конфигурации и скенери. Със средства от Община Благоевград е закупена част от софтуера на фирма Софтлиб. Реализацията на проекта остава недовършена поради недоразумения от двете страни, тъй като не успяват да закупят необходимите продукти от софтуера.

В. Узунова от СОУИЧЕ ”Климент Охридски” участва в проекта „Пушкинска библиотека”, протичащ в няколко етапа, и получава за библиотеката художествена литература, справочници, речници, учебна и помощна литература и електронни издания.

През 2005 г. бяха осигурени по 500 лв. за обогатяване фонда на всяка общинска училищна библиотека от бюджета на Община Благоевград със съдействието на г-жа М. Ушева - завеждащ отдел „Хуманитарни дейности и образование” в общината и г-жа Веселина Стоицова – методист в Регионална библиотека „Димитър Талев”. Като цяло напоследък пак разчитаме на дарители и спонсори, защото кризата се отрази навсякъде. В този смисъл през годините развиваме дарителската дейност. Получаваме дарения от издателства, Регионална библиотека - Благоевград, фондации, сдружения, частни дарители. Учениците и родителите се включват активно в дарителските кампании за Коледа и по повод на Световния ден на книгата. Добра практика в училищата, които работят по проекти, е включването на средства за закупуване на литература за училищната библиотека.

С активното съдействие на г-жа Веселина Стоицова и Община Благоевград през 2006/2007 г. се включихме в обединен проект на Регионална библиотека „Димитър Талев” и Община Благоевград за електронна каталогизация на нашите фондове чрез закупуване на програмата „Автоматизирана библиотека” от фирма РС-ТМ. Преминахме през няколко

обучителни семинара досега. Част от колегите имат вече готови електронни каталози, при други – все още се качва информацията.

Материалната база в училищните библиотеки не отговаря на изискванията за модерно библиотечно оборудване и техника: разполагаме с много стари и неугледни библиотечни шкафове и рафтове, огънати под тежестта на книгите, с компютърни конфигурации - максимум до 3 броя, които са отпаднали при подновяването на компютърните кабинети, с липса на елементарна техника, която ни е необходима за работа, с малки и недостатъчни вече хранилища и т.н. В част от училищните библиотеки мебелите са твърди и неудобни, за да се работи по-дълго време в седнало положение.

Не разполагаме и с достатъчно читателски места в читалните, за да могат ученици и колеги да работят спокойно. Имаме обособени по 1-2 компютърни конфигурации за читатели, което е абсолютно недостатъчно. В този смисъл си мечтаем да се включим в проекти, които да ни позволят да обновим и материалната база и да облагородим интериорната среда на училищните библиотеки, така че и ученици, и колеги, и родители да се чувстват приятно и спокойно, когато идват при нас! Добро постижение е наличието в повечето библиотеки на непрекъснат интернет, който се поддържа със средства от училищния бюджет!

Относно натовареността на училищните библиотекари предполагам, че това, което ще споделя Ви е познато до болка. По принцип, ако ни оставят да си работим пряката работа, която никак не е малко, бихме били по-полезни за цялата училищна общност. В много от случаите сме принудени да изпълняваме задачи, които са извън нашата длъжностна характеристика. Това ни стресира, защото пряката ни работа изостава. Налага се да работим в почивните дни и по време на кратките си отпуски в домашни условия.

Най-сериозното ни натоварване в библиотечната дейност с читатели е по време на междучасията, когато в библиотеките дойдат наведнъж много ученици (често те са около 10-15 човека) и всеки от тях трябва да бъде обслужен. За времето 5-10 мин. това е невъзможно и се налага да ги връщаме за следващото междучасие, което е твърде неприятно. Там, където има копирни машини, колегите са сериозно ангажирани с размножаване на всевъзможни текстове, тестове, класни и контролни работи и това им отнема също много време и ги подлага на сериозен стрес.

В училищата, в които има деца от 1 – 7 клас, библиотекарите поемат цялата кампания по заявки, справки, избор, протоколи, доставка, раздаване и допълнителни заявки на учебниците за безвъзмездно ползване, а в края на учебната година и прибирането им и съхраняването в училище. Ангажирани сме ежемесечно от февруари до ноември с някоя от процедурите по тази кампания. Често ни ползват като квестори по време на учебните часове, за обработка на училищна документация, куриери, домакини, възпитатели, психолози и какво ли не. Всичко това се съгласяваме да го правим, защото трябва да се помага – в името на колегите, на учениците, на училището, но има моменти, когато се натоварваме прекалено и физически, и психически.

За възнагражденията каквото и да кажа, убедена съм, че няма да чуете нищо ново. Те не отговарят на това, което влагаме като труд, творчество и време. Доста често са на едно ниво, а тук-там и по-ниски от тези на непедagogическия персонал, който е със средно образование. Няма как да сме доволни от този факт, а какво остава да имаме и самочувствие на хора с хилядолетна, стойностна и модерна професия, чиято благородна мисия е да съхранява и пренася духовните съкровища и послания за настоящите и бъдещите поколения.

Въпреки това ние, училищните библиотекари, работим с любов, грижа и усърдие, защото харесваме работата си, защото обичаме децата и наистина даваме максималното от себе си в този труден процес - възпитание и обучение на подрастващите. Удовлетворението ни е голямо, когато виждаме, че все повече ученици и колеги посещават нашите библиотеки и търсят помощ и съвет за различна информация или произведения. Доволни сме, че когато обявим или организираме културно събитие в училище, все повече деца откликват с желание и успешно се изявяват.

По отношение на извънкласните прояви блогоевградските училищни библиотеки са с различна активност. По повод на Световния ден на книгата организираме дарителски кампании, Маратони по четене, конкурси за литературни произведения и рисунки на теми, изложби, срещи с местни поети и писатели, радиопредавания. Съвместно с Регионална библиотека - Благоевград честваме кръгли годишнини на български и чужди автори, водим ученици там за да се запознаят с работата на Детски отдел (впоследствие стават и техни читатели), участваме в инициативите им за Празници на книгата и изкуствата за деца през месец май. Най-висока активност проявяват 7-мо СОУ "Кузман Шапкарев", СОУИЧЕ "Климент Охридски", ЕГ "Акад. Людмил Стоянов", ПМГ "Сергей Корольов".

В СОУИЧЕ тази година е проведена среща между учениците от 11-те класове и местната поетеса Л. Вълкова, на която е представена новата ѝ стихосбирка, участие Малкото голямо четене, маратон на четенето, с учениците от 4 клас е проведено четене на лично творчество в училищната библиотека, а с първокласниците - инициативи под мотото „Всички букви зная, мога да чета”. В дарителската кампания са дарени над 200 нови и добре запазени книги с детска художествена и енциклопедична литература.

7-мо СОУ "Кузман Шапкарев" включи в програмата си за Дните на книгата: Маратон на четенето за учениците от 2, 3 и 4 клас с излъчване на победители, състезание между победителите в училищната библиотека, дарителска кампания, конкурси за най-добро собствено произведение и рисунка на теми „Книгата, която винаги ще помня!” и „Любим литературен герой.”. От най-добрите авторски творения бе организирана изложба в централното фоайе на училището. Авторите получиха званието „Рицар на книгата” и бяха наградени на училищното тържество. Учениците от 4б клас се включиха в Празници на книгата и изкуствата за деца в регионалната библиотека с атрактивно музикално шоу, в което участва и дете със специфични образователни потребности.

В 7-мо СОУ добра практика, обогатяваща училищния живот на учениците са

„Празници на словото”, които се провеждат традиционно всяка година от 24 април до 31 май. Програмата включва Конкурс за декламаторско майсторство, Състезание по грамотност, с представяне на презентации на литературни теми и Дефиле на любими литературни герои. Инициативите са посветени на 11 май. Открити уроци с учениците от 5-тите класове „Българският език-труден и лесен” - за приемствеността между начален и прогимназиален курс, Състезания по график с първокласниците „Аз вече мога да чета!” в училищната библиотека, Празници на първокласниците „Ние вече сме грамотни!”, празнично издание на училищния вестник ”Междучасие Non stop” и поредно издание на Годишник на училището, който тази година е в електронен вариант.

На методическа среща на 24 февруари 2011 г. взехме решение да се включим в Секцията на училищните библиотеки към ББИА, защото има изключително остра нужда от промяна, както в нормативните документи, така и в стила и методите на работа. Апелираме за обединяване усилията на всички училищни библиотекари в България, за да постигнем съвременна визия за училищните ни библиотеки и сериозен авторитет и признание за професията училищен библиотекар!

Програма за обучение по информационна грамотност в Американския университет в България

Гергана Георгиева

Библиотека „Паница” към Американския университет в България съществува от 1992 г., а програмата за обучение по информационна грамотност съществува от около 5 години. Тя се заражда като логично продължение на съществуващата дотогава програма за библиографско обучение. Програмата е силно подкрепена от администрацията на университета, като се счита за приоритетна както за библиотеката, така и за целия университет. Като библиотека към Американски университет, библиотека „Паница” логично следва насоките на Американската библиотечна асоциация и стандартите на американската Асоциация на университетските и научни библиотеки (ACRL) като цяло, и в частност в сферата на обучението по информационна грамотност.

Какво е информационна грамотност? Една от най-широко разпространените дефиниции за информационна грамотност е именно на Американската библиотечна асоциация (ALA). Това никак не е случайно, тъй като информационната грамотност се заражда като образователна реформа именно в САЩ. Според ALA информационната грамотност е „набор от умения, необходими на човек, за да осъзнава кога му е необходима информация, и да умее да намира, анализира и използва информацията ефективно”.

Програма за информационна грамотност също е едно понятие, което се нуждае от уточнение. За да съществува една програма за ИГ, тя трябва да има някаква структура, която да бъде устойчива. Всичко останало са инициативи, които не остават устойчиви на времето. Програмите за обучение по информационна грамотност в академичните библиотеки се различават значително в зависимост от вида институция, от нейните ресурси, персонал и др. Всяка библиотека разработва своята индивидуална програма съобразена с мисията на университета и библиотеката и с техните възможности. Въпреки това, са се обособили няколко типични метода за обучение по информационна грамотност, от които всяка библиотека избира един или комбинация от методи в своята програма. Тенденциите са да се предоставят колкото се може по-широк набор от обучителни методи и материали, за да се даде възможност за избор на обучаваните според предпочитания им стил на учене.

Основно се различават два главни подхода към обучението по информационна грамотност: Единият подход е *Самостоятелно обучение*, а другият - *Обучение интегрирано в учебната програма*. Самостоятелното обучение включва самостоятелни курсове по информационна грамотност с различна продължителност. При този тип обучение предимството е, че има достатъчно време, за да се постигне по-голяма дълбочина на съдържанието, но студентите не виждат пряката приложимост на наученото.

Интегрираното обучение се провежда на няколко етапа в зависимост от нуждите на студента по време на неговото обучение. Основното предимство при него е, че то е пряко свързано с практическо приложение: обучението се провежда непосредствено преди изпълнението на определена курсова задача, за която са необходими умения по информационна грамотност. Така студентите имат много силен мотив да разберат и да овладеят тези знания и умения и имат пряка възможност да ги приложат на практика. Основен недостатък на това обучение е, че е сравнително кратко и няма време да се навлезе в по-голяма дълбочина.

Съществуват и съпътстващи методи, част от които са:

- уебсайт
- тюториал (онлайн ръководство)
- семинари
- справочно-библиографско обслужване
- индивидуални консултации
- обиколка на библиотеката
- пътеводители, брошури, дипляни

Програмата за обучение по информационна грамотност в АУБ е интегрирана в общата учебна програма и нейната главна цел е да създава компетентни ползватели на библиотечните ресурси и да изгражда у тях умения за издирване, оценяване и използване на информация като:

- Подготвя възпитаниците на Американския университет за живота в информационното общество, изгражда у тях качества за търсене на информационни ресурси и системи, които да им служат през целия им живот.

- Информира преподавателите и служителите на Американския университет относно информационните възможности на библиотеката с цел компетентното им използване за научни изследвания и преподавателска дейност.

- Информира преподавателите относно ролята на библиотеката при преподаването и възможностите за ефективно партньорство между библиотеката и тях .

Програмата за обучение по информационна грамотност за студентите разграничава четири нарастващи по сложност нива за опериране с информация.

- **Обща осведоменост на потребителите.** Целта на това ниво е да се информират студентите, преподавателите и служителите на университета както и външни потребители за съществуването, местонахождението, ресурсите и услугите, които предлага библиотеката. Това се постига чрез запознаване с библиотеката и публикуване на електронни и печатни рекламни материали.

➤ **Ориентация.** Целта на ориентацията е да информира читателите относно организацията на библиотеката (физическо местонахождение на различни колекции, класификационна система и др.), запознават се с техните права и задължения, с предлаганите услуги, с уебсайта на библиотеката, с електронния каталог и други. Доскоро, ориентацията се предлагаше под формата на опознавателни обиколки в библиотеката, комбинирани с презентации.

През академичната 2010/2011 г., с оглед на тенденциите в обучението на студентите от новото поколение, така нареченото Поколение Y, стратегията за провеждане на ориентация се промени коренно. Отговорността за ученето се прехвърли на студентите, предоставят им се възможности за така нареченото активно учене. Студентите се разделят по групи. Поставя им се задача, да се запознаят сами със съответна услуга, ресурс, локация и др. след което те като група трябва да изберат начин, по който да ги презентират на другите групи. Ролята на библиотекаря е на модератор. След това на всеки един поотделно се дава практическа задача – да намерят сами точно определен ресурс в библиотеката. Връщат се при мен с изпълнена задача и получават бонбон. Всички участват активно и излизат от библиотеката с усмивка.

➤ **Общо обучение по информационна грамотност.** Целта му е да даде задълбочени умения на студентите и преподавателите за използване на електронните ресурси и бази от данни на библиотеката с цел извличане на най-релевантната информация в процеса на информационното търсене. Обучението се провежда в аудиторна обстановка, класна стая или компютърна лаборатория, оборудвани с мултимедия и интернет. Основните умения, върху които се акцентира на този етап, са: формиране на стратегия за информационно търсене и умения за нейното изпълнение, умения за избор на подходяща база данни в съответствие с проучваната тема, умения за ползването на тези бази данни, критерии за оценка на намерената информация и етичното ѝ използване. Тази стъпка от програмата за обучение по информационна грамотност се провежда във всички секции на курс **ENG102 Техники на писмената аргументация**. Курсът ENG102 акцентира върху способността за аргументация. Студентите оценяват критично сложни текстове и интегрират външни източници в техните аргументации. Тези курсове са задължителни за всички студенти през техния втори семестър на първи курс и се използват за интегрирано общо обучение по информационна грамотност, тъй като предоставят възможност да се достигне до голям брой студенти в началото на тяхното обучение в АУБ. Обучението представлява еднократна презентация с продължителност 1 час и 15 минути, което е стандартното времетраене на една лекция в университета. И тук, както при ориентацията, голям акцент се поставя върху активното учене. На определени интервали по време на презентацията им се дават практически задачи.

➤ **Специализирано обучение по информационна грамотност.** Обучаване на студентите в стъпките на ефективното издирване на информационни ресурси и проучване и оценяване на намерената информация, съобразени със специфичните изисквания на съответната дисциплина. Обучението представлява по-детайлно представяне на специализирани бази данни, информация по темата в други бази данни, специализирани справочни източници и интернет ресурси и други.

От началото на 2011 г., библиотека „Паница” направи абонамент за 2 нови софтуерни продукта – LibGuides и Camtasia Studio. LibGuides е софтуер, въведен от Springshare през 2007 г. и представлява Уеб 2.0 приложение, специално разработено за библиотеки и образователни институции. Използва се за създаване на онлайн пътеводители по предмет, за специфичен курс, за създаване на уеб страници, Camtasia Studio е софтуерно решение на TechSmith Corporation за запис на изображения от екрана във видео формат (screen capturing), за редакция на видео изображения и за споделяне на тези видео файлове. Програмата може да се използва за обучителни материали, демонстрации на други софтуерни продукти, за създаване на интерактивни презентации и др. И двата софтуерни продукта предлагат възможност за интерактивно обучение по информационна грамотност, обучение където и когато е удобно за потребителите, както и с най-подходящото темпо за техния стил на учене.

Освен обучението на студентите в бакалавърската и магистърската степен, библиотеката предлага както групово, така и индивидуално обучение по информационна грамотност на преподаватели и служители на Американския университет. За да се осигури ефективността на цялата програма, се прави постоянна оценка, по най-различни начини – чрез наблюдения, директна оценка, чрез тестове преди и след обучението, анкетни карти и др.

Библиотековедската и издателската дейност на ББИА – очаквания и прогнози

Красимира Папазова

Встъпителни бележки. Обосновка на изследването

Издателската дейност е от първостепенно значение за развитието на всяка сфера от обществения живот. Тя отразява:

- състоянието на научно-изследователската дейност в съответната област;
- добрите практики на всяка професия;
- съдейства на процеса за създаване на собствен научен потенциал;
- идентифицира състоянието и очертава бъдещи тенденции на развитие.

Всяка издателска програма включва различни по вид и предназначение издания, които взаимно се обвързват и допълват.

От 2010 г. ББИА работи по осъществяването на Проект „Напредък и устойчиво развитие на библиотечния сектор в България“, чиято основна цел е постигане на качествени промени в цялостната дейност на асоциацията. Една от приоритетните задачи е разработването на Програма за издателската дейност за периода 2011 – 2014 г. - проблем недостатъчно изследван, дискутиран и анализиран от библиотечната общност. Това обуслови необходимостта от провеждане на проучване, което да даде реална представа в каква степен библиотековедският печат отразява равнището на библиотековедската наука и доколко съответства на потребностите на общността?

Проведено бе анкетно проучване с библиотечните специалисти и полустандартизирано дълбочинно интервю с експерти, познаващи библиотековедския печат, научни работници, преподаватели в университетите по специалността БИН, с директори и завеждащ сектори на централните научни библиотеки, водещи специалисти с иновативно, творческо мислене. Стремешът ни беше насочен към открояване на приоритетни направления и ключови проблеми, към нестандартно мислене и препоръки, които да разчупят стереотипите и застоя, за широко отваряне към чуждестранния опит и полезни практики. Проучването целеше събраната социологическа информация да послужи като изходна база при подготовката на издателската програма на ББИА за следващите 4 години (за периода 2011 – 2014 г.).

1. Основни резултати

1.1. Социално-демографска характеристика на респондентите

Месторабота и длъжност

Ползваният типологичен подбор на респондентите включва институции и

специалисти, функционално обвързани и проявили най-голяма съпричастност и подкрепа в дейността на Асоциацията и в частност на публикационата дейност. Отзовалите се са предимно експерти, които имат знания, умения и възможности да анализират и прогнозироват развитието на този сектор, да очертаят контурите на издателската програма на ББИА, която да представлява сърцевина на системата на професионалния печат. Тук можем да отнесем:

- експерти с ръководни функции (директори, зам. директори, зав. сектори), дългогодишни членове на Асоциацията, проявяващи отговорност и загриженост към проблемите на библиотечна общност;
- изтъкнати и утвърдени в обществото учени (професори, доценти, доктори, научни сътрудници), изявени специалисти от практиката;
- представители на младото поколение - преподаватели, докторанти и ръководители на библиотеки - носители на модерно, съвременно виждане.

Получените отговори на формулираните 11 въпроса съдържат премислени, задълбочени, значими концептуални и конкретни предложения. Със своя творчески, иновативен подход и нестандартни решения те могат да бъдат солидна основа на подготвящата се издателска програма.

1. Национална библиотека “Св. Св. Кирил и Методий”

№	Име	Длъжност	Научно звание, Степен
1.	Боряна Христова	директор	Професор. дфн
2.	Анета Дончева	Зам. директор	Н.с. I ст.
3.	Александра Дипчикова	Гл. Ред.	Ст.н.с.
4.	Антоанета Тотоманова	Р-л направление	Ст.н.с. II, д-р
5.	Елена Янакиева	Р-л Направление	Доцент, д-р
6.	Асен Георгиев	Р-л Редакц. издат. отдел	
7.	Рени Марчева	Реставратор-експерт	н.с. I ст., дбн

1. Централни научни библиотеки

№	Име	Длъжност	Библиотека
1.	Никола Казански	Р-л отдел	ЦБ на БАН
2.	Валентина Славчева	Директор ЦТБ	НАЦИД - ЦТБ
3.	д-р Жения Сурчева	Експерт	ЦМБ
4.	Пенка Славова	Ръководител отдел	ЦМБ
5.	Румяна Василева	Главен експерт	ЦСБ

3. Университети – Катедри БИН

№	Име	Длъжност	Научно звание, степен
1.	Александър Димчев	Декан на ФФ – СУ	Доц. д-р
2.	Ани Гергова	Катедра БИН - СУ	Професор, дфн
3.	Елица Лозанова	Гл. асистент в Катедра БИН - СУ	Д-р по политология
4	Милена Миланова	Гл. асистент в Катедра БИН - СУ	Д-р
5.	Оля Харизанова		Доц. Дфн
6.	Симеон Недков	Завеждащ Катедра БИН - СУ	Проф. д.изк.
7.	Евгения Русинова	Р-л катедра УНИБИТ	Доц. д-р
8.	Елена Георгиева	Преподавател ВТУ	Доц. д-р

4. Университетски библиотеки

№	Име	Длъжност	Библиотека при
1.	Биляна Яврукова	Зам. Директор на УБ	СУ “Кл. Охридски”
2.	Радостина Тодорова	Началник отдел	НБУ
3.	Светла Куклева	Директор – библиотека	Аграрен университет - Пловдив
4.	София Кацарска	Директор – библиотека “Паница”	Американски университет България

5. Столична библиотека

№	Име	Длъжност	Научно звание, степен
1	Спаска Тарандова	Зам. директор	

1.2. Оценка на досегашната издателска дейност. Постижения и недостатъци

Оценката за досегашното състояние на професионалния библиотечен печат и на ролята на Асоциацията е изходна база за прогнозиране на бъдещата издателска дейност. В отговорите са очертани постиженията и недостатъците. В положителните оценки се

➤ почти без прекъсване се поддържа едно професионално списание („Библиотекар” – „Библиотека”);

➤ Националната библиотека, НБИВ, Катедра БИН на СУ, Великотърновския университет, УниБИТ, ББИА, НБУ-БИК издават годишници, известия, юбилейни сборници, бюлетини и др.;

➤ Изключително висока оценка на издателската дейност на ББИА: „През последните 10 години се извърши качествен скок в областта на издаването на специализирана литература по библиотекознание”. Посочена е ролята на:

- сборниците с доклади от ежегодните национални конференции на ББИА;
- сборниците от международните конференции, организирани от Катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика при Философски факултет на СУ, съвместно с ББИА и Националната библиотека „София 2002-4-6-8“;
- Бюлетина на ББИА (печатен и електронен);
- тематични сборници и ръководства по проекти, служещи като настолни книги и практически ръководства. Доминират критичните мнения, предложенията и препоръките. Отчита се, че “Има библиотечен печат, но:

➤ не е подкрепен авторски от общността;

➤ не е налице обратна връзка с читателите и ползвателите;

➤ липсва публицистичната библиокритика, рецензии и отзиви аналитични по характер“.

➤ Точно и обективно е формулирана ситуацията: “Библиотечната наука и библиотечната практика у нас се развиват в режим на догонване на пропуснати възможности не само през последните 20 години, но и преди това. Все по-голямата интеграция и глобализация в тази област налагат тази тенденция да продължи”.

➤ Библиотечният печат е в силна зависимост от финансовите възможности на отделните библиотечни институции, поради което не може да се установи обща политика в неговото развитие.

➤ Някои традиционни периодични издания /годишници на библиотеки/ се публикуват или нередовно или съвсем не се издават.

➤ Не се използва достатъчно електронната форма на отразяване.

➤ „През последните години не се издават нормативни и инструктивни

материали за основни библиотечни дейности, които са в състояние на непрекъсната промяна”.

Картината за състоянието на билиотековедския печат е допълнена и доуточнена с отговорите: “фрагментарен научен и библиотековедски печат”, “ограничен кръг от автори”, “крайно ограничен тираж и липса на информация за излизащите издания”, “много слабо застъпване на новите направления”. Точно и обективно е мнението “слабо е отразена библиотечната практика, защото колегите нямат навика да я споделят. Част от публикуваните досега теоретични материали са твърде абстрактни и ненужни”. Друг акцент в критичните оценки насочва към липсата на издания, свързани с „променената социална роля на библиотеката, както и с недостатъчния брой на теоретични разработки в областта на библиографията”.

Респондентите от университетските библиотеки сочат недостатъчния обем от материали, свързани с развитието на информационните технологии именно в този вид библиотеки. Те подчертават, че е „Необходим е баланс между информацията за публичните и другите типове библиотеки. Към момента се наблюдава уклон към проблемите на публичните библиотеки в цялостната дейност на ББИА”.

Проблемната ситуация в областта на издателската дейност би могла да бъде очертана по следния начин:

- Развитието на библиотечно-информационната теория и практика в България през последните 20 години не намира адекватно отражение в професионалния печат.
- Липса на система от издания, на разнообразие във видовете издания и публикации.
- Професионалните издания не обхващат широката гама от проблемни области в БИН и библиотечната практика.
- Недостатъчно отражение в професионалния печат на постиженията в библиотечно-информационните науки и на научното и кариерното развитие на библиотечните специалисти.
- Застой в издаването на научни книги – монографии в областта на БИН.
- Липса на нормативни, поднормативни документи, научни книги и учебни помагала, съвременни инструктивно-методични материали, съобразени с новите технологии и практики.

- Теоретичните разработки са недостатъчни, абстрактни и остарели.
- Липсват преводи на чуждестранни теоретични разработки и издания с практическа приложимост.
- Липсват нови издания за променената социална отговорност на библиотеките, значителна част от публикациите не отразяват модерните направления в БИН и практиката.
- Силно ограничените финансови възможности са задържащ фактор в развитието на професионалния печат.
- Липсва възможност или в недостатъчна степен се използва електронното публикуване.
- Ограничени тиражи и недостатъчно широко разпространение сред библиотеките, сродни институции и организации.
- Липсва системна реклама и информация за публикациите.

Тази празна ниша в публикационната дейност се компенсира в голяма степен от изданията на ББИА. С развитието на електронните технологии ББИА създаде и електронен бюлетин. Библиотечната общност, а в случая и експертите–респонденти, дават положителна оценка на усилията на Асоциацията в тази насока.

2. Проекции на издателската дейност на ББИА през следващите четири години

2.1. Ролята и участието на ББИА в изграждането на система от издания в областта на библиотечно-информационния сектор. Партньорство

Общата оценка на респондентите за ролята на ББИА е:

- първостепенна, похвална, важна и съществена, допринасяща за навременното достигане на информацията за новостите до всички библиотечно-информационни структури в страната;
- към момента ББИА е „единственият източник на идеи и възможности”, генератор на нови издания за цялата колегия”;
- “Асоциацията не трябва да разработва самостоятелно система от издания. Условието налагат да се използва максимално кооперирането на институции и ресурси, за да се постигне максимален резултат”. “Асоциацията може да се превърне в естествен координатор и мениджър”;
- от съществено значение е да се запазят досега съществуващите издания на ББИА като полезни и необходими за библиотечната теория и практика;
- добра традиция е на сайта на ББИА да бъдат публикувани в електронен вид преводи на международни стандарти и ръководства, формати за машинно четими записи, както и докладите на участниците в ежегодните конференции на ББИА. Тези публикации

да бъдат подредени в рубрики.

Препоръките могат да се групират в следните направления:

- обективно отразяване на българската библиотечна мисъл и практика чрез система от професионални издания, съобразени с потребностите на различни нива: научни; информативни; образователни; практико-приложни (популяризиране на международни и национални добри практики);
- богатство и разнообразие в тематично-проблемната насоченост и представяне дейността на различните видове библиотеки;
- партньорство, коопериране на институции, гъвкав подход, обединяване на ресурси и средства за постигане на максимален резултат в издателската дейност.

Болшинството от мненията се обединяват около позицията професионалният библиотечен печат да бъде дело на съгласувана политика на библиотеките, на университетите, подготвящи бъдещите специалисти, на сродни асоциации, културни институти (по съхраняване на интелектуалното наследство), медии, местни власти, неправителствени организации (чрез подбор от е-регистрите), чуждестранни партньори (международни професионални организации). “Когато се пристъпи към E-books, освен теоретични материали да има пазарни анализи, портфолия на фирми доставчици, книжарници и издателства, предлагащи електронни книги за продажба.”.

Мотивите за партньорство се свързват с резултати от участие в общ проект, както и с възможността за двойно финансиране. “Много полезни са общи издания с тези гилдии, в които се поставят въпроси за коопериране и междусекторно сътрудничество”. Нужно е ББИА да проявява по-голяма далновидност и адаптивност при партньорските си взаимоотношения. Например “членството на ББИА и по-активното участие в БИС или ТК на АБИД може да осигури определянето и изработването на библиотечни стандарти и да получи право за разпространение на определен брой екземпляри”.

Една от първите стъпки при разработването на издателската концепция е ББИА да осъществи взаимодействие с:

- Националната библиотека и сп. “Библиотека” да се превърне в “основно, научно професионално издание”;
- катедрите по БИН при университетите (български и в ЕС);
- големите научни, университетските и регионалните библиотеки – които имат издателства и печатници;
- издателства, “фирми, предлагащи техника и материали за библиотеки, фирми от ИКТ-кълстера, информационни продукти и услуги, книжарски вериги.”.

Създаването и практическото осъществяване от Асоциацията на система от издания изисква разработването на програма за период от 4 години години, която да

включва видовото разнообразие от издания (в печатен и електронен формат). Усилията трябва да се насочат не само към формиране на издателската политика, но и към стратегиите на съвременния мениджмънт, маркетингови проучвания на потребностите на целевите групи, мониторинг за ефективността на изданията.

Организацията на издателската дейност трябва да започне с установяване на потенциала и ресурсите за подготовката и отпечатването на изданията /автори, авторски колектив, преводачи, редактори, технически редактори, печатници, както и специална подготовка на електронни издания. “Сериозен проблем за много от потенциалните автори е невъзможността да се откъснат от основните си служебни задължения. Тази трудност може да се преодолее с ангажирането на ръководството с договор за участие в проект на издание.”. Конкретните предложения, свързани с управлението на издателската дейност, се отнасят в по-голямата си част към периодичните издания, които ще бъдат предмет на отделен параграф.

2.2. Ключови теми и проблеми – основа на издателската програма на ББИА

Полустандартизираното интервю даде възможност за по-голяма свобода при изразяване на позиции, обобщени мнения и разсъждения за ключовите проблеми и за съизмеримостта им с чуждестранните приоритети и общи постановки за модернизиране на библиотечната дейност.

Многообразието и аналитичният подход при формулиране на приоритетните теми и проблеми дава възможност за очертаване контурите на бъдещото развитие на българските библиотеки. Единичните отговори са не по-малко значими и важни за осъществяването на този процес. Всеки специалист е показал професионална компетентност, умение за обобщаване и аранжиране на проблемите по значимост, а други поставят акцент предимно на въпроси в областта, в която работят. Директорите на библиотеките отбелязват, че „Всички библиотечни дейности се нуждаят от фокусиране и консолидиране и трябва да са обект на отразяване чрез издателската дейност, затова програмата трябва да е направена с приоритети за определени периоди от време”.

Списък на темите и проблемите, които да бъдат включени в издателската политика на ББИА

Ще посочим някои автентични отговори, отразяващи приоритетните тематично-проблемни полета според експертите. Надяваме се, че открояването и дефинирането на основните приоритети ще намерят конкретен израз в издателската програма.

- “Проблеми на управлението и организацията на библиотеките“
- „Проблеми на сътрудничеството и връзките между библиотеките“

- „Стандарти и нормативи за основни библиотечни дейности”
- “Електронни ресурси в библиотеките – приложение в основните библиотечни процеси: комплектуване, обработка, съхранение, обслужване”
- „Услуги в библиотеките – промени, видове, особености в електронна среда, маркетинг”
- “Дигитализация, каталогизация, информационно обслужване, информационна грамотност”
- “Работа с местните власти, лобиране, управление на финансите, нови форми за привличане на потребители, форми на коопериране и междусекторно сътрудничество, проекти (информация за тях и как да участваме с други институции при търсене на средства), нови услуги в интернет среда, работа с малцинствени и маргинални групи, библиотеките като място за преодоляване на конфликти”
- “Ролята на библиотеките в социалните комуникации, достъп до информация, до международни ресурси, технология на достъпа и разпространение на информация.”
- “Печатна и/или електронна комуникация“
- „Взаимодействие на библиотечно-информационната професия със сродни професии: журналистическа, издателска, електронно-медийна, учителска“
- „Терминологични опори в професионалния печат“
- „Новости за книжовното наследство”
- “Обратна връзка с читателите и ползвателите”
- „Разширяване на тяснопрофесионалната тематика, с оглед привличането на по-широк кръг потребители”
- “Съвременни технологии, професионално обучение, видове библиотеки и профилиране на дейностите, културна дейност, библиотеки и четене, библиотеки и грамотност, библиотеки и съвременно образование, библиотеки и политика”
- “Програми за обучение по информационна компетентост, изграждане на дигитални колекции, стратегии на комплектуване, оценка и развитие на библиотечните фондове, методи за лицензиране и управление на електронни ресурси, маркетинг на библиотечни услуги, ролята на връзките с обществеността, лобиране и застъпничество за издигане имиджа на библиотеката и библиотечния специалист”
- “Организация и управление на библиотеките. Нормативни документи. Включване на електронни издания в библиотечните фондове. Регистриране на онлайн източници на информация. Нови подходи и правила в каталогизацията. Основни изисквания за дигитални библиотеки. Проектна дейност – изработване на успешни проекти, управление на изпълнението им. Координация в комплектуването на чуждестранни издания”

➤ “Внедряване на резултатите от социологически изследвания и разработки в областта на четенето в практиката на библиотеките. Библиотечен имидж. Рекламна дейност. Стратегии. Сътрудничество със средствата за масова информация. Отразяване на събития от библиотечния живот в средствата за масова информация с цел повишаване имиджа на библиотеките

➤ “Добри практики в библиотечната дейност”

➤ “Развиване и опазване на библиотечните колекции. Каталогизация. Справочна дейност. Национална библиография”

➤ “Информационното общество и рефлексите върху библиотеките и библиотечната дейност поставят огромни предизвикателства пред библиотечния сектор.”

➤ “Проблеми на фондовете”

➤ „Нови информационни технологии в библиотеките“

➤ „Въздействие на технологиите върху потребителите“

➤ Управление на финансите и организационното управление на библиотеките.

➤ Събития (прояви) и опит по места”

➤ “Книгоиздаване. Професионално образование. Медии. Културна политика. Информационни технологии в библиотечната работа. Интернет и библиотеките. Услуги в библиотеките”

➤ “Успешни практики и модели. Новаторски идеи - проекти на български и чуждестранни библиотеки, приложими в българската библиотечна практика. Нетрадиционната роля на библиотеките в обществото - библиотеките и електронното правителство, библиотеките и електронния бизнес и др.”

➤ “Управление на библиотечните процеси. Администриране на библиотечните процеси. Добри практики в библиотечните дейности. Модернизиране на библиотечните дейности. Модернизиране и развитие на библиотечните услуги. Връзки с обществеността”

➤ “Културно наследство”

2.3. Най-належащи издания в издателската програма на ББИА за следващите четири години (български и преводни)

В отговорите на този въпрос се открояват два подхода: концептуален, включващ виждането на специалистите за системата от професионални издания, необходими за професионалната общност (книги, документи, периодични издания), а вторият – кореспондиращ с най-неотложните потребности, предлагайки конкретни заглавия.

“За да добие по-голяма популярност и привлекателност, за да се укрепва авторитетът на ББИА е уместно да се включи тематика по-широка от тясно професионалната: с оглед интересите на по-широка читателска аудитория - заглавия, написани от социолози, историци, антрополози, информационни технолози и др“.

“Една издателска програма изисква строг подбор и стратегия на планиране. Приоритет би трябвало да бъдат наръчниците и ръководствата. ББИА би могла за подпомогне издаването на монографии”.

“Издателската програма на ББИА може да включва ръководства, инструктивни материали и стандарти, които в по-голямата си част са преводни и отразяват препоръчаната на международно ниво практика в библиотеките. В изданието на ИФЛА „Насоки за общественото библиотечно обслужване” има списък с отделни ръководства за обслужване на различни категории лица (деца, тийнейджъри, слепи, мултикултурни общности и т.н.). Те могат да бъдат много полезни за нашите обществени библиотеки и трябва да се прецени кои от тях да се издават като книжно тяло и кои да се представят в електронна форма на страницата на асоциацията”.

“По отношение на стандартите трябва да се установи сътрудничество с Техническият комитет по архивна, библиотечна и информационна дейност към БИС. Някои от приеманите от този комитет международни стандарти включват важни за библиотеката дейности (статистика, оценка на библиотеките и др.) Ако стане член на комитета, ББИА може да участва по-активно в определянето, поръчката и изработването на библиотечните стандарти и да търси място в тяхното разпространяване”.

По отношение на учебниците и учебните помагала мненията се различават. Една част от респондентите считат, че те са свързани с определена програма и ниво на обучение и са сфера на дейност на висшите училища. Други считат, че те би трябвало да се включат в издателската програма на ББИА, тъй като могат да играят роля на инструктивно-методични ръководства.

Въз основа на отговорите се очертава следната скала на необходими издания по вид:

- нормативни и поднормативни документи ;
- стандарти;
- инструктивно-методични материали, ръководства, наръчници български и преводни;
- учебници и учебни помагала;
- монографии;
- справочници, речници.

Конкретни заглавия на най-належащи издания:

1. “Практическо пособие за библиотечна технология – за обществени и научни библиотеки”.
2. “Наръчник на нормативните документи, свързани с БИН” (Какво, защо, как, подготвен от юристи и експерти по БИН)”.
3. “Многоезичен речник на библиотечните, архивните и информационните термини (български, руски, английски, немски, френски, италиански, унгарски и словенски)
4. “Минимум библиотечна техника”.
5. “Българската книжнина и личности, свързани с нейната история”.
6. “Кой кой е в българските библиотеки”.
7. “Специални библиотеки”.
8. “Практическо ръководство за иновационната дейност в библиотеките като инструмент на библиотечното развитие”.
9. “Резултати от социологически изследвания и разработки в областта на изучаване на четенето в практиката на библиотеките”.
10. “Нови правила за каталогизация за всички видове библиотечни материали”.
11. “Въпроси на опазването на библиотечни и архивни фондове в съвременни условия”
Помагало за библиотечни и архивни специалисти и студенти от специалностите БИН и Архивистика“.
12. “Правилник за публикациите на ББИА”.
13. ”Поредица от български учебни помагала по основни направления на библиотечната теория и практика”.
14. Периодично издание (ежемесечно) “Библиотечно-информационни практики в България”- трибуна за специалистите от практиката, от образователния и научния сектор.
15. Годишно издание (отразяващо съществени постижения в сферата на БИН за съответната година - научни, развойни, от практиката в библиотеките и информационните отдели на различни структури.)”.

Преводни издания

Както вече посочихме, интервюто се проведе с експерти – научни работници, преподаватели, изявени специалисти от практиката, познаващи международните тенденции в библиотечно-информационния сектор. Предложените издания за превод,

според тях, са от първа необходимост и следва да бъдат включени в издателската програма. Дейността на ББИА трябва да бъде насочена към популяризирането на международните и националните изследователски практики, с които да се синхронизира дейността на българските библиотеки с опита на водещите чуждестранни библиотеки. Асоциацията може да се превърне в естествен координатор на преводни издания, тъй като обединява отделни сектори и направления в библиотечната и сродни дейности.

Посочените заглавия могат да се отнесат към:

- фундаментални издания в областта на философията на библиотеките, информацията, функциите и ролята в обществото;
- нормативни документи на международни организации ИФЛА, ЮНЕСКО, EBLIDA, CDNL/, стандарти, правила и др. във всички направления на библиотечната теория и практика, добри библиотечни практики и чуждестранен опит.

Списък на предложените за превод издания

1. “Стандартизирано издание на УДК”. Обект на издателска програма, на цялостен проект, който да осигури достатъчно качествени преводачи, добра обща редакция, средства за закупуване на авторски права. Да се обсъди възможността за първоначално публикуване на съкратено издание за нуждите на по-малките библиотеки.
2. Превод на български на ISBD 2010 – Консолидирано издание на Международните стандарти за библиографско описание. След окончателното публикуване на стандарта през 2011 г.
3. Превод на изданието на ИФЛА “Насоки за общественото Библиотечно обслужване”. (Съдържа списък с отделни ръководства за обслужване на различни категории лица – деца, тийнейджъри, слепи, мултикултурни общности.).
4. Нормативни документи, разработвани от ИФЛА, във всички направления на библиотечната теория и практика.
5. Функционални изисквания към библиографските записи. Functional requirements for bibliographic records.
6. “Bibliothekarisches Grundwissen, Klaus Gantert, Rupert Hacker, ISBN 978-3-598-11771
7. Measuring Quality: Performance Measurement in Libraries 2nd revised edition by Roswitha Poll (ed.) and Peter te Boekhorst (ed.)
8. Information Literacy Instruction: Theory and Practice, Second Edition by Esther S. Grassian and Joan R. Kaplowitz
9. Managing Electronic Resources : Contemporary Problems and Emerging Issues Pamela Bluh

and Cindy Hepfer

10. Developing an Outstanding Core Collection: A Guide for Libraries

11. Книги от поредиците: “Библиотечный практикум”

12. “How to do it”

13. Издания, свързани с приложението на библиотечните технологии и системи – АЛЕФ – 500, МАРК – 21

14. Библиотека “Чуждестранен опит. Основополагащи, фундаментални изследвания в областта на идеите и философията на библиотеките, информацията, функции и роля в обществото.”

Освен конкретните заглавия респондентите са посочили необходимостта от преводни издания по определени теми:

- ролята на публичната библиотека в информационното общество;
- дигитализация, дигитализация на фондовете и услугите, електронни издания;
- издания за авторското право;
- добри практики в обслужването и споделяне на ресурси;
- активизиране интереса на децата към книгата и четенето;
- семейното четене;
- развитие на читателската култура.

3. Периодичните издания в издателската програма на ББИА. Видове периодични издания

Публикационната дейност на всяка професия, както вече посочихме, включва научни книги – монографии, които разглеждат проблемите в дълбочина, учебници и учебни помагала, преследващи образователен ефект, но и играещи роля на основни ръководства и наръчници за библиотечната практика, нормативни документи. Всяка професия се нуждае и от периодични издания: научни с висок импакт фактор, отразяващи съвременното развитие на библиотечната наука у нас и света, периодични издания – трибуна за добрите практики, с практико-приложен характер (за различните видове библиотеки), както и оперативни, информационни издания.

Мненията в тази посока се разделят на две - преобладаващата част от специалистите споделят, че би трябвало да се издава на този етап “само едно периодично издание. Засега трудно биха се осигурили материали за повече издания, посветени на теорията и практиката на библиотечното дело.” Единодушно е изразена убедеността на интервюираните, че единственото професионално списание “Библиотека”, поддържано

без прекъсване повече от 50 години, трябва да продължи да излиза и да стане съвместно издание на ББИА и на Националната библиотека “Св. Св. Кирил и Методий”.

Внимание заслужава идеята да се организира и утвърди периодично издание (ежемесечно) със заглавие “Библиотечно-информационни практики в България”, което да се превърне в трибуна, както за колегите от практиката, така и за колегите от образователния и научния сектор. То може да отразява и мнението на библиотечните потребители. В него е възможно да се публикуват и методически указания, препоръки, анализ, тълкуване на нормативни актове и пр. Да се предвиди и годишно издание, отразяващо съществени постижения на БИН за съответната година (научни, развойни, от практиката в библиотеките и информационните отдели на различни структури).

Изразена е идеята за продължаващо издание, включващо отделни области - “Библиотекостроене”, “Библиография”, “Научно-техническа информация”, както и основни тематични направления - “Проблеми на фондовете”, „Нови информационни технологии в библиотеките”, “Въздействие на технологиите върху потребителите”, “Управление на финансите и организационно управление на библиотеките”.

Значителна част от интервюираните препоръчват библиотечният печат да се отвори към обществеността, което да осигури по-широк достъп и извън гилдията (и като съдържание, и като форма за разпространение).

3.1. Управление и организация

Важно условие за ефективна издателска дейност респондентите виждат във формирането на редакционни екипи и подбора на авторите. От решаващо значение за списването на периодичните издания, за балансираното представяне на дейността на различните видове библиотеки и тематичното богатство на публикациите е привличането на кореспонденти от цялата страна в редакционните екипи, които системно да осигуряват информация за значими събития и успешни практики. Интерес представлява мнението за изработване “Правилник на публикациите”, с който да се гарантира тяхното високо качество:

- кой и при какви условия може да публикува в издания на ББИА или в издания, финансирани или препоръчани от ББИА;
- основни изисквания към публикациите;
- носител и формат за предаване;
- срокове за получаване и рецензиране /годишни графици/;
- канали за разпространение;
- финансови отношения с авторите;
- авторски права

Всяко периодично издание на ББИА следва да има редакционна колегия с минимум 8 души, които да гарантират качествения подбор на публикациите /сфери: управление и администриране на библиотечните процеси, библиотечни дейности и услуги; ИКТ в библиотеките/. До публикуване да се допускат само материали, които са получили минимум две препоръки от членовете на колегията. Освен това да се състави списък с минимум 15 експерти по БИН от България, които да рецензират съответните броеве на периодичните издания или на други материали за публикуване и поне 6 от чужбина, които да рецензират някои учебници, учебни пособия, монографии (ако са на чужд език). Необходимо е да се състави екип с минимум 3 редактори на български език и двама редактори на английски език. Редакционните екипи и колегии да включват изявени специалисти с доказан професионален опит и компетентост в библиотечната професия и публикационната дейност от различни видове библиотеки, организации и институции: ББИА, НБКМ, СУ и др.

Препоръчва се по-голяма мобилност и широта при съставяне на редколегия. Не би трябвало да се говори за авторски подбор, а за критерии, по които се оценяват материалите за печат. Въпросът за авторския подбор е изключително сложен. Много малка част от библиотечните специалисти имат нагласата да отразяват дейността на своите библиотеки, да споделят практика в библиотековедския печат. Това изисква гъвкава политика от страна на редакционните екипи. Те трябва да разширят кръга на авторите, да привличат колеги от цялата страна, от различни видове библиотеки, от регионалните дружества, студенти и докторанти, на които да се възлага написване на материали. Библиотековедският печат трябва да бъде по-атрактивен, за да привлича и специалисти от сродни области. Този въпрос е свързан не само с морални, но и с материални стимули, както и с осигуряване на време за написване. Това налага “договарянето с ръководствата на библиотеките за неплатен отпуск”.

3.2. Тематика и рубрики

Тематиката е един от основните компоненти на издателската дейност и на всяка публикация. Тя е предмет на внимание в ключовите теми и проблеми, формулирани от респондентите за бъдещата издателска програма на ББИА. Тематичната насоченост много трудно може да намери точни измерения, без да се корелира с вида на конкретното издание и конкретната целева аудитория.

Отговорите включват проблемите от тясно професионалната област на специалиста-респондент, а други са по-обобщаващи и мащабни. Публикациите в периодичния печат трябва да са актуални, насочени предимно към съвременните процеси и тенденции в библиотечната наука, да стимулират иновативното мислене и да насочват към конкретни решения в ежедневната работа. В публикациите да намерят значително място важни проблеми на библиотечното дело в България, дискутиращите се теми и

проблеми в световен мащаб, проявите и опита по места.

Тематиката и рубриките в периодичните издания са взаимно свързани и взаимно обусловени. Преобладаващата част от експертите предлагат широта и многообразие на темите и ги ранжират по приоритети и значимост. Но по отношение на рубриките препоръките са по-оскъдни и голяма част от тях са в кръга на традиционните нагласи. Някои представители на младото поколение преподаватели извеждат рубрики, които по-точно кореспондират с мисията и съвременните функции на библиотеката.

Списък на предлагани теми и рубрики

- Информационни технологии в библиотечната работа
- Интернет и библиотеките
- Професия
- Професионално образование и развитие
- Рубрики за отделните видове библиотеки (регионални, общински, читалищни; университетски, научни и специални)
- Успешни практики
- Електронни ресурси в библиотеката
- Дигитализация
- Библиотечното обслужване в електронна среда
- Електронни услуги
- Информационна компетентност
- Книгоиздаване
- Медии. Културна политика
- Разработки на студенти и докторанти по БИН
- Библиотеките и електронното правителство
- Библиотеките и електронният бизнес
- Новини и събития
- Ноу-хау
- Мнение и коментари
- Дискусионни текстове
- Критика, отзиви, рецензии
- Инструктивно-методични материали
- Рубрика за читателите – въпроси и отговори

3.3. Дизайн. Реклама. Разпространение

Предмет на внимание е и въпросът за дизайна и рекламата на библиотековедския печат. Това са условия, които оказват положително влияние при избора и задържане на вниманието. Доброто художествено оформление и полиграфическото изпълнение все по-силно въздействат на потребителите. Дизайнът води към определена идентичност. Атрактивното оформление е привлекателно за рекламодатели и читатели.

Поставен е акцент за необходимостта от разработване на стратегия за рекламна дейност на библиотековедските издания, за да станат достояние не само на библиотечната колегия, но и на широката общественост. Не навсякъде достига информация за професионалните издания, не се отделя достатъчно внимание и финансови средства за реклама, не се осъществяват системни контакти с медиите. За голямо съжаление, библиотеките не са във фокуса на средствата за масова комуникация на национално и регионално равнище.

Въпросите на дизайна, рекламата и разпространението са взаимно обусловени и взаимосвързани. Проявена е загрижеността на експертите и по отношение на „крайно ограничения тираж” и достъпа до изданията. Подказват се рационални идеи:

- „преференциални цени за колективни членове на ББИА и съответно разлика в ценообразуването за абонамент само на е-вариант, или само на печатния вариант“;
- “безплатно разпространение, за да бъде обхваната професионалната аудитория”;
- “при издания, които се продават и трябва да носят приходи, или най-малко да възстановяват средствата на ББИА, е добре да има целенасочена разгласа”;
- “необходимо е да се потърси мнението на читателите за бъдещето на печатния вариант на Е-бюлетина на ББИА. Ако се включи и рубрика за читателите, печатният вариант може да се разпространява и в читалните зали”.

4. Ролята на електронния бюлетин на ББИА за професионалната общност. Необходимост от печатна версия

Предоставянето на информация в електронен формат е инициатива и заслуга на ББИА. Категорична е оценката на респондентите, които определят електронния бюлетин като „необходим източник за оперативна, удобна и навременна информация за най-актуалните новини и събития в библиотечната общност“.

➤ “Изключително полезно издание. В него трябва да се публикуват всички новости - международни и национални. Международните изяви и по-кратките важни документи да се превеждат и да се публикуват”.

➤ “Електронният бюлетин е много ценно издание. Електронните формати са плод на цифровизацията и неотменим признак на съвременния библиотекар и възможност за бърза реакция на актуални събития”.

Приема се като оперативен орган на гилдията, но за да продължи да играе основна роля в информационното осигуряване са направени предложения за неговото дообогатяване, доразвиване и усъвършаване:

➤ “Електронният бюлетин на ББИА е добро начинание, което може да бъде доразвито и да обхване повече библиотеки, за които синтезирано да се представя информация за различни инициативи, организирани от ББИА и отделни библиотеки. За цялата общност би било полезно в този бюлетин да се включи информация за големите научни и университетски библиотеки, които остават малко по-настрана. ББИА да привлича все повече библиотеки, които да предоставят информация за своите инициативи, изследвания и опит, за да може това да стане достояние на цялата библиотечна общност”.

➤ “Разширяване на тематиката и обема чрез обзори, проблемни статии и добри библиотечни практики, предстоящи или реализирани юбилеи на библиотеки или изявени библиотечни работници, учени, преподаватели в библиотечния сектор”.

➤ “Да съдържа повече информация, която се списва по места. Интересни инициативи”.

➤ “Бюлетинът да бъде допълнен с повече разнообразни форми за представяне на информацията (не само линкове към събития). Изданието да бъде оформено като традиционно - брошура, съдържаща текст, илюстративен материал, реклами, забавни редове, анонси за нови издания“.

➤ “Да се рационализира абонирането, което да става автоматично. Като модел може да се използва бюлетинът Europeana News

<http://www.europeanlocal.eu/user/register>”.

➤ “Може да се разпространява с делегиран достъп, за да има интерес за членуване в ББИА. Останалите библиотеки да заплащат достъпа, което да се отнася и за всички важни издания на ББИА”.

Преобладаващата част от интервюираните считат, че „електронният вариант е достатъчен и кореспондира със съвременните условия. Печатната версия не е необходима, защото бързо остарява и изисква финансови средства”. Необходимостта от печатна версия е подкрепена само от 4 респонденти и то при наличието на определени условия: “Липса на интернет в библиотеките”; поради ”нивото на технологично оборудване, знанията и

интернет в библиотеките”; поради ”нивото на технологично оборудване, знанията и уменията на библиотечния персонал”; „Необходимо е да се потърси мнението на ползвателите. Ако се включи и рубрика за читателите, печатният вариант може да се разпространява и в читалните зали”. Споделено е мнение, че „на този етап може да се разпространява и печатна версия, ако добие облика на дайджест”.

Заслужава внимание идеята “Бюлетинът да бъде заменен от ежемесечно специализирано списание, в което да има подобаващ раздел (Бюлетин на ББИА)”.

5. Професионален печат и интересът на читателите. Фактори

Факторите, които могат да гарантират траен интерес към професионалните издания, се формулират от някои респонденти лаконично и пределно обобщено, включващи основни принципи и изисквания:

- постоянство в политиката на изданията;
- отвореност към сродни проблематики;
- актуална информация за събитията в общността и полезни издания за библиотечно-информационната практика;
- актуалност и практическа необходимост;
- новото и полезното.

Ефективността на професионалния печат се определя от степента на съответствие между потребностите и очакванията на професионалната общност и обективността и качеството на публикациите. Професионалните издания са база за развитие на професията, желан форум за дискусии по актуални проблеми, източник на самочувствие и престиж, стимул за прилагане на нови модели и практики.

Отношението към професионалния печат в най-голяма степен се обуславя от авторския подбор и компетентност, от качеството на публикациите, от широтата и мобилността на тематиката. “Интересът на читателите може да бъде привлечен и задържан с разнообразие на публикациите, с вещо и интелигентно написани материали, с интригуващи теми, макар и не пряко свързани с библиотечното ежедневие. И всичко това – да е подчинено на култура в мисленето и иновативност.”

По мнение на респондентите интересът може да бъде привлечен от интригуваща тематика, поднесена по нетрадиционен начин “пикантно поднесени новини от библиотечната общност”, за да се разчупят традиционните схеми и структури, за да се внесе повече жизненост и привлекателност, за да се създаде по-непринуден диалог и се привлече вниманието на по-широката общественост. Посочена е и необходимостта от публикуване на: впечатления на библиотекари от международни форуми, книжни панаири, командировки в чужбина; проекти на български и чуждестранни библиотеки, приложими в нашата библиотечна практика; анотации на нашумели заглавия.

Лесната достъпност, безплатното разпространение или минимални цени, т.е. начинът на разпространение са също важен фактор за задържане на читателския интерес.

6. Мотиви и стимули за авторско участие в професионалните издания

Радващ е фактът, че експертите изразяват готовност за активно участие в осъществяването на издателската програма на ББИА. Особено впечатление прави богатството и разнообразието на посочените мотиви и стимули за публикационна дейност под егидата на ББИА, а също и на предпочитаните тематично-проблемни области, по които работят и желаят да споделят своите изследвания, разработки, успешни практики и модели:

- принадлежност към библиотечната общност;
- широк достъп за публикационна активност (библиотекари, студенти, докторанти, преподаватели);
- възможност за споделяне на идеи и резултати от изследователска дейност;
- оценка и възможност за обратна връзка с колегията;
- свобода при споделяне на мнения;
- по-бърза реализация на идеи и предложения;
- професионална изява, признание, кариерно развитие;
- престиж, свързан с авторитета на ББИА;
- възможност за включване на електронни издания в репозиториуми, в международни бази данни;
- гарантиране на авторско право;
- фактори, свързани с авторитета на изданието (добър редакционен апарат и рецензенти, спазване на сроковете за издаване, добро качество, възможност за широко разпространение);
- интернет-форум на сайта на ББИА, в който да се публикуват есета, поезия, информации за събития, новини;
- поддържане на рубрики от авторитетни личности;
- награди за най-интересен материал;
- поемане на разноските на автори от страната за участие в конференции на ББИА;
- скромно заплащане, минимален хонорар.

В отговор на въпроса “Какво би стимулирало активното участие на библиотечните специалисти в списването на професионалните издания ще цитираме едно открояващо се

становище за бариерите пред библиотечните специалисти за авторство: “Следва да се отчете, че мнозинството от колегите нямат куража, а може би и знанията, за да бъдат автори. Нямат и стимул, защото подобна активност не се отразява върху техния служебен статус. На второ място е финансовият въпрос. Твърде вероятно е, част от колегите да се въздържат, поради желанието да се получават хонорари за положен труд. На трето място е състоянието на библиотечната система като цяло. Може да се мисли за стимули едва тогава, когато се подготви критична маса от хора, които са добре подготвени, креативни и търсеци трибуна за опита и знанията си. Това в момента не е налице”.

Предпочитани тематично-проблемни области за авторство на респондентите:

➤ Издигане престижа на българските библиотеки и библиотечно-информационните специалисти

➤ Видове библиотеки

➤ Библиотечен мениджмънт

➤ Философия на библиотеката. История на библиотеката. История на книгата.

➤ Личностно присъствие в книжовното и библиотечното дело

➤ Развитие на каталогизационната теория и практика. Каталогизация и

библиографски контрол

➤ Организиране на дигитални колекции

➤ Развитие на дигиталните библиотеки

➤ Електронни ресурси и услуги

➤ Модернизиране на библиотечните дейности и развитие на библиотечните

услуги.

➤ Информационна грамотност, свързана с обучението в ЦПОБ

➤ Информационна култура. Библиотеките и електронното правителство

➤ Ефективно прилагане на ИКТ. Учебни и учебно-помощни материали по

ИКТ в библиотеките

➤ Библиотечно-информационно образование

➤ Коопериране между библиотеките, споделено ползване на ресурси.

Осъзнаване ползите от кооперирано комплектуване и каталогизиране.

➤ Лидерство в библиотеката

➤ Рекламната дейност в библиотеките

➤ Сътрудничеството със средствата за масова комуникация и отразяване на

събития от библиотечния живот – важна част от рекламната и информационно-

политика на съвременните библиотеки

➤ Ефектът от социологическите изследвания за изграждане на стратегии за промяна и модернизиране на библиотеките

Изводи

Резултатите от допитването до експерти в библиотечно-информационния сектор могат да послужат като изходна база при разработването на издателска програма за следващите четири години с водещ фактор ББИА.

Анализ на досегашната професионална издателска дейност, ролята на Асоциацията и новаторските идеи са в пълен синхрон с практиката и моделите на успешните световни библиотечни общности. Изразените мнения и конкретни препоръки изясняват нагласите на водещи специалисти в библиотечно-информационната сфера да дадат своя принос в разработването на система от професионални издания на ББИА, адекватни на изискванията на информационното общество и очакванията на библиотечната общност.

Ако се направи обща характеристика на резултатите от изследването може да се обобщи, че всички респонденти се отнесоха много отговорно, с изключително чувство на съпричастност. Те изразиха задълбочено, с висок професионализъм и иновационен подход своите виждания. Техните оценки и позиции се отличават с широта и многообразие. Споделени са премислени идеи, съдържащи, както концептуални, така и рационални конкретни предложения. Прави много силно впечатление фактът, че е разчупен канонът на формалните отговори (за отбиване на номер), преодоляване на шаблона в мисленето и щампата в отговорите. Налице е желанието за обединяване на усилията в подготовката и осъществяването на едно значимо за цялата библиотечна общност и широката общественост дело - програма за професионална издателска дейност на ББИА, съобразена с най-новите световни тенденции.

В подкрепа на твърдението, че резултатите от допитването до експертите се отличава от всички досегашни допитвания, са и дадените отговори на последния въпрос за споделяне на нещо важно, което не е включено във въпросника:

“Добре е за се направи дискусия по този въпрос с представители на различни видове библиотеки, различни по отговорност и мащаб на дейност. За целта ББИА да излезе с предварително становище какво може да предложи и какво се очаква от колегите като интерес и възможности за закупуване на изданията. Анкетата може да помогне много в тази насока.”

“Радвам се, че ББИА проявява инициативност за привеждане на издателската дейност на съвременен равнище. Желая ви успех и ще съдействам. От първостепенна

важност е цялото общество да разбере колко полезна може да бъде съвременната библиотека не само за получаване на информация и знания, но и за решаването на много други проблеми, както на организациите, така и на отделните потребители. Необходимо е да се разчупят старите представи и да се промени отношението на обществото към библиотеката и към библиотечно-информационните специалисти. Затова до голяма степен ще допринесе и издателската дейност на ББИА, но са необходими публикации и изявления в медиите. От значение е повече да се говори за библиотеките и тяхната роля в съвременното общество.”

Осмисляне на промените

Евгения Русинова

Основно място при интерпретациите на една система и нейните елементи (каквато е националната библиотечна система) заемат въпросите за корелациите между ендогенни и екзогенни фактори, както и за критериите, по които се оценяват даденостите, очакванията и нуждите. За постигане на цялостен резултат трябва да се следва логиката на един аналитичен подход, който едновременно обръща внимание на взаимодействието между различни променливи, адекватността на структурите и взаимодействието на системните елементи.

Теза

Промените идват, те са неотменими, не зависят от националните ни традиции и особености. Промените в много отношения представляват процес на спонтанно адаптиране и изменение

Много често агентите на промяната са изцяло външен фактор:

- на тези които даряват различни медии (най-често книги) – и за това се откриват съответните читални, като например на “Гъоте институт”, Американска и пр.;
- или се изразяват във въвеждане на техника (т.е. чрез дейността на тези, които даряват техника);
- или могат да се проявят като въвеждане на идеи (по-малко опит, защото въвеждането му зависи от комплекс фактори) - чрез дейността на тези, които дават стипендии или други финансови средства за специализации.

Библиотеката е организация която подпомага промяната (Насоки на ИФЛА за обществената библиотека, 2011, с. 9) и ако това е пожелание, и не можем, в конкретната си практика, да видим библиотеките като агенти на промяната, то развитието е наваксващо или още по-лошо, изоставащо. Това, което отделните библиотеки правят, ориентирайки се към чуждия опит всъщност може да се представи именно като “догонване”.

Какво е отношението към настъпващите промени:

А) най-често то е констативно - от съжалително до възторжено, но във всички случаи, като цяло не подкрепено с някаква релевантна фактология;

Б) по-рядко, но по-амбициозно то се изразява под формата на визии за бъдещето представяни като “модели”, програми и пр.(включително и на по-обемни разработки като дисертацията на Н. Рушди).

И констатациите, и визиите имат една обща слабост - не почиват на адекватна

картина на ставащото в библиотечната сфера. Това, което всъщност правим (и с което реално разполагаме) е:

- представяни чужди примери, по образеца – “на мен това ми направи впечатление”;
- както и някакви неясни картини на четенето, на база на социологически и прочие изследвания, които обаче отразяват четенето въобще, а не библиотечното четене и дейността на библиотеките.

Ще отбележа и всеизвестното - при повечето от така наречените изследвания на четенето няма репрезентативност и набират факти, без мисъл за тяхната взаимовръзка. Единственият систематизиран материал, с който разполагаме до сега, но който, струва ми се, не е осмислен в колегията, е обобщението на Оля Харизанова от 2010 г., в което тя систематизира и анализира данните от всички изследвания, провеждани с нейно решаващо участие.

Възможен подход

Основата от която можем да тръгнем е толкова тясна, че е необходимо първоначално да се поговори, а след това да се пристъпи към осмисляне на ситуацията в момента и оформяне на конкретна перспектива. Първата стъпка е на дефиниране на проблема. Втората е решаване на проблемите от актуалната ситуация чрез въвеждане на нови технологии, нови подходи, респективно - адекватно, навременно реагиране. Първите две действия са ясно различни, докато третото е проблемно. При него можем да говорим за пропуснато време. Това се дължи на условията – липса на държавна политика, на финансиране, на обществена подкрепа. Роля играе и една специфика на действията на колегията в библиотечната сфера, която може да се представи като изобретяване на изобретеното. Ще я поясня с примери. Днес, нека го ограничим в рамките на първото десетилетие на века, се акцентира върху задачите на библиотеката при обучаване на потребителите (т.нар. информационна грамотност). Актуална става темата за детските/училищните библиотеки. Пробива си път понятието (явлението) за малката библиотека с един библиотекар. Опитът от миналото обаче ни показва следното:

- ученически библиотеки модерната българска държава познава от 90-те години на XIX в.
- когато говорим за обществени-информационни центрове не описваме ли всъщност едно читалище с неговите салон, репертоар, школи, курсове, посредническа роля, общообразователни функции (облик, утвърден още в 20 години на XX в.)
- не са ли читалищните библиотеки, в много от случаите – библиотеки с един библиотекар?

Практики, които припознаваме отвън са дълги години съществен белег на нашите библиотеки, независимо от това, че част от проявите и примерите у нас не са толкова съществени и успешни колкото ни се иска или колкото ги представяме. И докато ние преоткриваме с други имена явления, които познаваме и сме имали в практиката, то Дания (страна, съизмерима с България) по основни показатели води при библиотечните услуги.

Собственото ни минало ни дава разнообразни примери за проблемите в библиотечната сфера и трудностите, които придружават опитите те да се разрешават. Достатъчен е примерът със Стоян Аргиров – той осмисля (при това по литературни източници) чуждите практики (например за библиотечен данък). Но това е осмисляне, което няма практически резултат, защото никой не прилага в практиката неговата навременна и много разумна идея. Погледът към миналото развитие допълнително аргументира значението на институциите, законодателството и финансовите средства за развитието на библиотеките.

Осмислянето на актуалните проблеми и на моментната ситуация е решаващо условие, за да се очертае конкретна перспектива за библиотечната дейност. Това поражда въпроси, които трябва да бъдат поставени пред колегията и, заедно с това – да бъдат обговорени, като например:

1. С какво се разполага и какво да се съхрани - какво не само като ресурс, но и като технология, като набор от примери, като условия за добри практики и като конкретни добри практики, защото двете последни не са равнозначни.

2. Какво може да се използва (адаптира) и какво не - кои идеи, технологии, практики отговарят на българските условия и възможности.

3. Какви са очакванията и желанията на потребителите, респективно на обществото; възможно ли е да се отговори на тях; има ли смисъл те изцяло да се удовлетворят или е възможно библиотеките да прокарат/наложат някои свои виждания.

Една от отправните точки за поставяне на такива въпроси са обобщенията, представени от Оля Харизанова. Но те са недостатъчни, необходима е системна работа в две посоки:

I. Осмисляне на чуждия опит, като акцентите се поставят върху

- практиката;
- отношението към промяната;
- интерпретациите на актуалните промени в различни текстове и становища, както и създаваните теоретически прочити;
- механизма на адаптация към новите условия.

II. Българската практика, при която най-важното, което трябва да се открие, е:

- какви са промените;

➤ как се отразяват те (представите, отзвукът, образът са крайно важни, те са свързани с разбиране на мотивация/демотивация, иновационен климат и пр.)

За да се осмислят промените трябва да се премине през следните стъпки:

1. Изследване на общата ситуация, което от своя страна се подразделя на:

демографска картина - по всички основни показатели

промени в образованието - включително образователните приоритети

бюджет на времето - и съответно каква част от него се отделя за четене

дневен ред - цялостен и по сегменти (на общество, колегия, подрастващи и т.н.)

рекреационна сфера – с акцент върху измененията

ценностен профил – ранжиране на ценностите, скрити приоритети

2. Фиксиране на наличните ресурси: книги, помещения, персонал (кадри), техника, финансови средства, технологии, ниво на теорията, състояние на мениджмънта.

3. Преглед на традициите в библиотечната сфера (библиотечна дейност, библиотечно образование, изследователска тематика и пр.).

4. Изясняване какво е отношението към библиотеките (на различни управленски нива, съответно – в различни социални среди и професионални общности).

5. Отчитане ролята и мястото на ОМ факторът (общественото мнение, с неговите основни лидери и медиите).

Няколко основни грешки

Допускаме ги почти механично, но тяхното повтаряне променя приоритетите на колегията и изменя представата за проблемите на библиотечната сфера:

➤ *разсъждения в пожелателен дух*, от типа на “ние трябва да направим това” . Често чрез тях се осъществява “преоткриване” на дейности, които отдавна познаваме от собствената си практика;

➤ *неправилно тълкуване*, например на пожеланията на ИФЛА като нормативни актове; всъщност няма как те да се въведат в българската практика, защото липсват лостове за това (властови и материални средства);

➤ *следване модното*: извеждането на проекта Европейска като основна тема на дневния ред; отсъства осмислянето, яснотата на целите, приоритетите и значението за българската библиотечна сфера;

➤ *премълчаване слабостите* на колегията. В случая проблемът не е в това да се констатират слабости или самоцелно да се критикуват, а да се систематизират проблемите и представят решения.

Всичко това са фактори, които обуславят причините за да съществува основния недостатък:

➤ *подминаване на правилния подход*: чужд и наш опит синхронно да се разглеждат и на основа на това да се преценяват и търсят възможностите за въвеждане (или надграждане на българския с чужд опит).

В заключение

Изходът от актуалната ситуация в библиотечната сфера (съответно за всяка една библиотека), изисква (освен библиотечни ресурси и съответните нормативи, финансови средства и политическа воля) следното:

➤ системен анализ, анализ на ситуацията, действителен SWOT анализ на системата/на библиотеките;

➤ осмисляне на ситуацията чрез поставяне на следните въпроси: от какво да се откажем, какво да се трансформира, какво да се усвои.